

Marlena Derlukiewicz

**„NOWE SŁOWA NA START!”
PROGRAM NAUCZANIA OGÓLNEGO JĘZYKA POLSKIEGO
W KLASACH IV–VIII SZKOŁY PODSTAWOWEJ**

© Copyright by Nowa Era Spółka z o.o. 2021

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	4
1. Ogólna charakterystyka programu nauczania „NOWE Słowa na start!”	4
• Koncepcja programu	4
• Zadania edukacji polonistycznej	7
2. Cele kształcenia i wychowania	9
3. Materiał nauczania „NOWE Słowa na start!” wraz z odniesieniami do treści nauczania zapisanych w podstawie programowej	12
4. Budowa podręczników „NOWE Słowa na start!”	83
• Jak wybierano teksty do podręczników?	88
5. Procedury osiągania celów	88
• Metody nauczania, które pomagają zrealizować cele i treści	88
• Opis wybranych metod i technik dydaktycznych	90
• Indywidualizacja nauczania. Dostosowanie metod i form pracy do potrzeb i możliwości uczniów	103
• Jak pracować z uczniem z trudnościami w uczeniu się?	104
• Jak pracować z uczniem zdolnym?	105
• Różne style uczenia się i nauczania	107
6. Sposoby rozwijania kompetencji czytelniczych. Upowszechnianie czytelnictwa	111
• Doskonalenie umiejętności czytania metodą NUR	111
• Czytanie multisensoryczne	114
• Sposoby wzbogacania słownictwa	115
• Kryteria doboru tekstów i lektur uzupełniających	117
• Motywowanie do czytania. Wykorzystanie metody projektu w upowszechnianiu czytelnictwa	118
7. Zakładane osiągnięcia ucznia	121
8. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć uczniów	128
• Formy sprawdzania osiągnięć uczniów	128
• Kryteria ocen	129
• Sposoby ewaluacji uczniów	132
9. Ocenianie kształtujące i ocenianie podsumowujące	135
• Czym jest ocenianie kształtujące?	136
• Jak to zrobić w praktyce?	138

• Wpływ „assessment for learning” na postawy uczniów	139
• Przykładowe tabele kryteriów oceny	140
10. Ewaluacja programu	145
• Ewaluacja formatywna	145
• Ewaluacja sumatywna	145
11. Bibliografia – wykaz przydatnej literatury pomocniczej	146

O autorce

Marlena Derlukiewicz – konsultant ds. języka polskiego w Warmińsko-Mazurskim Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Elblągu. Autorka programu nauczania języka polskiego w klasach IV–VI szkoły podstawowej „Słowa na start!” i podręczników do języka polskiego „Słowa na start!” (w zakresie kształcenia literackiego i kulturowego) dla klas IV, V i VI. We współpracy z licznymi wydawnictwami, m.in. Nową Erą, wydała poradniki metodyczne dla nauczycieli, testy diagnozujące osiągnięcia uczniów dla różnych poziomów edukacyjnych, arkusze maturalne, scenariusze zajęć i inne publikacje o tematyce oświatowej. Współautorka i koordynator trzech projektów unijnych w ramach 9.4 POKL i piętnastu projektów edukacyjnych, które otrzymały grant W-MKO. Współautorka poradnika dla nauczycieli i rodziców „Warto czytać”. W 2010 r. autorka programu otrzymała Nagrodę Ministra Edukacji Narodowej.

WPROWADZENIE

Program „NOWE Słowa na start!” jest przeznaczony do nauczania języka polskiego na II etapie kształcenia ogólnego – w klasach IV–VIII szkoły podstawowej i jest zgodny z założeniami podstawy programowej opracowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, zawartymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. (DzU z 2017 r., poz. 356) oraz ze zmianami z 2024 roku, wynikającymi z uszczuplonej podstawy programowej.

Sformułowane w nim cele edukacyjne, zaproponowane treści kształcenia oraz zasady oceniania osiągnięć zostały określone z myślą o uczniach mających różne potrzeby edukacyjne, uwarunkowane stopniem ich rozwoju intelektualnego i emocjonalnego, a także zakresem posiadanych przez nich wiadomości i umiejętności. Szczególny akcent położono w programie na wspieranie uczniów w uczeniu się i nauczycieli – w nauczaniu. Zaprezentowane w rozdziałach V i VI konkretne rozwiązania metodyczne, procedury i techniki nauczania w największym stopniu sprzyjają rozwojowi uczniów i pozwolą im osiągnąć cele zaplanowane w podstawie programowej. Nauczycieli zaś wspomogą w podejmowaniu efektywnych działań dydaktycznych, być może zainspirują, skłonią do poszukiwań.

Z programem mogą pracować nauczyciele o różnym stopniu przygotowania do nauczania języka polskiego w szkole podstawowej. Znakomicie poradzą sobie z jego realizacją zarówno w pełni wykwalifikowani doświadczeni poloniści, jak i początkujący nauczyciele.

Program można wykorzystać, pracując według ramowego planu nauczania, zgodnie z którym na naukę języka polskiego w szkole podstawowej przewidziano 5 godzin lekcyjnych w ciągu tygodnia.

Program nauczania „NOWE Słowa na start!” został przygotowany dla nauczycieli korzystających z podręczników pod tym samym tytułem oraz z pozostałych publikacji wchodzących w skład serii. Wszystkie elementy serii są zgodne z nową podstawą programową.

1. Ogólna charakterystyka programu nauczania „NOWE Słowa na start!”

Koncepcja programu

Program „NOWE Słowa na start!” wykorzystuje koncepcję nauczania tematycznego i spiralnego. Materiał przewidziany do realizacji w całym cyklu kształcenia został

uporządkowany według siedmiu wątków tematycznych i ułożony w taki sposób, by w każdej kolejnej klasie nauczyciel mógł omawiać podobne zagadnienia, pogłębiając je i dostosowując do poziomu rozwoju uczniów. Treści nauczania w obrębie poszczególnych kręgów tematycznych są ujęte kompleksowo – obejmują nie tylko literaturę, lecz także inne obszary kształcenia: naukę o języku, tworzenie form wypowiedzi, zagadnienia związane z kulturą i mediami. Treści literackie, kulturowe i językowe są ze sobą funkcjonalnie połączone i zintegrowane. W trakcie roku szkolnego nauczyciel może swobodnie i samodzielnie dobierać materiał oraz planować pracę, różnie rozkładać akcenty w obrębie proponowanej tematyki i dostosowywać tempo procesu nauczania do indywidualnych potrzeb zespołu klasowego.

Treści w klasach IV–VI pogrupowano wokół następujących **wątków tematycznych**:

1. Relacje między ludźmi (rodzina, przyjaźń, miłość, społeczność, wykluczenie).
2. Uczucia i emocje na co dzień oraz w sytuacjach granicznych.
3. Poznawanie i kształtowanie siebie, definiowanie własnej tożsamości.
4. Kultura, tradycja i historia polska oraz europejska, patriotyzm.
5. Wędrówki po fantastycznych literackich światach (baśnie, mity, literatura fantasy).
6. Moralność, wartości istotne w życiu, wybory etyczne.
7. Uroda życia – potęga marzeń, nadzieja, radość z przygody, piękno natury.

Lp.	KLASA IV	KLASA V	KLASA VI
1.	Mój dom, moi najbliżsi	W poszukiwaniu przyjaźni	Inni, obcy, tacy sami?
2.	Szkolne radości, szkolne smutki	Uwaga, uczucia!	Trudne sprawy
3.	O sobie, o nas	Ideały, idole, autorytety	Jacy jesteśmy?
4.	Opisać Polskę	Przystanek historia	Odkrywanie świata
5.	Baśniowe krainy	Mitologiczne krainy	Na skrzydłach fantazji
6.	Co jest w życiu ważne?	W poszukiwaniu drogowskazów	A było to dobre
7.	Urok i siła marzeń	Smak przygody	Spotkania z naturą

W podręcznikach dla klas VII–VIII zdecydowano się natomiast na wyodrębnienie mniejszej liczby wątków tematycznych, oscylujących jednak wokół podobnych zagadnień. Nacisk położono na treści związane z kwestiami dojrzewania, próbami odnalezienia się młodego człowieka w świecie, wprowadzaniem go zarówno w tradycję, jak i kulturę XXI w., i uwrażliwianiem na uniwersalne wartości. Biorąc pod uwagę, że dojrzewanie to okres krytycyzmu oraz intensywnego budowania własnej tożsamości, a także szukania oparcia w grupie rówieśniczej, problematykę poszczególnych rozdziałów w klasach VII–VIII ułożono tak, by kształtować w uczniu poczucie własnej podmiotowości, zaznajamiać za pośrednictwem tekstów kultury z różnymi postawami moralnymi i skłaniać do refleksji nad konsekwencjami dokonywanych wyborów, a także wychować go na kompetentnego, świadomego odbiorcę kultury, szczególnie dzieł literackich.

W podręcznikach dla klas VII–VIII wprowadzono podstawowe wiadomości z historii literatury (uwzględniające możliwości percepcyjne uczniów na tym etapie edukacyjnym) – takie, które umożliwią poznanie wybranych dzieł wielkich pisarzy polskich w kontekście najważniejszych informacji o epokach, w których tworzyli.

Lp.	KLASA VII	KLASA VIII
1.	Charaktery	Wobec życiowych doświadczeń
2.	Cienie i blaski życia	Ojczyzna
3.	Relacje międzyludzkie	Wzorce
4.	Człowieczeństwo	Życiowe wybory
5.	Dobro i zło	Wojna
6.	Konflikty	Dostrzec piękno

Program kształci ważne i przydatne umiejętności: czytania ze zrozumieniem, budowania różnych form wypowiedzi, stosowania zasad organizacji tekstu zgodnie z wymogami gatunku, wyszukiwania informacji, odbioru i analizy utworów literackich oraz dzieł sztuki, formułowania i uzasadniania własnej opinii, przytaczania właściwych argumentów, posługiwania się językiem w różnych sytuacjach, poprawnego wykorzystywania

części mowy, środków językowych i odmian języka, rozróżniania norm językowych, stosowania zasad etyki słowa i etykiety.

Prezentowany program odpowiada na aktualne wyzwania edukacyjne, a mianowicie na konieczność rozwijania u uczniów postawy samokształceniowej, która w obliczu zmian cywilizacyjnych jest podstawą sprawnego i odpowiedzialnego funkcjonowania we współczesnym świecie. Główne akcenty położono na pobudzanie aktywności uczniów oraz samodzielne, kreatywne i krytyczne myślenie. Celem jest wykształcenie umiejętności właściwego korzystania z informacji zawartych w różnych źródłach oraz efektywnego stosowania nowoczesnych technologii.

W koncepcji programu mocno wyeksponowano założenie, że szkoła jest nie tylko miejscem nabywania wiedzy i umiejętności niezbędnych do pokonywania kolejnych etapów edukacyjnych, lecz także przestrzenią kształtowania odpowiednich postaw i wzorców. Język polski to przedmiot nauczania, który w szczególny sposób przyczynia się do budowania systemu wartości ucznia. Wprowadza w świat tradycji i kultury ojczystej oraz europejskiej, co sprzyja kształtowaniu tożsamości narodowej oraz rozwijaniu postaw patriotycznych i obywatelskich. Prezentowane w programie wątki tematyczne, które porządkują treści nauczania we wszystkich klasach, odpowiadają kluczowym (określonym w podstawie programowej) wartościom, takim jak dobro, piękno, prawda, szacunek dla drugiego człowieka, rodzina, patriotyzm. Osadzenie w wartościach warunkuje funkcjonowanie młodego człowieka w świecie oraz sprzyja budowaniu jego światopoglądu.

Zadania edukacji polonistycznej

W nauczaniu języka polskiego zaleca się uwzględnianie aktualnych potrzeb i wyzwań stwarzanych przez szybko postępujące zmiany kulturowo-cywilizacyjne i społeczne. Na lekcjach tego przedmiotu uczeń powinien zdobyć odpowiednie wiadomości i umiejętności oraz wykształcić postawy, które przygotują go do funkcjonowania we współczesnym świecie.

Nieodzowny element życia społecznego stanowi **porozumiewanie się** (słuchanie, czytanie, mówienie, pisanie), dlatego w edukacji polonistycznej kluczowe jest rozwijanie **umiejętności komunikacyjnych**. Dotyczy to nie tylko efektywnego i świadomego tworzenia wypowiedzi ustnych i pisemnych, lecz także rozumienia różnych komunikatów i tekstów. Podstawą konstrukcji programu, a tym samym podręczników „NOWE Słowa na start!”, jest założenie, że metodą nauczania języka polskiego jest stwarzanie sytuacji dydaktycznych umożliwiających wymianę komunikacyjną pomiędzy nadawcą i odbiorcą. Taka interakcja

stymuluje zdobywanie zarówno doświadczeń językowych, jak i społecznych. Należy więc stwarzać warunki, w których uczniowie stają się świadomymi odbiorcami określonych treści, aktywnymi uczestnikami dialogu, dyskusji, debaty (z nauczycielem i rówieśnikami) oraz pełnoprawnymi twórcami tekstów. W takim ujęciu promowana jest przede wszystkim samodzielność uczniów, ich aktywność poznawcza i twórcze działanie.

Jednym z najważniejszych zadań nauczyciela polonisty, wyraźnie wyeksponowanym w niniejszym programie, jest wyposażenie uczniów w **kompetencje czytelnicze**, zaznajomienie ich z narzędziami do **analizy i interpretacji** różnego rodzaju tekstów – utworów literackich, artykułów informacyjnych (publicystycznych i popularnonaukowych), reklam, dzieł sztuki. Umiejętność krytycznego odbioru tekstu przygotowuje do świadomego uczestnictwa w kulturze i pozwala na aktywny udział w życiu społecznym. Czytanie wzbogaca słownictwo, pobudza wyobraźnię, uczy wrażliwości, zachęca do myślenia. Poprzez kontakt z dziełami literatury i sztuki uczeń buduje trwały system **wartości**. W programie szczególną uwagę zwrócono na aspekt wychowawczy tekstu literackiego. Podstawowym założeniem jest pokazanie związku literatury z rzeczywistością ucznia. Służą temu odpowiednio dobrane utwory – zarówno dzieła klasyczne, które znalazły się na liście lektur obowiązkowych, ważne dla kultury polskiej i światowej, jak i teksty współczesne, bliskie młodemu człowiekowi. To zbliżenie dorobku pokoleń do codziennej rzeczywistości uczniów pokazuje im ciągłość dziedzictwa kulturowego – polskiego, europejskiego i światowego. Pozwala na stopniowe zapoznawanie uczniów z kulturą wysoką, zakorzenienia i osadza ich w tradycji – pomaga im kształtować swoją tożsamość.

Ważnym aspektem edukacji polonistycznej jest kształcenie **kompetencji językowych**. W programie przypisano im szczególną rolę. Znajomość systemu językowego – podstawowych pojęć, terminów, reguł gramatycznych i zasad poprawnościowych – pozwala uczniom lepiej opisywać rzeczywistość, precyzyjniej definiować różne zagadnienia, a w rezultacie efektywniej komunikować się z innymi i w ten sposób budować relacje w grupie. Doskonalenie kompetencji językowych sprzyja ponadto rozwojowi myślenia.

Ciągłe zmiany zachodzące we współczesnym świecie i szybkie tempo życia zmuszają do nieustannego poszerzania zasobu wiedzy i modyfikowania kompetencji. Niezbędne staje się zatem rozwijanie u uczniów umiejętności **samokształcenia**, zachęcanie ich do samodzielnego docierania do informacji, przyswajania wiedzy i zdobywania nowych zdolności. Poprzez samokształcenie nauczyciel przygotowuje uczniów do dalszych etapów nauki.

Inną istotną funkcją nauczania polonistycznego jest przygotowanie do życia zawodowego. Dlatego ważnym zadaniem nauczyciela powinno być rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów, rozwijanie kreatywności, umiejętności współpracy w zespole.

W efekcie kształcenia polonistycznego młody człowiek lepiej rozumie siebie oraz potrafi dostrzegać w otaczającej go rzeczywistości zarówno to, co jest stałe, jak i to, co się zmienia. Umie szukać odpowiedzi na ważne pytania dotyczące świata, kultury i społeczeństwa. Jest przygotowany do odgrywania różnych ról w przyszłym życiu, a także świadomy własnych korzeni i tradycji, która ukształtowała polską tożsamość.

2. Cele kształcenia i wychowania

Na treści języka polskiego jako przedmiotu nauczania w szkole podstawowej składają się: wiedza o budowie i zasadach funkcjonowania języka ojczystego, podstawowe wiadomości z nauki o literaturze oraz wybrane zagadnienia z wiedzy o kulturze. Językowe, literackie i ogólnokulturowe treści nauczania języka polskiego w klasach IV–VIII są podstawowymi czynnikami wielostronnego rozwoju uczniów. Przyczyniają się do przekazania im określonego zasobu informacji, wykształcenia podstawowych umiejętności oraz kształtowania odpowiednich postaw.

Cele kształcenia w zakresie wiedzy:

- przyswojenie systemu podstawowych wiadomości z zakresu teorii literatury, które przygotowują do odbioru, analizy i interpretacji tekstów literackich oraz sprzyjają rozumieniu zjawisk literackich i kulturowych;
- zaznajomienie z wybitnymi utworami pisarzy polskich i obcych oraz przekazanie najważniejszych informacji o epokach, w których tworzyli;
- przybliżenie roli, jaką odgrywają we współczesnym świecie media, oraz wskazanie sposobów pracy twórcy kultury;
- wyposażenie uczniów w wiadomości o budowie i zasadach funkcjonowania języka jako najważniejszego składnika systemu kultury, środka porozumiewania się, tworzywa literatury pięknej i narzędzia poznania;
- poszerzanie wiedzy o elementach składowych wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz ich funkcjach w strukturze tekstów;

- zapoznanie z podstawowymi zasadami retoryki, przygotowującymi do spójnego i logicznego wypowiadania się w mowie i w piśmie.

Cele kształcenia w zakresie umiejętności:

- kształcenie umiejętności czytania i rozumienia tekstów kultury przy wykorzystaniu zdobytej wiedzy o literaturze, teatrze, filmie, mediach;
- dostrzeganie i wyjaśnianie wartości tekstów kultury – utworów literackich i informacyjnych, dzieł sztuki malarskiej, teatralnej, filmowej oraz twórczości radiowo-telewizyjnej;
- przygotowanie do świadomego wyboru i indywidualnego wartościowania lektury oraz zjawisk współczesnej kultury;
- zachęcanie do czytania i świadomego odbioru innych tekstów kultury;
- wyrobienie sprawności w posługiwaniu się językiem jako narzędziem komunikacji oraz środkiem formułowania myśli i wyrażania uczuć w mowie i piśmie;
- kształcenie umiejętności sprawnego budowania wypowiedzi ustnych i pisemnych w różnych formach gatunkowych z wykorzystaniem wiedzy o języku;
- rozwijanie sprawności w wygłaszaniu przemówień, konstruowaniu wypowiedzi o charakterze argumentacyjnym, recytacji, doskonalenie dykcji i operowania głosem;
- rozwijanie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy i korzystania z różnych źródeł informacji oraz selekcionowania pozyskanych informacji i ich krytycznej oceny.

Cele wychowania w zakresie postaw i wartości:

- systematyczne wzbogacanie osobowości ucznia, wprowadzanie w świat wartości;
- kształtowanie postaw humanistycznych, np. solidarności, tolerancji, współpracy, altruizmu, uczciwości, sprawiedliwości, odwagi, empatii, szacunku dla innych ludzi, odpowiedzialności;
- wskazywanie wzorców postępowania;
- budowanie relacji społecznych sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia;
- wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej oraz szacunku dla tradycji;
- rozwijanie motywacji do poznawania kultury własnego regionu oraz dziedzictwa narodowego;
- kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur i szacunku dla ich dorobku;

- wychowanie patriotyczne rozumiane jako budowanie więzi i poczucie dumy ze szkoły, regionu i ojczyzny;
- kształtowanie postaw obywatelskich, wdrażanie do wspólnego działania dla dobra innych, do aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- rozwijanie zainteresowań, rozbudzanie ciekawości wobec świata i kształtowanie otwartej postawy w stosunku do innych ludzi;
- kształcenie takich kompetencji, jak kreatywność, innowacyjność, przedsiębiorczość;
- umacnianie świadomości ekologicznej;
- uświadomienie podstaw zdrowego trybu życia;
- rozbudzanie potrzeb czytelniczych i kulturalnych wraz z kształceniem umiejętności ich zaspokajania;
- zachęcanie do współpracy z innymi, wspólnego planowania i organizowania przedsięwzięć oraz podejmowania odpowiedzialności za wykonanie zadań w grupie;
- wdrażanie do samokształcenia, pomoc w odkrywaniu własnych preferencji w zakresie stylu uczenia się;
- kształcenie nawyków systematycznego uczenia, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- przygotowanie do obiektywnego oceniania postaw innych ludzi oraz do samooceny;
- umacnianie poczucia własnej wartości;
- wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i planowaniu drogi dalszej edukacji.

3. Materiał nauczania „NOWE Słowa na start!” wraz z odniesieniami do treści nauczania zapisanych w podstawie programowej

KLASA IV		
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:
1. Mój dom, moi najbliżsi	Kształcenie literackie i kulturowe: • nastrój wiersza • budowa utworu poetyckiego: wers i strofa • literackie środki wyrazu: epitet i jego funkcja w utworze Kształcenie językowe: • elementy schematu komunikacyjnego: komunikat, nadawca, odbiorca • znaki służące komunikacji • dostosowanie wypowiedzi do sytuacji komunikacyjnej • niewerbalne środki komunikacji • alfabet • litera a głoska • podział na samogłoski i spółgłoski • dzielenie wyrazów na sylaby • litera, sylaba, wyraz, zdanie • zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące • kropka, pytnik, wykrzyknik • rzeczownik i jego znaczenie • rodzaj rzeczownika (męski, żeński, nijaki) • odmiana rzeczownika przez	• omawia elementy świata przedstawionego [...] w poezji (I.1.1) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet [...] oraz określa jego funkcję (I.1.4) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers [...], strofę (I.1.6) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • wskazuje w utworze bohaterów [...] określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • identyfikuje tekst jako komunikat (II.3.1) • identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (II.3.2)

	przypadki i liczby • pisownia wyrazów z ó i u Tworzenie wypowiedzi: • redagowanie kartki z pozdrowieniami i życzeniami • redagowanie listu prywatnego • zasady budowy akapitu • recytacja Samokształcenie: • głośne i ciche czytanie • korzystanie ze słownika ortograficznego i języka polskiego Lektury obowiązkowe: • Julian Tuwim <i>Spóźniony słowik</i> • Konstanty Ildefons Gałczyński <i>Wizyta</i> Teksty dodatkowe: • Ryszard Przymus <i>Nasza mama jest poetką</i> • Francesca Simon <i>Koszmarne Karolek i prześwietne święta</i> (fragm.) • Paweł Beręsewicz <i>Ciumkowe historie, w tym jedna smutna</i> (fragm.) • Ewa Ostrowska <i>Mama, Kaśka, ja i gangsterzy</i> • tekst publicystyczny	• określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi (II.3.3) • rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała) (II.3.4) • rozumie pojęcie głoska, litera, sylaba (II.3.5) • rozpoznaje typy wypowiedzeń, uwzględniając cel wypowiedzi: wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące – rozumie ich funkcje i je stosuje (II.1.11) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1.) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.) • rozpoznaje formy przypadków, liczby [...] i rodzaju gramatycznego [...] rzeczownika [...] oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.4) • stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6) • stosuje intonację poprawną ze względu na cel wypowiedzi (II.3.6) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje zasady pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, [...], znaku zapytania, znaku wykrzyknika (II.4.2) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] list, [...], życzenia (III.2.1)
--	--	--

		• wygłasza z pamięci tekst, ze zrozumieniem oraz odpowiednią intonacją, dykcją, właściwym akcentowaniem, z odpowiednim napięciem emocjonalnym i z następstwem pauz (III.2.2) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych (IV.5)
2. Szkolne radości, szkolne smutki	Kształcenie literackie i kulturowe: • bohater literacki • narrator • środki wyrazu w wierszu: rym • literackie środki wyrazu: ożywienie i jego funkcja w utworze • historia i budowa książki • osoby biorące udział w powstawaniu książki Kształcenie językowe: • przymiotnik i jego znaczenie • odmiana przymiotnika przez przypadki, liczby i rodzaje • formy rodzaju męsko- i niemęskoosobowego przymiotnika • pisownia wyrazów wielkimi literami • pisownia tytułów książek • zastosowanie cudzysłowu • cudzysłów a kursywa	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym [...] rym (I.1.6) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: ożywienie [...] oraz określa jego funkcję (I.1.4) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • wskazuje w utworze bohaterów [...] oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18)

	Tworzenie wypowiedzi: • redagowanie notatki, różne formy notatek • opis postaci (w formie ustnej i pisemnej) Samokształcenie: • sposoby korzystania ze zbiorów bibliotecznych • budowa karty katalogowej • zasady zachowania się w bibliotece Lektury obowiązkowe: • Jan Brzechwa <i>Akademia Pana Kleksa</i> • Joanna Kulmowa <i>Marzenia</i> • Jan Twardowski <i>W klasie</i> Teksty dodatkowe: • Barbara Gawryluk <i>Moje Bullerbyn</i> (fragm.) • Judy Blume, <i>Opowieści czwartoklasisty</i> • Carlo Collodi <i>Pinokio</i> (fragm.) • Hanna Ożogowska <i>Chłopak na opak</i> (fragm.) • Hanna Łochocka <i>Książka czeka</i> • Krystyna Wodnicka <i>W bibliotece</i> • tekst publicystyczny	• określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1.) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.) • rozpoznaje formy przypadków, liczby [...] i rodzaju gramatycznego [...] przymiotnika (II.1.4) • stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] cudzysłowu (II.4.2) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • redaguje notatki (III.2.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] opis (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonalą różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz on-line) (IV.4)
--	--	--

		• rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną - i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań (IV.7)
3. O sobie, o nas	Kształcenie literackie i kulturowe: • opowiadanie jako gatunek, cechy opowiadania • podmiot liryczny / osoba mówiąca w wierszu • adresat wiersza • językowe środki wyrazu: porównanie i jego funkcja w utworze Kształcenie językowe: • synonim / wyraz bliskoznaczny • czasownik i jego znaczenie • odmiana przez osoby, liczby, czasy i rodzaje • forma osobowa i nieosobowa czasownika (bezokolicznik) • formy proste i złożone czasownika w czasie przyszłym • pisownia bezokoliczników o trudnych zakończeniach -<i>ć</i>, -<i>ść</i>, -<i>ąc</i> • pisownia wyrazów z rz i ż Tworzenie wypowiedzi: • opis przedmiotu	• rozpoznaje czytany utwór jako [...] opowiadanie [...] oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3) • zna i rozpoznaje w tekście literackim [...] porównanie [...] oraz określa jego funkcję (I.1.4) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • wskazuje w utworze bohaterów [...] oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • identyfikuje tekst jako komunikat (II.3.1) • identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (II.3.2) - rozróżnia synonimy [...] w tekście i stosuje we

	Samokształcenie: • głośne i ciche czytanie • korzystanie z zasobów bibliotecznych • korzystanie ze słownika wyrazów bliskoznacznych • opracowanie notatki Lektury obowiązkowe: • Jean-Jacques Sempé, René Goscinny <i>Mikołajek</i> • Jan Brzechwa <i>Samochwała</i> Lektury uzupełniające: • Janusz Korczak <i>Król Maciuś Pierwszy</i> Teksty dodatkowe: • Irena Landau <i>Jest ok!</i> (fragm.) • Ulf Stark <i>Magiczne tenisówki mojego przyjaciela Percy'ego</i> (fragm.) • Joanna Papużyńska <i>Ja</i> • Ewa Szelburg-Zarembina <i>Przed pomnikiem</i> • Krystyna Pokorska, <i>Ewka-Marchewka</i> • Anna Onichimowska, <i>Najwyższa góra świata</i> • tekst publicystyczny	własnych wypowiedziach (II.2.8) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1.) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.) • dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi [...], rozpoznaje bezosobowe formy czasownika: formy zakończone na <i>-no</i>, <i>-to</i>, konstrukcje z <i>się</i>; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście (II.1.3) • rozpoznaje formy [...] liczby, osoby, czasu [...] czasownika [...] oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.4) • stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] opis (III.2.1) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny; rozumie rolę akapitów w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.3) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych [...] (IV.5) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje
--	--	--

		informacje (IV.3) • poznaje życie kulturalne swojego regionu (IV.8) • doskonalili różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2)
--	--	--

4. Opisać Polskę	Kształcenie literackie i kulturowe: • patriotyzm, hymn państwowy • polskie symbole narodowe • legenda i jej cechy gatunkowe • wydarzenia i postacie realistyczne oraz fantastyczne • środki wyrazu w poezji – rytm • dialog i monolog • elementy spektaklu teatralnego • ludzie teatru Kształcenie językowe: • przysłówek jako nieodmienna część mowy • pisownia <i>nie</i> z różnymi częściami mowy Tworzenie wypowiedzi: • ramowy i szczegółowy plan wydarzeń do tekstu literackiego • redagowanie planu wydarzeń (do legendy) Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki	• rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] legendę [...] oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź (I.1.6) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze (I.1.8) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru (I.2.8)
------------------	---	--

	• wzorcowe odczytanie fragmentów lektury • wyszukiwanie informacji o legendzie związanej z zamieszkiwanym regionem • redagowanie notatki Lektury obowiązkowe: • Adam Mickiewicz <i>Pan Tadeusz</i> (fragmenty) • Magdalena Grądzka <i>O Lechu, Czechu i Rusie</i> • Magdalena Grądzka <i>Piast Kołodziej</i> • Józef Wybicki <i>Mazurek Dąbrowskiego</i> • Joanna Kulmowa, <i>Po co jest teatr?</i> Teksty dodatkowe: • Wanda Chotomska <i>Legenda o warszawskim Bazyliszku</i> • Antoni Słonimski <i>Polska</i> • Magdalena Grądzka <i>Jurata, Królowa Bałtyku</i> • Jan Adamczewski, <i>O mistrzu Twardowskim</i>	• wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny [...] ([...] gra aktorska, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka) (I.2.9) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1.) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • dokonuje selekcji informacji (III.1.5) • tworzy plan odtwórczy [...] tekstu (III.2.3) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz on-line) (IV.4) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • poznaje życie kulturalne swojego regionu (IV.8)
--	--	---

5. Baśniowe krainy	Kształcenie literackie i kulturowe: • baśń jako gatunek, cechy i przesłanie baśni • postaci i wydarzenia fantastyczne i realistyczne w utworze literackim • dialog, monolog Kształcenie językowe: • przymek i jego rola w wypowiedzi • wyrażenie przymkowe • spójnik i jego funkcja w wypowiedzi • użycie przecinków z wybranymi spójnikami • pisownia wyrazów z <i>ch</i> i <i>h</i> Tworzenie wypowiedzi: • budowanie opowiadania twórczego związanego z treścią utworu (w formie ustnej i pisemnej) • redagowanie zaproszenia Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • ciche i głośne czytanie • korzystanie ze słownika wyrazów bliskoznacznych • odczytanie informacji z plakatu teatralnego • sporządzanie notatki Lektury obowiązkowe: Aleksander Puszkina <i>Bajka o</i>	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje czytany utwór jako baśń [...] oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • wskazuje w utworze bohaterów [...] oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1.) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka (II.4.2) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9)
---------------------------	--	---

	<i>rybaka i rybce</i> Charles Perrault <i>Kopciuszek</i> Teksty dodatkowe: • Wanda Chotomska <i>Kopciuszek</i> • Jacob i Wilhelm Grimm, <i>Kryształowa kula</i> • Oskar Kolberg <i>O szewczyku</i> • Janusz Stanny <i>Baśń o królu Dardanelu</i> • tekst publicystyczny	• tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] opowiadania (twórcze), [...], zaproszenie (III.2.1) • tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji (III.2.6) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego [...] (IV.5) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2)
6. Co jest w życiu ważne	Kształcenie literackie i kulturowe: • znaczenie dosłowne i przenośne w utworze literackim • antonimy	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren, liczbę sylab (1.1.6) • odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze (I.1.8)

	Kształcenie językowe: • główne części zdania: podmiot i orzeczenie • zdanie a równoważnik zdania • pisownia nazw geograficznych wielką literą • mała litera w nazwach mieszkańców dzielnic, regionów, miast i wsi • przecinek w zdaniu pojedynczym Tworzenie wypowiedzi: • uczestnictwo w rozmowie • zapisywanie dialogu • redagowanie podziękowań Samokształcenie: • ciche i głośne czytanie • zredagowanie notatki • korzystanie ze słowników języka polskiego Teksty dodatkowe: • Grzegorz Kasdepke <i>Mam prawo</i> • Elżbieta Zubrzycka <i>Ślup soli</i> • Maria Dańkowska <i>Nastolatki i bon ton</i> • Andrzej Maleszka <i>Magiczne drzewo. Pojedynek</i> • tekst publicystyczny	• wskazuje w utworze bohaterów [...] oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • rozróżnia [...] antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach (II.2.8) • nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie [...]) (II.1.8) • rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie [...], równoważniki zdań; rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12) • przekształca konstrukcje składniowe, np. [...] zdania w równoważniki zdań i odwrotnie (II.1.13) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka (II.4.2)
--	---	---

		• identyfikuje tekst jako komunikat (II.3.1) • uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] dialog [...] podziękowanie (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego [...] (IV.5)
7. Urok i siła marzeń	Kształcenie literackie i kulturowe: • budowa utworu poetyckiego: refren • historia i cechy komiksu Kształcenie językowe: • grupa podmiotu i grupa orzeczenia • zdanie pojedyncze i złożone • przecinek w zdaniu złożonym Tworzenie wypowiedzi: • redagowanie ogłoszenia Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • odczytanie fragmentów komiksu z podziałem na role • redagowanie notatki z lektury • wyszukiwanie informacji o ulubionym filmie	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym [...] refren (I.1.6) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • wskazuje w utworze bohaterów [...] oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera

	Lektury obowiązkowe: • Janusz Christa <i>Kajko i Kokosz. Szkoła latania</i> • Julian Tuwim <i>Dyzio marzyciel</i> Lektury uzupełniające: • Frances Hodgson Burnett <i>Tajemniczy ogród</i> Teksty dodatkowe: • Ireneusz Dańko <i>Policja spełniła marzenie chorego chłopca</i> • Majka Jeżowska, Jacek Skubikowski <i>Marzenia się spełniają</i> (piosenka) • Roald Dahl <i>Charlie i fabryka czekolady</i> • Joanna Papużyńska <i>Wędrowcy</i> • Ksenia Chamera <i>Wywiad z Januszem Christą</i> • tekst publicystyczny	(I.1.18) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • charakteryzuje komiks jako tekst kultury; wskazuje charakterystyczne dla niego cechy (I.2.7) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie [...]), określa ich funkcje (II.1.8) • rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone [...], równoważniki zdań; rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12) • przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie (II.1.13) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka (II.4.2) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] ogłoszenie (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1)
--	--	---

		• doskonalili różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3)
--	--	--

KLASA V		
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:
1. W poszukiwaniu przyjaźni	Kształcenie literackie i kulturowe: • podmiot liryczny (powtórzenie) • porównanie (powtórzenie) • rym (powtórzenie) • opowiadanie (powtórzenie) • narrator (powtórzenie) • bohater Kształcenie językowe: • typy komunikatów:	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • zna i rozpoznaje w tekście literackim [...] porównanie [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym [...], rym (I.1.6) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje podmiot liryczny, narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9)

informacyjny • rodzaje głosek: spółgłoski twarde i miękkie • czasownik (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości) • formy nieosobowe czasownika zakończone na <i>-no</i>, <i>-to</i>, konstrukcje z <i>się</i> • tryby czasownika • pisownia czasowników z cząstką <i>-by</i> Tworzenie wypowiedzi: • redagowanie opowiadania twórczego z dialogiem • redagowanie e-maila Samokształcenie: • korzystanie z encyklopedii • korzystanie z biblioteki • wzorcowe odczytanie fragmentów lektury • redagowanie notatki Lektury obowiązkowe: • Adam Mickiewicz <i>Przyjaciele</i> Lektury uzupełniające: Edmund Niziurski <i>Sposób na Alcybiadesa</i> Teksty dodatkowe: • Hanna Zielińska <i>Mój kumpel</i> • Wojciech Cesarz <i>Sztuka programowania</i> (fragm.)	• określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] opowiadanie (I.1.3) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny [...] (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • identyfikuje tekst jako komunikat (II.3.1) • rozumie pojęcie głóska (II.3.5) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2) • dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi [...], rozpoznaje formy czasownika: formy zakończone na <i>-no</i>, <i>-to</i>, konstrukcje z <i>się</i>; rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście (II.1.3)
--	--

	• Sara Pennypacker <i>Pax</i> (fragm.) • Jody J. Little <i>Dziesiąty poziom</i> (fragm.) • Barbara Kosmowska, Grzegorz Kasdepke, <i>Wielki wybuch, czyli K kontra K</i> (fragm.) • tekst publicystyczny	• rozpoznaje formy [...] trybu [...] czasownika oraz określa ich w wypowiedzi (II.1.4) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, opowiadanie (twórcze [...]), (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • rozróżnia współczesne formy komunikatów i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etykiety językowej (III.2.7) • rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się nowymi technologiami oraz zasobami internetowymi (IV.7)
--	--	--

2. Uwaga, uczucia!	Kształcenie literackie i kulturowe: • przenośnia • wyrazy neutralne i nacechowane emocjonalnie • zdrobnienie i zgrubienie Kształcenie językowe: • typy komunikatów: reklamowy • rzeczownik (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości) • nazwy własne i pospolite • nieregularna odmiana rzeczownika • pisownia wyrazów z <i>ę</i> i <i>q</i> w zakończeniu • dwukropek Tworzenie wypowiedzi: • redagowanie sprawozdania z wydarzenia (z wycieczki) • recytacja tekstu Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • ciche i głośne czytanie • wyszukanie w internecie informacji do notatki • redagowanie notatki Lektury obowiązkowe: • Joanna Kulmowa <i>Co to jest radość?</i>	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • zna i rozpoznaje w tekście literackim [...] przenośnię [...], zdrobnienie, zgrubienie [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje podmiot liryczny, narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie jego funkcje w tekście (II.2.6) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny [...] lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8)
---------------------------	---	--

	Lektury uzupełniające: • Andrzej Maleszka <i>Magiczne drzewo. Tajemnica mostu</i> Teksty dodatkowe: • Roman Pisarski <i>Przenośnie</i> • Grzegorz Kasdepke <i>Co to znaczy...</i> (fragm.) • Anna Onichimowska <i>Najwyższa góra świata</i> (fragm.) • Barbara Gawryluk <i>Dziewczynka z fotografii</i> (fragm.) • Hanna Januszewska <i>Lwy</i> • tekst publicystyczny	• identyfikuje tekst jako komunikat (II.3.1) • identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi (II.3.2) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) 2) poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] dwukropka [...] (II.4.2) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.) • rozpoznaje formy przypadków, liczby [...] i rodzaju gramatycznego [...] rzeczownika [...] oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.4) • stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog [...], sprawozdanie ([...] z wydarzenia) (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) - wygłasza z pamięci tekst, ze zrozumieniem oraz odpowiednią intonacją, dykcją, właściwym akcentowaniem, z odpowiednim napięciem emocjonalnym i z następstwem pauz (III.2.2)
--	---	--

		• zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3)
3. Ideały, autorytety, idole	Kształcenie literackie i kulturowe: • powieść jako gatunek: narrator, świat przedstawiony, akcja, wątek • epitet • ludzie filmu • rodzaje filmów Kształcenie językowe: • pisownia wyrazów z <i>ó</i> i <i>u</i> (powtórzenie) • przymiotnik: odmiana, • przymiotnik: stopniowanie przymiotników • liczebniki (rodzaje) • kropka a liczby • zapisywanie dat	• omawia elementy świata przedstawionego [...] w poezji (I.1.1) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe [...] (I.1.3) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren (I.1.6) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • wskazuje w utworze bohaterów [...] oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.19)

	Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • korzystanie ze słownika synonimów • ciche i głośne czytanie • zebranie informacji niezbędnych do napisania sprawozdania Lektury obowiązkowe: • Ferenc Molnár <i>Chłopcy z Placu Broni</i> • Jan Twardowski <i>Ręce</i> Teksty dodatkowe: • Czesław Miłosz <i>Ojciec w bibliotece</i> • Krzysztof Michalski, Dobrosław Kot, Elżbieta Kot, Magdalena Kozak <i>O autorytecie. W poszukiwaniu punktu odniesienia</i> (fragm.) • Yvette Żółtowska-Darska, Lewy. <i>Chłopak, który zachwycił świat</i> (fragm.) • Justyna Suchecka, <i>20 najbardziej wpływowych nastolatków</i> (fragm.) • Elena Favilli, Francesca Cavallo <i>Brenda Chapman</i> (fragm.) • Ben Burt <i>Star Wars. Słowniczek najpopularniejszych zwrotów w językach „Gwiezdnych wojen”</i> (fragm.) • tekst publicystyczny	• identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...], filmu (I.2.8) • wyodrębnia elementy składające się na [...] film [...] (reżyseria, gra aktorska, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka); wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu [...]) (I.2.9) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...], określa ich funkcje w tekście (II.1.1.) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2.) • rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby [...] i rodzaju gramatycznego [...] przymiotnika, liczebnika [...] oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.4) • stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych (II.1.6) • poprawnie stopniuje przymiotniki [...] oraz używa ich we właściwych kontekstach (II.1.7) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje zasady pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki (II.4.2) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9)
--	---	--

		• tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3)
4. Przystanek historia	Kształcenie literackie i kulturowe: • legenda (przypomnienie) • wyrazy wieloznaczne • uosobienie • przysłowie Kształcenie językowe: • pisownia wyrazów z rz i ż (powtórzenie) • przysłówek, stopniowanie przysłówka	• rozpoznaje czytany utwór jako [...] legendę [...] (I.1.3) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: [...] uosobienie [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • [...] rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi (II.2.4) • omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren (I.1.6)

	• przyimek i spójnik • wypowiedzenie • wykrzyknik Tworzenie wypowiedzi: • opis krajobrazu Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • wzorcowe odczytanie fragmentów lektury • redagowanie notatki • wyszukanie informacji o adaptacji lektury • przygotowanie prezentacji o historii regionu Lektury obowiązkowe: • Marian Orłowski <i>O Wandzie, co nie chciała Niemca</i> (fragm.) • Adam Mickiewicz <i>Pan Tadeusz</i> (fragm. Księgi pierwszej) • Adam Mickiewicz <i>Pan Tadeusz</i> (fragm. Księgi trzeciej) Teksty dodatkowe: • Grażyna Bąkiewicz <i>Mówcie mi Bezprym</i> (fragm.) • Maria Dąbrowska <i>Marcin Kozera</i> (fragm.) • Paweł Beręsewicz <i>Czy wojna jest dla dziewczyn?</i> (fragm.) • Magdalena Jarco <i>Przysłowiowa Polska</i> (fragm.) • Łukasz Kamiński, <i>Prawdziwa opowieść o Królu Kraków i</i>	• opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy ([...] przysłówek [...], przyimek, spójnik [...]) i określa ich funkcje w tekście (II.1.1) • poprawnie stopniuje [...] przysłówki oraz używa ich we właściwych kontekstach (II.1.7) • rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące oraz stosuje je, uwzględniając cel wypowiedzi (II.1.11) • rozpoznaje w tekście typy wypowiedzi: [...] równoważniki zdań, rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12) • przekształca konstrukcje składniowe, np. [...] zdania w równoważniki zdań i odwrotnie (II.1.13) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1)
--	---	---

	<i>Królewnie Wandzie</i> (fragm.) • Iwona Czarkowska, <i>Duchy ze Wzgórza Rabowników</i> (fragm.) • Wanda Chotomska, <i>Muzyka Pana Chopina</i> (fragm.) • tekst publicystyczny	• poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] wykrzyknika [...] (II.4.2) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] opis (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3)
--	--	--

5. Mitologiczne krajiny	Kształcenie literackie i kulturowe: • mit i jego cechy • bogowie olimpijscy • dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów • pytanie retoryczne Kształcenie językowe: • związki frazeologiczne • zdanie pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte • podmiot szeregowy i domyślny • pisownia wyrazów z <i>ch</i> i <i>h</i> (powtórzenie) • przecinek w zdaniu pojedynczym Tworzenie wypowiedzi: • opowiadanie odtwórcze Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • wzorcowe odczytanie fragmentów lektury • redagowanie notatki • korzystanie ze słownika frazeologicznego i encyklopedii Lektury obowiązkowe: • mity o: powstaniu świata, Demeter i Korze, Syzyfie, Heraklesie, Tezeuszu i Ariadnie, Dedalu i Ikarze	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] mit [...] oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: [...] pytanie retoryczne [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w utworach literackich (I.1.15) • rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi (II.2.4) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.19) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • dokonuje odczytania tekstów poprzez przekład
--	--	--

	Teksty dodatkowe: • Wisława Szymborska <i>Atlantyda</i> • tekst publicystyczny	intersemiotyczny (np. rysunek [...]) (I.2.12) • rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach (II.2.5) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.5) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] opowiadanie ([...] odtwórcze) [...] (III.2.1) • nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie [...]) (II.1.8) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...], przecinka [...] (II.4.2) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych [...] (IV. 5)
--	---	---

6. W poszukiwaniu drogowskazo w	Kształcenie literackie i kulturowe: • baśń (przypomnienie) • nowela • punkt kulminacyjny • puenta • prasa, rodzaje prasy, ludzie prasy Kształcenie językowe: • przydawka jako określenie rzeczownika, sposoby wyrażania przydawki, funkcja w zdaniu • dopełnienie • okolicznik • pisownia <i>nie</i> z różnymi częściami mowy • wielokropek Tworzenie wypowiedzi: • urozmaicenie opowiadania Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • czytanie fragmentów lektury z podziałem na role • redagowanie notatki Teksty dodatkowe: • Bolesław Prus <i>Katarynka</i> • Tadeusz Różewicz <i>Przepaść</i> • Charles Perrault <i>Knypsy z Czubkiem</i> (fragm.) • Aleksander Minkowski <i>Gruby</i>	• rozpoznaje czytany utwór jako baśń, [...] nowelę [...] (I.1.3) • omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym [...] puenty, punktu kulminacyjnego (I.1.5) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury, teatru, filmu [...] (I.2.8) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi (II.2.4) • nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach ([...] dopełnienie, przydawka, okolicznik), określa ich funkcje (II.1.8) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • zna i stosuje zasady spójności formalnej
--	--	---

	(fragm.) • Barbara Stenka <i>Masło przygodowe</i> (fragm.) • tekst publicystyczny	i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.5) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] opowiadanie (twórcze [...]), [...] opis (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3)
--	---	--

7. Smak przygody	Kształcenie literackie i kulturowe: • rymy dokładne i niedokładne • bohaterowie główni (pierwszoplanowi) i drugoplanowi • adaptacja • powieść <i>fantasy</i> • ludzie radia Kształcenie językowe: • wyrazy w zdaniu: związek główny i poboczny • zdania złożone współrzędnie i podrzędnie • pisownia wyrazów małą i wielką literą (powtórzenie) • przecinek w zdaniu złożonym (powtórzenie) Tworzenie wypowiedzi: • dedykacja Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • ciche i głośne czytanie • redagowanie notatki • wyszukiwanie w internecie informacji o znanych podróżnikach Lektury obowiązkowe: • Clive Staples Lewis <i>Opowieści z Narnii. Lew, Czarownica i stara szafa</i> Lektury uzupełniające: • Mark Twain <i>Przygody Tomka</i>	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: epitet, porównanie, przenośnię, [...] zdrobnienie, zgrubienie, uosobienie, ożywienie [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren (I.1.6) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie budzi w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • rozumie swoistość tekstów kultury przynależnych do: literatury [...] (I.2.8) • rozumie, czym jest adaptacja utworu literackiego oraz wskazuje różnice między tekstem literackim a jego adaptacją (I.2.10) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • dostrzega relacje między częściami wypowiedzi (np. tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie) (I.2.4)
-------------------------	---	--

	Sawyera Teksty dodatkowe: • Jacek Cygan <i>Kto przygód zna smak</i> • David Kirschner, David Casci <i>The Pagemaster</i> (fragm.) • Martyna Wojciechowska <i>Przesunąć horyzont</i> (fragm.) • Adam Bahdaj <i>Wakacje z duchami</i> (fragm.) • tekst publicystyczny	• nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik), określa ich funkcje (II.1.8) • rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu (II.1.10) • rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie) [...], rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka (II.4.2) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] dedykacja (III.2.1) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3)
--	--	---

KLASA VI		
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:

1. Inni, obcy, tacy sami?	Kształcenie literackie i kulturowe: • gatunki literackie: powieść, cechy powieści – narrator, świat przedstawiony, akcja, wątek, fabuła jedno- i wielowątkowa (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości) • odmiany powieści: powieść fantastycznaukowa Kształcenie językowe: • odmienne części mowy: rzeczownik, czasownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości); rodzina wyrazów, wyrazy pokrewne • frazeologizmy (powtórzenie) - ortografia: pisownia trudnych form rzeczowników i przymiotników Tworzenie wypowiedzi: • charakterystyka Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • ciche i głośne czytanie • redagowanie notatki • korzystanie ze słownika poprawnej polszczyzny	• omawia elementy świata przedstawionego [...] (I.1.1.) • rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.3) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...] i określa ich funkcje w tekście (II.1.1) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2)
----------------------------------	---	---

	Teksty dodatkowe: • Rafał Kosik <i>Felix, Net i Nika</i> oraz <i>Gang Niewidzialnych Ludzi</i> • Ewa Grętkiewicz <i>Szczekająca szczeka Saszy</i> (fragm.) • Joanna Rudniańska-Zalejska <i>Kotka Brygidy</i> (fragm.) • Irena Landau <i>Uszy do góry!</i> (fragm.) • Jan Twardowski <i>Starzy ludzie</i> (fragm. książki <i>Elementarz księdza Twardowskiego dla najmłodszego, średniaka i starszego</i>) • Grzegorz Kasdepke <i>Co to znaczy...</i> (fragm.) • Katarzyna Ryrych <i>Wyspa mojej siostry</i> (fragm.) • Czesław Janczarski <i>Nie mijam</i> • Liliana Bardijewska <i>Kot Karima i obrazki</i> (fragm.)	• rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu i rodzaju gramatycznego odpowiednio: rzeczownika, przymiotnika, liczebnika, czasownika [...] oraz określa ich funkcje w wypowiedzi (II.1.4) • stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennej (II.1.6) • rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, rozumie ich znaczenie [...] (II.2.5) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] charakterystyka (III.2.1) • opowiada o przeczytanym tekście (III.2.5) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych (IV.5)
--	---	---

		• zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz on-line) (IV.4)
2. Trudne sprawy	Kształcenie literackie i kulturowe: • odmiany powieści: powieść detektywistyczna (kryminalna) • typy narracji: narracja pierwszo- i trzecioosobowa • fikcja literacka • pytanie retoryczne (powtórzenie) • przysłowie (powtórzenie) • rodzaje tekstów: informacyjny, reklamowy, publicystyczny (powtórzenie) • ludzie telewizji • programy telewizyjne Kształcenie językowe: • czasowniki dokonane i niedokonane • strona czynna i bierna czasownika • zaimek i jego funkcje w wypowiedzeniach • odmiana zaimka przez przypadki, liczby i rodzaje • podział zaimków ze względu na zastępowaną część mowy • ortografia: pisownia trudnych form czasowników Tworzenie wypowiedzi: • opis przeżyć wewnętrznych	• omawia elementy świata przedstawionego (I.1.1.) • rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści [...] (I.1.3) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: [...] pytanie retoryczne [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze (I.1.10) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18)

	Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • ciche i głośne czytanie • redagowanie notatki • wyszukanie tytułów znanych powieści detektywistycznych Lektury obowiązkowe: • Anna Kamieńska <i>Wieczór</i> Teksty dodatkowe: • Tadeusz Różewicz <i>Bursztynowy ptaszek</i> • Jostein Gaarder <i>Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii</i> (fragm.) • Heidi Hassenmüller <i>Pewnej wrześniowej niedzieli</i> (fragm.) • Józef Baran, *** (<i>Córkom</i>) • Karen-Susan Fessel <i>Moja mama jest wśród gwiazd</i> (fragm.) • Paweł Beręsewicz <i>Jak zakochałem Kaśkę Kwiatek</i> (fragm.) • Joanna Fabicka <i>Rutka</i> (fragm.) • Marcin Kozioł <i>Skrzynia Władcy Piorunów</i> • Marcin Szczygielski <i>Teatr Niewidzialnych Dzieci</i> (fragm.) • Maciej Dębski, <i>Dzień bez telefonu</i>	• określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy [...] zaimek [...] i określa ich funkcje w tekście (II.1.1) • odróżnia części mowy odmienne od nieodmiennych (II.1.2) • dostrzega rolę czasownika w wypowiedzi, odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych [...], rozumie ich znaczenie w wypowiedzeniu oraz funkcje w tekście (II.1.3) • rozpoznaje formy [...] zaimka (II.1.4) • rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej i czynnej i odwrotnie, odpowiednio do celu i intencji wypowiedzi (II.1.5) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] opis przeżyć wewnętrznych (III.2.1) • opowiada o przeczytanym tekście (III.2.5) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1)
--	---	---

		• doskonalili różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz on-line) (IV.4) • rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji (IV.6) • rozwija umiejętność efektywnego posługiwania się nowymi technologiami oraz zasobami internetowymi (IV.7)
3. Jacy jesteście	Kształcenie literackie i kulturowe: • bajka, morał, puenta • uosobienie, ożywienie (powtórzenie) • motto, apostrofa Kształcenie językowe: • nieodmienne części mowy – przysłówki, przyimek, spójnik (powtórzenie wiadomości) • partykuła jako nieodmienna część mowy • funkcje partykuły • wykrzyknik jako nieodmienna część mowy • funkcje wykrzyknika w wypowiedzi • wyrazy neutralne i wartościujące (powtórzenie) • ortografia: pisownia <i>nie</i>	• omawia elementy świata przedstawionego (I.1.1.) • rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] bajkę [...] oraz wskazuje jego cechy gatunkowe (I.1.3) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: [...] uosobienie, ożywienie, apostrofę [...] oraz określa ich funkcje (I.1.4) • omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym [...] motta, penty [...] (I.1.5) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu

	z różnymi częściami mowy (powtórzenie) • interpunkcja: użycie dwukropka (powtórzenie) Tworzenie wypowiedzi: • sztuka dyskutowania • tekst o charakterze argumentacyjnym (typy argumentów: odwołujące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji) Samokształcenie: • korzystanie z biblioteki • głośne odczytanie wybranych bajek • redagowanie notatki • korzystanie ze słownika terminów literackich Lektury obowiązkowe: • Ignacy Krasicki <i>Potok i rzeka, Syn i ojciec, Kalamarz i pióro</i>, • Jan Brzechwa <i>Lis i jaskółka</i> Teksty dodatkowe: • Aleksander Fredro <i>Koguty</i> • Czesław Miłosz <i>Do mojej natury</i> • Henning Mankel <i>Pies, który biegł ku gwieździe</i> (fragm.) • Adele Faber, Elaine Mazlish <i>Jak mówić do nastolatków, żeby nas słuchały. Jak słuchać, żeby z nami rozmawiały</i>	i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych (I.2.5) • rozpoznaje w wypowiedziach części mowy (przysłówki [...], przyimek, spójnik, partykuła, wykrzyknik) i określa ich funkcje w tekście (II.1.1) • rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście (II.2.6) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] dwukropka (II.4.2) • określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi (II.3.3) • rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji (III.1.2) • uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] tekst o charakterze argumentacyjnym (III.2.1) • redaguje notatki (III.2.4) • opowiada o przeczytany tekście (III.2.5) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2)
--	--	--

		• korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • zna i stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych (np. w bibliotekach szkolnych oraz <i>on-line</i>) (IV.4) • korzysta ze [...] słownika terminów literackich (IV.5)
4. Odkrywanie świata	Kształcenie literackie i kulturowe: • przenośnia (powtórzenie) • bohaterowie główni (pierwszoplanowi) i drugoplanowi (powtórzenie) • odmiany powieści: powieść przygodowa • funkcje tytułu • różne rodzaje muzeów • odróżnianie faktu od opinii Kształcenie językowe: • części zdania (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości) • podmiot logiczny i gramatyczny • zdanie bezpodmiotowe • orzeczenia czasownikowe i imienne • perswazja	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie (I.1.1.) • rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] powieść [...] oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści (I.1.3) • zna i rozpoznaje w tekście literackim: [...] przenośnię [...] oraz określa jej funkcje (I.1.4) • omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym tytułu [...] (I.1.5) • opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze (I.1.10) • wskazuje w utworze bohaterów głównych

	• ortografia: pisownia wyrazów wielką i małą literą • interpunkcja: znaki interpunkcyjne w dialogach Tworzenie wypowiedzi: • wypowiedź twórcza • wyrażanie oczekiwań, perswazja Samokształcenie: • korzystanie z różnych źródeł informacji • ciche i głośne czytanie • redagowanie notatki • wyszukanie informacji na temat atrakcji turystycznych zamieszkiwanego regionu Teksty dodatkowe: • Henryk Sienkiewicz <i>W pustyni i w puszczy</i> • Czesław Miłosz <i>Ojciec objaśnia</i> • Marta Surowiec <i>Jak mówić polskim dzieciom o dzieciach z Afryki</i> (fragm.) • Arantxa García de Castro <i>Poradnik dobrych manier</i> (fragm.) • René Goscinny, Jean-Jacques Sempé <i>Nowe przygody Mikołajka</i> (fragm.) • Paweł Beręsewicz <i>Wielka wyprawa Ciumków</i> (fragm.) • Danuta Wawiłow <i>Latem</i>	i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • świadomie i z uwagą odbiera filmy (I.2.13) • nazywa części zdania i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik) (II.1.8) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: kropki, przecinka, znaku zapytania, znaku wykrzyknika [...], dwukropka (III.4.2) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi (II.3.3)
--	---	--

		• uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1) • dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi (II.2.7) • rozróżnia i wskazuje środki perswazji, rozumie ich funkcję (III.1.6) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji (IV.6) • poznaje życie kulturalne swojego regionu (IV.8)
5. Na skrzydłach fantazji	Kształcenie literackie i kulturowe: • odmiany powieści: powieść fantasy (powtórzenie) • środki stylistyczne, wyrazy dźwiękonaśladowcze • funkcje podtytułu • ludzie muzyki Kształcenie językowe: • wypowiedzenia (zdanie pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte, równoważnik zdania, zdanie złożone współrzędnie	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie (I.1.1) • rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] powieść [...] oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści (I.1.3) • omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu, w tym [...] podtytułu (I.1.5) • opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów

	i podrzędnie) • związki wyrazowe w zdaniu: związek główny i związki poboczne • funkcje wyrazów poza zdaniem ortografia: pisownia <i>ą, ę</i> oraz <i>om, on, em, en</i> • interpunkcja: przecinek w zdaniu pojedynczym i złożonym Tworzenie wypowiedzi: • opowiadanie twórcze na podstawie baśni lub legendy Samokształcenie: • ciche i głośne czytanie • redagowanie notatki na podstawie różnych źródeł informacji • korzystanie z biblioteki Lektury obowiązkowe: • Adam Mickiewicz <i>Pan Tadeusz</i> (fragm. koncertu Wojskiego) • John Ronald Reuel Tolkien <i>Hobbit, czyli tam i z powrotem</i> Teksty dodatkowe: • Zbigniew Herbert <i>Pudelko zwane wyobraźnią</i> - Ludwik Janion <i>Sila wyobraźni. Jednorożec, Zegarynek i... Mona Lisa</i> (fragm.)	w czytanych utworach (I.1.9) • rozróżnia narrację pierwszo- i trzecioosobową oraz wskazuje ich funkcje w utworze (I.1.10) • wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń: zdanie pojedyncze, zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie), równoważniki zdań, rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12) • przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie (II.1.13) • określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w swoich wypowiedziach (II.1.9)
--	--	--

	• Arkady Klonow <i>Tam, gdzie mieszka Muzyka</i> (fragm.) • Cornelia Funke <i>Atramentowe serce</i> (fragm.) • Ewa Jałochowska <i>Historia sztuki dla dzieci i rodziców. Rozmowy z Kajtkiem</i> (fragm.)	• rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu (II.1.10) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka (II.4.2) • uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1) • dokonuje selekcji informacji (III.1.5) • tworzy plan [...] twórczy tekstu (III.2.3) • redaguje notatki (III.2.4) • opowiada o przeczytanym tekście (III.2.5) • tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji (III.2.6) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji (IV.6)
6. A było to dobre	Kształcenie literackie i kulturowe: • powtórzenie • motywy biblijne • przypowieść • mit, mitologia (powtórzenie) • odmiany powieści: powieść obyczajowa	• omawia elementy świata przedstawionego (I.1.1.) • rozpoznaje fikcję literacką; rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne w utworach (I.1.2) • rozpoznaje czytany utwór jako [...] przypowieść, mit [...], powieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe; rozpoznaje odmiany powieści (I.1.3)

	Kształcenie językowe: • zdania złożone współrzędnie i podrzędnie • typy zdań złożonych współrzędnie (łącznie, rozłączne, przeciwstawne, wynikowe) • związek frazeologiczny (powtórzenie) • ortografia: pisownia wyrazów obcych • interpunkcja: nawias Tworzenie wypowiedzi: • opowiadanie twórcze na podstawie mitu lub przypowieści Samokształcenie: • ciche i głośne czytanie • redagowanie notatki na podstawie różnych źródeł informacji • korzystanie z biblioteki Lektury obowiązkowe: • Biblia – opis stworzenia świata i człowieka, przypowieści o talentach, o miłosiernym Samarytaninie • Mit o Prometeuszu • Joanna Kulmowa <i>Człowiek żeby patrzeć</i> • Leopold Staff <i>Odys</i>	• zna i rozpoznaje w tekście literackim [...] powtórzenie oraz określa [jego] funkcję (I.1.4) • opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • charakteryzuje [...] narratora i bohaterów w czytanych utworach (I.1.9) • wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy (I.1.11) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • wskazuje i omawia wątek główny oraz wątki poboczne (I.1.13) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • odnosi treści tekstów kultury do własnego doświadczenia (I.2.11) • rozpoznaje w tekście typy wypowiedzeń [...] zdania złożone (podrzędnie i współrzędnie), [...] rozumie ich funkcje i stosuje w praktyce językowej (II.1.12)
--	--	---

	Teksty dodatkowe: • Przypowieści o siewcy, o pannach roztropnych i nierozsądnych • Anna Kamieńska <i>Książka nad książkami</i> • Mark Twain <i>Pamiętniki Adama i Ewy</i> • Brandon Mull <i>Baśniobór</i> (fragm.) • Stanisław Sojka <i>Tolerancja</i> • Małgorzata Musierowicz <i>Noelka</i>	• rozpoznaje w wypowiedziach związki frazeologiczne, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach (II.2.5) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] przecinka [...], nawiasu (II.4.2) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1) • tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź, stosując odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny (III.1.3) • zna zasady budowania akapitów i rozumie ich rolę w tworzeniu całości myślowej wypowiedzi (III.1.4) • dokonuje selekcji informacji (III.1.5) • redaguje notatki (III.2.4) • opowiada o przeczytanych tekstach (III. 2.5) • tworzy opowiadania związane z treścią utworu, np. dalsze losy bohatera, komponowanie początku i zakończenia na podstawie fragmentu tekstu lub na podstawie ilustracji (III.2.6) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3) • korzysta ze słowników [...] języka polskiego, także specjalnych (IV.5) • rozwija umiejętność krytycznej oceny
--	--	---

		pozyskanych informacji (IV.6)
7. Spotkania z naturą	Kształcenie literackie i kulturowe: • powtórzenie (przypomnienie) Kształcenie językowe: • cechy języka mówionego i pisanego • oficjalna i nieoficjalna odmiana polszczyzny • etykieta językowa • litera, głoska, sylaba, spółgłoski twarde i miękkie, głoski dźwięczne/bezdźwięczne oraz ustne/nosowe (powtórzenie i uzupełnienie wiadomości) • akcent i reguły akcentowania wyrazów; intonacja a cel wypowiedzi • wyrazy wieloznaczne (powtórzenie) • ortografia: pisownia wyrazów z ó, u, rz, ż, ch, h • interpunkcja: średnik Tworzenie wypowiedzi: • list oficjalny Samokształcenie: • ciche i głośne czytanie • redagowanie notatki na podstawie różnych źródeł informacji • korzystanie z biblioteki Lektury obowiązkowe:	• omawia elementy świata przedstawionego, wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji (I.1.1) • zna i rozpoznaje w tekście literackim [...] powtórzenie (I.1.4) • opowiada o zdarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń i rozumie ich wzajemną zależność (I.1.7) • określa tematykę oraz problematykę utworu (I.1.12) • nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst (I.1.14) • objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach (I.1.15) • przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia (I.1.16) • wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze (I.1.17) • wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach oraz określa wartości ważne dla bohatera (I.1.18) • wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2) • określa temat i główną myśl tekstu (I.2.3) • identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy (I.2.1) • rozumie dosłowne i przenośne znaczenie wyrazów w wypowiedzi; rozpoznaje wyrazy wieloznaczne, rozumie ich znaczenie w tekście oraz świadomie wykorzystuje do tworzenia własnych wypowiedzi (II.2.4)

	• Julian Tuwim <i>Czereśnie</i> Teksty dodatkowe: • Wisława Szymborska <i>Jarmark cudów</i> • Olga Kowalik <i>Delfin człowiekowi człowiekiem</i> (fragm.) • Julia Hartwig <i>Komunikat</i> • Bill Watterson <i>Calvin i Hobbes. Coś się ślini pod łóżkiem</i> (fragm.) • Tony śmieci <i>zalegają w oceanach</i> (fragm. artykułu)	• wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego (II.2.1) • posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny (II.2.2) • używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej (II.2.3) • rozumie, na czym polega etykieta językowa i stosuje jej zasady (II.3.7) • rozumie pojęcie <i>głoska, litera, sylaba, akcent</i>; zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów (II.3.5) • pisze poprawnie pod względem ortograficznym oraz stosuje reguły pisowni (II.4.1) • poprawnie używa znaków interpunkcyjnych: [...] średnika (II.4.2) • zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu (II.2.9) • uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1) • dokonuje selekcji informacji (III.1.5) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] list oficjalny (III.2.1) • opowiada o przeczytanym tekście (III. 2.5) • wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach (III.2.8) • doskonali ciche i głośne czytanie (IV.1) • doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji (IV.2) • korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3)
--	---	--

KLASA VII		
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:
1. Charaktery	Kształcenie literackie	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika [...];

	i kulturowe: • epika • starożytność – podstawowe informacje o epoce • mit – przypomnienie • mitologia – przypomnienie • symbol • przypowieść (parabola) – przypomnienie Kształcenie językowe: • odmienne i nieodmienne części mowy – przypomnienie i uzupełnienie wiadomości • pisownia <i>nie</i> z różnymi częściami mowy – przypomnienie i uzupełnienie wiadomości • imiesłowy przymiotnikowe • imiesłowy przysłówkowe • pisownia <i>nie</i> z imiesłowami Tworzenie wypowiedzi: • kompozycja tekstu i budowa akapitu • współczesna wersja mitu i przypowieści Samokształcenie: • samodzielne wyszukiwanie informacji zgodnych z tematyką rozdziału • prezentacja bohatera lektury uzupełniającej • systematyczne pogłębianie wiedzy	określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, [...] i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • rozpoznaje w tekście literackim: [...] symbol, [...] i określa ich funkcje (I.1.4) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, [...] religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. [...] kulturowy, społeczny (I.1.10) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz [...]) (I.2.3) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.1.8) • rozpoznaje imiesłowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany (II.1.4) • zna zasady pisowni wyrazów nieodmiennych i pisowni partykuły „nie” z różnymi częściami mowy (II.4.4) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2)
--	---	---

	• krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat Teksty dodatkowe: • Clémentine Beauvais, <i>Pasztety, do boju!</i> (fragm.) • Jan Parandowski, <i>Atena (Minerwa)</i> (fragm. książki <i>Mitologia</i>) • <i>Syn marnotrawny</i> (fragm. Ewangelii według Świętego Łukasza, Łk 15, 11-32) • Ernest Hemingway, <i>Stary człowiek i morze</i> (fragm.) – lektura uzupełniająca • Joanne K. Rowling, <i>Harry Potter i Zakon Feniksa</i> (fragm.) • Madeline Miller, <i>Kirke</i> (fragm.) • Jack Tresidder, <i>Przedmowa do „Słownika symboli. Ilustrowanego przewodnika po tradycyjnych wyrażeniach obrazowych, znakach ikonicznych i emblematkach</i> (fragm.)	• tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
2. Cienie i blaski życia	Kształcenie literackie i kulturowe: • renesans – podstawowe informacje o epoce • Jan Kochanowski – podstawowe informacje o twórcy • fraszka • wiersz sylabiczny	• rozpoznaje rodzaje literackie: [...] liryka [...] określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki [...] liryki [...], w tym: [...] fraszka, [...], pieśń, tren [...] – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich

	• liryka • pieśń • tren • malarstwo Kształcenie językowe: • archaizmy • części zdania i związki wyrazowe w zdaniu – przypomnienie wiadomości • wypowiedzenia – przypomnienie wiadomości • zdania złożone współrzędnie – przypomnienie wiadomości • pisownia wyrazów wielką i małą literą – przypomnienie i uzupełnienie wiadomości Tworzenie wypowiedzi: • opis dzieła sztuki Samokształcenie: • samodzielne wyszukanie informacji zgodnych z tematyką rozdziału • wskazanie źródeł wykorzystanych informacji • przygotowanie informacji o wybranym twórcy renesansowym • przedstawienie rezultatów pracy • systematyczne pogłębianie wiedzy • krytyczna ocena zdobywanych	(I.1.2) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, [...] rzeźba, [...]) (I.2.3) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w [...] piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. [...] archaizmy, [...]) II.2.1 • rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców (II.2.2) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2)
--	--	--

	informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat Lektury obowiązkowe: • Jan Kochanowski, <i>Fraszki</i> (wybór): <i>Do fraszek, Na młodość, Do Hanny, Na nabożną, O żywocie ludzkim, Na zdrowie, Na lipę, Na dom w Czarnolesie, Na zachowanie</i> • Jan Kochanowski, <i>Pieśń świętojańska o Sobótce</i> (Panna XII) • Jan Kochanowski, <i>Pieśń II z Ksiąg pierwszych</i> • Jan Kochanowski, <i>Treny</i> (wybór): <i>Tren VII, Tren VIII</i> • Czesław Miłosz, <i>Dar</i> Teksty dodatkowe: • Michel Piquemal, <i>Bajki filozoficzne. Jak żyć razem?</i> (fragm.) • Beata Chomętowska, Dorota Gruska, Daniel Lis, Urszula Pieczek, <i>Jakoś to będzie. Szczęście po polsku</i> (fragm.) • Katarzyna Ryrych, <i>Jasne dni, ciemne dni</i> (fragm.) • Krzysztof Szymborski, <i>Jak być szczęśliwym?</i> (fragm.) • Clare Furniss, <i>Rok Szczura</i>	• tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7) • dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
--	---	---

	(fragm.)	
3. Relacje międzyludzkie	Kształcenie literackie i kulturowe: • bohater dynamiczny • oświecenie – podstawowe informacje o epoce • Ignacy Krasicki – podstawowe informacje o twórcy • bajka – przypomnienie • morał – przypomnienie • alegoria • rym – przypomnienie • rym męski i żeński • rzeźba Kształcenie językowe: • typy zdań złożonych podrzędnie • zdania złożone podrzędnie z imiesłowowym równoważnikiem zdania • mowa niezależna i mowa zależna • zasady cytowania tekstów Tworzenie wypowiedzi: • przygotowanie wypowiedzi argumentacyjnej • streszczenie Samokształcenie: • prezentacja na temat postaci z czasów oświecenia	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka [...]; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki [...] i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • rozpoznaje w tekście literackim: [...] alegorię i określa ich funkcje (I.1.4) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich; (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, [...], religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • wyszukuje w tekście potrzebne informacje [...] (I.2.1) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia) (I.2.3) • wyszukuje w tekście potrzebne informacje

	• wskazanie źródeł wykorzystanych informacji • przedstawienie rezultatów swojej pracy • systematyczne pogłębianie wiedzy • krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat Lektury obowiązkowe: • Charles Dickens, <i>Opowieść wigilijna</i> • Wisława Szymborska, <i>Nic dwa razy</i> • Antoine de Saint-Exupéry, <i>Mały Księżę</i> Teksty dodatkowe: • Melchior Wańkowicz, <i>Ziele na kraterze</i> (fragm.) • Dorota Suwalska, <i>Tabletki na dorosłość</i> (fragm.) • Ignacy Krasicki, <i>Szczur i kot</i> • Ignacy Krasicki, <i>Lis i osieł</i> • Ignacy Krasicki, <i>Lis i wilk</i> • Sarah Crossan, <i>Kasieńka</i> (fragmenty) • Sean Covey, <i>7 nawyków skutecznego nastolatka</i> (fragm.) • Ida Pierelotkin, <i>Dwie połówki pomidora</i> (fragm.)	oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego (I.2.1) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach [...]) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • rozpoznaje imiesłowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje imiesłowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie (II.1.4) • odróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie (II.1.6) • poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne (II.4.2) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • odróżnia przykład od argumentu (III.1.5) • przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7)
--	--	--

		• wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym streszcza [...] (III.2.2) • formułuje pytania do tekstu (III.2.3) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
4. Człowieczeństwo	Kształcenie literackie i kulturowe: • fikcja literacka – przypomnienie • romantyzm – podstawowe informacje o epoce • Adam Mickiewicz – podstawowe informacje o twórcy • dramat • tekst główny i poboczny • akt • scena • ballada • ironia • aforyzm Kształcenie językowe: • budowa słowotwórcza	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, w tym: [...] ballada, [...] i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog (I.1.3) • zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach (I.1.6) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych

	wyrazów • rodzaje formantów i ich funkcje • przedrostki i przyrostki o kłopotliwej pisowni • wyrazy podzielne i niepodzielne słowotwórczo • wyrazy pokrewne • pisownia wyrazów z ó, u, rz, ż, ch, h – przypomnienie wiadomości • pisownia przymiotników złożonych Tworzenie wypowiedzi: • rozprawka Samokształcenie: • systematyczne pogłębianie wiedzy • krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat Lektury obowiązkowe: • Adam Mickiewicz, <i>Dziady</i> cz. II • Adam Mickiewicz, <i>Świtezianka</i> • Stanisław Jerzy Lec, <i>Myśli nieuczesane</i> (wybór)	tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, [...], religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • wyszukuje w tekście potrzebne informacje [...] (I.2.1) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, [...]) (I.2.3) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, [...]) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • rozpoznaje wyraz podstawowy i wyraz pochodny; w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaj formantu, wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym, rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń (II.1.2) • zna zasady tworzenia wyrazów złożonych (II.1.3)
--	--	---

	Teksty dodatkowe: • John Boyne, <i>Lekkie życie Barnaby’ego Brocketa</i> (fragmenty) • John Green, <i>Gwiazd naszych win</i> (fragmenty) • Rudyard Kipling, <i>List do syna</i> • Krzysztof Gomerski, <i>Japońskie kino grozy</i> (fragm.)	• wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmienne (II.4.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych (III.1.4) • odróżnia przykład od argumentu (III.1.5) • przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] rozprawka [...] (III.2.1) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6)
--	---	---

		• rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
5. Dobro i zło	Kształcenie literackie i kulturowe: • tekst informacyjny, tekst publicystyczny – przypomnienie • artykuł • Juliusz Słowacki – podstawowe informacje o twórcy • tragedia • tekst popularnonaukowy • tekst naukowy Kształcenie językowe: • etyka wypowiedzi, perswazja, manipulacja • środki perswazji i manipulacji w tekstach reklamowych • treść i zakres znaczeniowy wyrazu • podział wyrazów ze względu na znaczenie • fonetyka – przypomnienie i uzupełnienie wiadomości • rozbieżności między mową a pismem • pisownia wyrazów z <i>q, ę, om, em, on, en</i> – przypomnienie i uzupełnienie wiadomości Tworzenie wypowiedzi: • przemówienie	• rozpoznaje rodzaje literackie: [...] dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki [...] dramatu, w tym: [...] tragedia – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog (I.1.3) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, [...] etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego (I.2.1)

	Samokształcenie: • współpraca z zespołem projektowym • przedstawienie rezultatów swojej pracy Lektury obowiązkowe: • Juliusz Słowacki, <i>Balladyna</i> Teksty dodatkowe: • Małgorzata Warda, <i>5 sekund do Io</i> (fragm.) - Hanna Wieszczek, <i>Dziś Dzień Dobrych Uczynków. Altruizm mamy w genach?</i> (fragm.) • Jan Stradowski, <i>Co się dzieje w głowie hejtera? Skąd się bierze mowa nienawiści</i> (fragm.) • William Szekspir, <i>Makbet</i> (fragm.) • Barbara Skarga, <i>Przeciw nienawiści</i> (fragm.)	• porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, [...]) (I.2.3) • dostrzega różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa (I.2.4) • rozpoznaje gatunki dziennikarskie: [...] artykuł [...] i określa ich podstawowe cechy (I.2.5) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, [...]) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • rozumie mechanizm upodobnień fonetycznych; rozumie rozbieżności między mową a pismem (II.1.1) • rozumie i stosuje zasady dotyczące wyjątków od reguły polskiego akcentu (II.1.7) • rozumie znaczenie homonimów (II.2.4) • rozróżnia treść i zakres znaczeniowy wyrazu (II.2.6) • rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1) • wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych (II.4.1) • poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne (II.4.2)
--	---	---

		• wykorzystuje wiedzę o różnicach w pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych (II.4.3) • funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu [...] innych tekstów argumentacyjnych (III.1.4) • odróżnia przykład od argumentu (III.1.5) • przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7) • rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi (III.1.8) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] przemówienie (III.2.1)
--	--	---

		• formułuje pytania do tekstu (III.2.3) • dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
6. Konflikty	Kształcenie literackie i kulturowe: • Aleksander Fredro – podstawowe informacje o twórcy • komedia • komizm • powieść obyczajowa – przypomnienie Kształcenie językowe: • różne odmiany polszczyzny • słownictwo o ograniczonym zasięgu Tworzenie wypowiedzi:	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, w tym: [...] komedia [...] – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • wskazuje elementy dramatu (rodzaj): akt, scena, tekst główny, didaskalia, monolog, dialog (I.1.3) • zna pojęcie komizmu oraz określa jego funkcje (I.1.5) • zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach (I.1.6) • określa wartości estetyczne poznawanych

	• recenzja Samokształcenie: • przedstawienie rezultatów swojej pracy • krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat Lektury obowiązkowe: • Aleksander Fredro, <i>Zemsta</i> Teksty dodatkowe: • Sarah Crossan, <i>My dwie, my trzy, my cztery</i> (fragm.) • Barbara Kosmowska, <i>Pozłacana rybka</i> (fragm.) – lektura uzupełniająca • Joanna Kulmowa, <i>Czy są proste kraje</i> • Zbigniew Kuchowicz, <i>Obyczaje i postacie Polski szlacheckiej XVI–XVIII wieku</i> (fragm.) • Nancy Horowitz Kleinbaum, <i>Stowarzyszenie umarłych poetów</i> (fragm.)	tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, [...], etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, [...], fotografia) (I.2.3) • dostrzega różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa (I.2.4) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, [...]) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • dostrzega zróżnicowanie słownictwa, w tym rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (np. terminy naukowe, [...] kolokwializmy) [...] (II.2.1) • rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1) • poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne (II.4.2)
--	--	--

		• funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja [...] (III.2.1) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
--	--	--

KLASA VIII		
Rozdział	Treści nauczania	Treści nauczania w odniesieniu do podstawy programowej. Uczeń:
1. Wobec życiowych doświadczeń	Kształcenie literackie i kulturowe: • epika – przypomnienie: • powieść kryminalna (detektywistyczna) • porównanie – przypomnienie • puenta – przypomnienie • metafora – przypomnienie • wywiad • fotografia Kształcenie językowe: • sposoby wzbogacania słownictwa (neologizmy, zapożyczenia, wyrazy rodzime, synonimy, antonimy, homonimy, wyrazy wieloznaczne) • style językowe (naukowy, urzędowy, publicystyczny artystyczny, potoczny) • wypowiedzi neutralne i nacechowane stylistycznie • błędy stylistyczne • powtórzenie wiadomości ortograficznych Tworzenie wypowiedzi: • rozprawka – przypomnienie Samokształcenie:	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu [...] i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.11) • wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego (I.2.1) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia) (I.2.3)

	• wskazanie źródeł wykorzystanych informacji • współpraca z zespołem projektowym • przedstawienie rezultatów swojej pracy Lektury obowiązkowe: • Adam Mickiewicz, <i>Burza</i> Teksty dodatkowe: • Ida Pierelotkin, <i>Tylko nie impreza!</i> (fragm.) • Agatha Christie, <i>Próba niewinności</i> (fragm.) • Stephen Hawking, <i>Moja krótka historia</i> (fragm.) • Jan Osiecki, <i>Religia. Człowiek z sercem w dłoni</i> (fragm.)	• dostrzega różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa (I.2.4) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • zna sposoby wzbogacania słownictwa (II.2.3) • rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje styl potoczny, urzędowy, artystyczny, naukowy, publicystyczny (II.2.6) • rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1) • wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych (II.4.1) • poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne (II.4.2) • poprawnie zapisuje samogłoski ustne i nosowe, spółgłoski twarde i miękkie, dźwięczne i bezdźwięczne (II.4.3) • zna zasady pisowni wyrazów nieodmiennych i pisowni partykuły „nie” z różnymi częściami mowy (II.4.4) • funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią
--	--	--

2. Ojczyzna	Kształcenie literackie i kulturowe: • inwokacja • komizm – przypomnienie • ironia– przypomnienie • epopeja • parafraza • Adam Mickiewicz – podsumowanie wiadomości o twórczości poety • bajka– przypomnienie • ballada – przypomnienie • dramat – przypomnienie • apostrofa– przypomnienie • pozytywizm – podstawowe informacje o epoce • sztuka realizmu • Henryk Sienkiewicz – podstawowe informacje o twórcy • nowela – przypomnienie • punkt kulminacyjny – przypomnienie • muzyka • opowiadanie – przypomnienie Kształcenie językowe: • norma językowa • błędy językowe (gramatyczne, leksykalne, fonetyczne i	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, w tym: [...] epopeja [...] – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • rozpoznaje w tekście literackim: neologizm, inwokację, symbol, alegorię i określa ich funkcje (I.1.4) • zna pojęcie komizmu oraz określa jego funkcje (I.1.5) • zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach (I.1.6) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, filozoficzny, społeczny (I.1.10)
-------------	--	---

	stylistyczne; ortograficzne i interpunkcyjne) • nazwy osobowe i miejscowe Tworzenie wypowiedzi: • artykuł Samokształcenie: • systematyczne pogłębianie wiedzy • krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat • przygotowanie prezentacji na zadany temat (prowadzenie lekcji) • przedstawienie rezultatów swojej pracy Lektury obowiązkowe: • Adam Mickiewicz, <i>Reduta Ordona</i> • Adam Mickiewicz, <i>Pan Tadeusz</i> (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) • Henryk Sienkiewicz, <i>Latarnik</i> (fragm.) Teksty dodatkowe, m.in.: • Jacek Dukaj, <i>Wroniec</i> (fragm.) • Hubert Dobaczewski (Lao Che),	• porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia) (I.2.3) • rozpoznaje gatunki dziennikarskie: [...] artykuł [...] i określa [...] podstawowe cechy (I.2.5) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, używa poprawnych form gramatycznych imion, nazwisk, nazw miejscowych i nazw mieszkańców (II.2.2) • rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1) • rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich (II.3.2) • rozumie, na czym polega błąd językowy (II.3.3) • poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne (II.4.2) • funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3)
--	---	---

	<i>Kapitan Polska</i>	• zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7) • dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie (IV.3) • uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
3. Wzorce	Kształcenie literackie i kulturowe: • powieść historyczna • symbol – przypomnienie • bohater dynamiczny • Henryk Sienkiewicz – podsumowanie twórczości poety • film Kształcenie językowe: • odmienne i nieodmienne części mowy – przypomnienie • części zdania – przypomnienie • typy wypowiedzi – przypomnienie Tworzenie wypowiedzi: • list otwarty	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, [...] i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • rozpoznaje w tekście literackim: [...] symbol [...] i określa ich funkcje (I.1.4) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi (I.1.9)

	Samokształcenie: • wyszukiwanie dodatkowych informacji i sporządzenie notatki • przygotowanie i przedstawienie w klasie prezentacji na zadany temat • krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat Lektury obowiązkowe: • Henryk Sienkiewicz, <i>Quo vadis</i> (fragmenty) • Tadeusz Różewicz, <i>List do ludożerców</i> Teksty dodatkowe: • Marcin Fabjański, <i>Kwestionuj!</i> (fragm. wywiadu) • Eric-Emmanuel Schmitt, <i>Oskar i pani Róża</i> (fragm.) – lektura uzupełniająca • Prof. Leszek Kołakowski o tym, co jest ważne w życiu (fragm. wywiadu) • Anna Dziewit-Meller, <i>Łódeczka</i> (fragm.)	• wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia) (I.2.3) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1) • funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • wykorzystuje znajomość zasad tworzenia tezy i hipotezy oraz argumentów przy tworzeniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych (III.1.4) • odróżnia przykład od argumentu (III.1.5) • przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7)
--	---	---

		• rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi (III.1.9) • formułuje pytania do tekstu (III.2.3) • dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie (IV.3) • uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
--	--	--

4. Życiowe wybory	Kształcenie literackie i kulturowe: • Stefan Żeromski – podstawowe informacje o twórcy • dwudziestolecie międzywojenne – podstawowe informacje o epoce • liryka – przypomnienie • neologizm artystyczny • Sławomir Mrożek – podstawowe informacje o twórcy • alegoria – przypomnienie • bajka – przypomnienie • reportaż • grafika Kształcenie językowe: • mowa zależna i niezależna – przypomnienie • wypowiedzenia wielokrotnie złożone Tworzenie wypowiedzi: • podanie Samokształcenie: • wyszukiwanie dodatkowych informacji związanych z poznawanymi lekturami • samodzielne tworzenie przemówienia na zadany temat i jego prezentacja w klasie • systematyczne pogłębianie wiedzy • krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu [...] i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • rozpoznaje w tekście literackim: neologizm, [...] alegorię i określa ich funkcje (I.1.4) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego (I.2.1) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia) (I.2.3) • dostrzega różnice między literaturą piękną a literaturą naukową, popularnonaukową, publicystyką i określa funkcje tych rodzajów piśmiennictwa (I.2.4) • rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż [...] i określa ich podstawowe cechy (I.2.5)
--------------------------	--	--

	Lektury obowiązkowe: • Stefan Żeromski, <i>Syzyfowe prace</i> (fragmenty) • Bolesław Leśmian, <i>Szewczyk</i> • Sławomir Mrożek, <i>Artysta</i> Teksty dodatkowe: • Suzanne Collins, <i>Igrzyska śmierci</i> (fragm.)	• określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone (II.1.5) • odróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie (II.1.6) • rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1) • funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • odróżnia przykład od argumentu (III.1.5) • przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego (III.1.6) • zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie (III.1.7) • rozpoznaje manipulację językową i przeciwstawia jej zasady etyki wypowiedzi (III.1.8) • tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: [...] podanie (III.2.1) • formułuje pytania do tekstu (III.2.3)
--	---	---

		• rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie (IV.3) • uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.5) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.6) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.7)
6. Dostrzec piękno.	Kształcenie literackie i kulturowe: • bajka – przypomnienie • polscy współcześni nobliści • przypowieść – przypomnienie • podsumowanie wiadomości o utworach: Jana Kochanowskiego, Ignacego Krasickiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Aleksandra Fredry Samokształcenie: • przygotowanie prezentacji na zadany temat • przedstawienie rezultatów swojej pracy • krytyczna ocena zdobywanych informacji i wyrażanie opinii na podejmowany temat	• rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju (I.1.1) • rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu [...] i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich (I.1.2) • zna pojęcie ironii, rozpoznaje ją w tekstach (I.1.6) • określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji (I.1.7) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich (I.1.8) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi (I.1.9) • wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, kulturowy, społeczny (I.1.10) • wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu

	Teksty dodatkowe: • Leszek Kołakowski, <i>Piękna twarz</i> (fragm.) • Olga Tokarczuk, Joanna Concejo, <i>Zgubiona dusza</i> (fragm.) • Julia Hartwig, <i>Kot Maurycy</i> • Józef Baran, <i>Światy</i>	publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego (I.2.1) • porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie (I.2.2) • interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia) (I.2.3) • określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury (I.2.6) • znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych (I.2.7) • rozumie, na czym polega grzeczność językowa i stosuje ją w wypowiedziach (II.3.1) • funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę (III.1.1) • gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi (III.1.2) • tworzy wypowiedź, stosując odpowiednią dla danej formy gatunkowej kompozycję oraz zasady spójności językowej między akapitami; rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych (III.1.3) • wykonuje przekształcenia na tekście cudzym, w tym streszcza, parafrazuje (III.2.2) • formułuje pytania do tekstu (III.2.3) • dokonuje interpretacji głosowej czytanych i wygłaszanych tekstów (III.2.4) • rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji (IV.1) • rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania (IV.2) • uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie (IV.3)
--	--	--

		• uczestniczy w projektach edukacyjnych oraz konkursach (IV.4) • rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy (IV.6) • rozwija nawyki systematycznego uczenia się (IV.7) • rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii (IV.8)
--	--	---

Propozycje lektur uzupełniających spoza podstawy programowej:

Kl. IV–VI

- Barbara Gawryluk *Moje Bullerbyn*
- Agnieszka Stelmazyk *Kroniki Archeo*
- David Walliams *Babcia Rabuś*
- Astrid Lindgren *Bracia Lwie Serce*
- Michael Ende *Momo*
- Grażyna Bąkiewicz *Mówcie mi Bezprym*
- Marcin Szczygielski *Za niebieskimi drzwiami*
- John Boyne *Chłopiec w pasiastej piżamie*

Kl. VII–VIII

- Guus Kuijer *Książka wszystkich rzeczy*
- William Golding *Władca much*
- Eric-Emmanuel Schmitt *Zazdrośnice*
- John Green *Gwiazd naszych win*
- Stefan Casta *Gra w śmierć*
- Dorota Terakowska *Władca Lewawu*
- Anna Piwkowska *Franciszka*
- Katarzyna Ryrych *Król*
- Monika Kowaleczko-Szumowska *Galop '44*

Budowa podręczników „NOWE Słowa na start!”

Podręczniki wchodzące w skład serii „NOWE Słowa na start!”:

- realizują zamierzone cele opisane w podstawie programowej;
- wykorzystują metody i techniki pracy z tekstem podobne do tych, które opisano w programie w rozdziale „Procedury osiągnięcia celów”;
- zawierają mądre, ciekawe, bliskie uczniom teksty, zachęcające do czytania;
- prezentują utwory o różnorodnym charakterze – obok tekstów literackich – publicystyczne i informacyjne;
- zawierają wszystkie utwory z listy lektur obowiązkowych oraz liczne fragmenty lektur

uzupełniających;

- przedstawiają podstawowe informacje o epokach, w których tworzyli autorzy utworów;
- prezentują pozaliterackie teksty kultury: obrazy, rzeźby, zabytki architektury, komiksy;
- proponują różnorodne zadania o zróżnicowanym stopniu trudności, sformułowane w sposób zrozumiały i przystępny dla uczniów, uwzględniające ich różne potrzeby edukacyjne, typy inteligencji i style uczenia się;
- zawierają propozycje ćwiczeń zachęcających do samodzielnego zdobywania wiedzy, pomagających się uczyć, rozwijających kreatywność i płynność wypowiedzania się oraz kształcących umiejętności poprawnego komunikowania się w mowie i piśmie.

Każdy podręcznik składa się z siedmiu (klasy IV–VI) lub sześciu (klasy VII–VIII) rozdziałów (odpowiadających wyznaczonym osiom tematycznym). W poszczególnych rozdziałach znajdują się interesujące fragmenty **utworów literackich** – poezji i prozy, komiksów oraz **tekstów popularnonaukowych i publicystycznych**. Wszystkie zamieszczone teksty koncentrują się wokół spraw bliskich uczniom (dom, rodzina, szkoła, przyjaźń, miłość, relacje z innymi ludźmi) oraz wskazanych w podstawie programowej na tym etapie nauczania (patriotyzm, poczucie własnej tożsamości, dziedzictwo kulturowe, prawda, dobro, piękno, szacunek dla człowieka).

Podstawę każdego rozdziału stanowią **lektury obowiązkowe** – krótkie utwory (wiersze, legendy, mity, baśnie) prezentowane są zawsze w całości, dłuższe – we fragmentach, które mają zachęcić ucznia do przeczytania całego dzieła. Pozostałe teksty to przykłady wartościowych i lubianych utworów literatury dziecięcej i młodzieżowej. Są to pozycje należące zarówno do kanonu literatury, jak i utwory bardzo współczesne, autorstwa znanych pisarzy.

Stałym elementem są infografiki „Spotkania z lekturą” w klasach IV–VI oraz „Podróż w czasy...(starożytne, renesansu itd.)”, „Twórca i jego dzieło” w klasach VII–VIII, które stanowią wprowadzenie do lektur obowiązkowych. Fragmenty tekstów, intrygujące zagadki, zabawne ciekawostki, kadry z filmów, ważne informacje o epoce, w której tworzył autor, zachęcają do kontaktu z utworem. Zestawy różnorodnych zadań do lektury ułatwiają zrozumienie sensów i dostrzeżenie wartości wpisanych w dzieło. W klasach VII–VIII omawiany w podręczniku dorobek ważnych polskich autorów lektur obowiązkowych został podsumowany na infografikach „Co już wiemy o twórczości... (Jana Kochanowskiego, Adama

Mickiewicza itp.)”.

Wiele tekstów literackich poprzedzono ćwiczeniem „Zanim przeczytasz”, które wprowadza w problematykę utworów i zachęca do dzielenia się własnymi doświadczeniami, przemyśleniami i wiedzą. Pod każdym z tekstów znajdują się pytania lub polecenia opatrzone hasłem „Po przeczytaniu”, które mogą stanowić podstawę prowadzonych zajęć. Służą one kształceniu umiejętności czytania ze zrozumieniem, właściwego rozróżniania treści ważnych od mniej istotnych oraz analizie i interpretacji przedstawionych problemów. Zadania te skłaniają uczniów nie tylko do refleksji, lecz także do rozmowy o literaturze, świecie i własnych przeżyciach, zachęcają do dzielenia się emocjami – z rówieśnikami (w parach i grupach) oraz z nauczycielem. Dzięki temu podręczniki sprawiają, że uczniowie w kontakcie z dziełami literackimi i malarskimi kształtują swoją wrażliwość, hierarchię wartości oraz gust estetyczny.

Wśród poleceń przewidzianych do wykonania przez ucznia znajdują się zadania prostsze oraz trudniejsze, bardziej ambitne, które oznaczono gwiazdką. Pod tekstami zamieszczono również ćwiczenia zakładające pracę w parach (oznaczone specjalną ikoną), wymagające działania w małych zespołach („Praca w grupie”) oraz służące rozwijaniu kreatywności i pomysłowości ucznia („Praca twórcza” – w klasach IV–VI, „Spróbuj swoich sił” – w klasach VII–VIII). W podręcznikach znalazło się także sporo ćwiczeń polegających na wyszukiwaniu i selekcji informacji, wiele zadań wzbogacających słownictwo, a także – redakcyjnych, kształcących praktyczne kompetencje językowe oraz liczne polecenia rozwijające **umiejętności retoryczne**, polegające na przedstawianiu i uzasadnianiu swojego stanowiska, wyrażaniu opinii, formułowaniu wniosków, zachęcające do udziału w dyskusji i uczące krytycznego myślenia. Niektóre ćwiczenia nawiązują do współczesnych, internetowych form komunikacji (SMS, e-mail, blog, forum internetowe).

Oprócz różnorodnych ćwiczeń w podręcznikach zamieszczono dodatkowe, stałe elementy:

- „Notka biograficzna” – informacje na temat życia i twórczości autorów zamieszczonych tekstów.
- „Kontekst” (tylko w klasach VII–VIII) – wiadomości o danym gatunku literackim, ułatwiające zrozumienie utworu.
- „Kilka słów o książce” – informacje, które zachęcają do czytania literatury współczesnej.
- „Nowa wiadomość” – treści zapisane w podstawie programowej, wyjaśnione

w sposób przystępny dla ucznia.

- „Ciekawostka” (tylko w klasach IV–VI) – interesujące wiadomości poszerzające wiedzę uczniów.
- „Wśród ludzi” (tylko w klasach IV–VI) – rubryki z informacjami i wskazówkami odnoszącymi się do życia, codziennej komunikacji, grzeczności językowej.
- „Przydatne słowa” (tylko w klasach IV–VI) – objaśnienia nowych trudniejszych wyrazów występujących w czytanych tekstach wraz z przykładami ich użycia.

W serii „NOWE Słowa na start!” **materiał literacko-kulturowy jest powiązany z treściami z zakresu kształcenia językowego.** W każdym rozdziale pojawiają się tematy poświęcone:

- zagadnieniom językowym, w tym gramatycznym („Nauka o języku bez tajemnic” w klasach IV–VI oraz „Nauka o języku” w klasach VII–VIII),
- zagadnieniom ortograficznym („Ortografia dla każdego” w klasach IV–VI oraz „Ortografia” w klasach VII–VIII),
- regułom interpunkcyjnym („Interpunkcja” w klasach IV–VII).

Treści językowe, ortograficzne i interpunkcyjne omówione zostały na odrębnych, wyróżnionych kolorem stronach (gramatyka – kolor pomarańczowy, ortografia – różowy, interpunkcja – niebieski) – wszystkie zagadnienia oraz ważne zasady pisowni wyjaśniono w bardzo przystępny sposób i przełożono na praktykę w postaci ćwiczeń ułożonych zgodnie z zasadą stopniowania trudności, utrwalających nowo nabytą wiedzę. Dodatkowo zagadnienia te zostały uzupełnione ramkami „Gramatyka / Ortografia / Interpunkcja w praktyce”, w których zawarte zostały informacje na temat funkcjonalnego wykorzystania nabytej wiedzy w sytuacjach komunikacyjnych oraz typowych błędów i trudności.

Ponadto **kształcenie językowe jest zintegrowane z kształceniem literacko- kulturowym na poziomie poleceń** zamieszczonych przy tekstach literackich, publicystycznych oraz popularnonaukowych i odbywa się przede wszystkim poprzez liczne zadania o funkcjonalnym, komunikacyjnym charakterze. Występujące pod tekstami ćwiczenia związane z gramatyką, ortografią i interpunkcją oznaczono strzałkami w odpowiednich kolorach (w klasach IV–VI).

Stałym, istotnym elementem każdego rozdziału jest „Szkola mówienia i pisania”, która krok po kroku uczy poprawnego **budowania wypowiedzi ustnych i pisemnych w różnych formach gatunkowych**, wskazanych w podstawie programowej. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych powiązane z nabywaniem wiedzy i umiejętności z zakresu **retoryki** – argumentowania, wnioskowania, budowania logicznego i spójnego wywodu.

Charakterystyczną cechą podręczników są również **moduły o tematyce kulturowo-**

-medialnej. Pojawiające się w nich infografiki w nowoczesny, skrótowy i atrakcyjny wizualnie sposób prezentują najważniejsze informacje na temat danego medium – książki, prasy, radia, telewizji, kina, teatru, sztuk plastycznych i innych. Ponadto na każdej stronie rozpoczynającej rozdział znajduje się reprodukcja obrazu, powiązana tematycznie z następującym po niej blokiem, obudowana zestawem ćwiczeń kształcących umiejętności w zakresie odbioru, analizy i interpretacji dzieła ikonicznego.

Wszystkie zamieszczone w podręczniku polecenia zostały celowo dobrane tak, aby pomagały w systematycznym i stopniowym przygotowaniu ucznia do egzaminu po klasie VIII. Temu celowi służy ponadto zamieszczony na końcu każdego rozdziału test „Sprawdź wiedzę i umiejętności” – jest to zestaw zadań do tekstu publicystycznego (w klasach IV–VI) lub do dwóch tekstów – jednego literackiego i jednego publicystycznego lub popularnonaukowego (w klasach VII–VIII), doskonalących umiejętności zapisane w podstawie programowej, a realizowane w rozdziale.

Nadrzędnym celem przyświecającym tworzeniu podręczników z serii „NOWE Słowa na start!” było to, aby polecenia, pytania, ćwiczenia oraz wyjaśnienia trudniejszych terminów zostały sformułowane w sposób przystępny i dostosowany do możliwości percepcyjnych przeciętnego ucznia. Ważne, by uczeń poradził sobie z nimi nawet bez pomocy nauczyciela. **Samokształceniu** sprzyjają zamieszczone na końcu każdego rozdziału „Podsumowania” – opracowane w formie map pojęć, pomogą uczniowi usystematyzować nabytą wiedzę i umiejętności z zakresu kształcenia literacko-kulturowego oraz językowego. Ułatwią powtórzenie materiału i szybkie odnalezienie kontekstu, w którym dane zagadnienie było omawiane. Ćwiczenia pod tekstami literackimi oznaczone symbolem trybiku nauczą samodzielnego zdobywania wiedzy i wyszukiwania informacji w różnych źródłach spoza podręcznika. Funkcję samokształceniową pełni również załączony na końcu każdego podręcznika „Twój niezbędnik”, zawierający wyczerpujące definicje ważnych pojęć i terminów literackich, wzbogacone przykładami. Stanowi on podręczne źródło wiedzy, z którego uczeń może skorzystać w każdej chwili. Niezbędnik przygotowuje także do samodzielnego wyszukiwania i selekcjonowania informacji, uczy systematyczności i umożliwia przesunięcie akcentów z nauczania na uczenie się.

Podręczniki z serii „NOWE Słowa na start!” integrują treści z różnych obszarów – kształcenia literackiego, kulturowego, językowego, tworzenia wypowiedzi ustnej i pisemnej oraz samokształcenia, umożliwiając uczniom wszechstronny i harmonijny rozwój.

Jak wybierano teksty do podręczników?

W podręcznikach znalazły się wszystkie utwory pochodzące ze wskazanej w nowej podstawie programowej obowiązkowej listy lektur oraz wybrane teksty z listy uzupełniającej. Towarzyszą im liczne fragmenty opowiadań i powieści stanowiących kanon światowej literatury dziecięcej i młodzieżowej oraz utwory cenionych polskich twórców. Fragmenty utworów literackich, wprowadzone w poszczególnych rozdziałach podręcznika, zostały dobrane tak, aby zachęcić ucznia do przeczytania całego dzieła. Atrakcyjność tekstów i ich wartość poznawcza w znaczący sposób wpływają na rozumienie i przyswojenie wielu zagadnień teoretycznych z nimi związanych. Utwory, które nie interesują uczniów, nie wywołują emocji ani nie motywują do poznawania problemów literackich czy pozaliterackich. Lektura powinna budzić ciekawość świata, ukazywać jego piękno i różnorodność, pomagać w odkrywaniu reguł nim rządzących, wprowadzać w świat wartości, uczyć empatii i wrażliwości. Warto też, aby inspirowała nie tylko do poznawania otoczenia, lecz także do wspólnego działania. Teksty literackie powinny towarzyszyć młodym czytelnikom w procesie samopoznania, w dojrzewaniu, przygotować ich do funkcjonowania w społeczeństwie. Pozostałe teksty kultury wykorzystane w podręcznikach – utwory popularnonaukowe, publicystyczne, przedstawienia teatralne, filmy, komiksy zostały dobrane tak, aby umożliwić stopniowe wprowadzanie uczniów w tradycję kulturową, ale również przygotować ich do krytycznego korzystania z dorobku sztuki i kultury współczesnej, w tym kultury masowej.

4. Procedury osiągnięcia celów

Nauczyciel języka polskiego planując zajęcia, powinien wybierać takie metody i techniki nauczania, które pomogą wyposażyć ucznia w wiedzę i umiejętności wskazane w podstawie programowej, pozwolą zadbać o jego harmonijny rozwój intelektualny i emocjonalny oraz wzbudzić w nim pozytywne emocje związane z przedmiotem (uczeń po prostu powinien język polski polubić). Ważne, by prowadzący sięgał po rozwiązania metodyczne, które zapewnią wymaganą integrację różnych obszarów kształcenia: literackiego, kulturowego i językowego.

Metody nauczania, które pomagają zrealizować cele i treści

Na lekcjach warto posługiwać się **różnorodnymi metodami**, które będą odpowiednie

do realizowanych treści programowych oraz do potrzeb i możliwości edukacyjnych uczniów. Skuteczność nauczania tkwi bowiem w różnorodności. Nawet najciekawsza metoda czy technika szybko się znudzi, jeżeli będzie stale powtarzana.

Bardzo wartościowe i skuteczne są wszystkie **metody aktywizujące**, zachęcające uczniów do pracy w grupie i skłaniające do twórczego myślenia, np. dyskusja, drama, inscenizacja, projekt edukacyjny, mapa mentalna, gry dydaktyczne, symulacje, metoda przypadków. Wspomagają one młodego człowieka w samodzielnym docieraniu do wiedzy, przez własną aktywność, a także przez interakcje z innymi – z kolegami i nauczycielem. Rozwijają pomysłowość, kreatywność, uczą formułowania samodzielnych wniosków, wyrażania sądów i opinii, podejmowania decyzji. Proces nauczania z wykorzystaniem metod aktywizujących opiera się na doświadczeniach uczniów, na ich przemyśleniach i emocjach. Poszukują oni nowych rozwiązań i w ten sposób rozwijają zdolności rozumowania, są bardziej twórczy, otwarci i empatyczni. Przyswajanie wiedzy staje się urozmaicone, a przez to – przyjemniejsze i łatwiejsze.

Atrakcyjne są **metody eksponujące**, np. pokaz, wystawa, film, sztuka teatralna. Warto je stosować podczas wprowadzania podstawowych wiadomości o teatrze, filmie, sztukach plastycznych czy mediach. Omawianie tego typu zagadnień w powiązaniu ze stosowaniem środków audiowizualnych, wycieczkami do kina, teatru, galerii, filharmonii, wydawnictwa, studia telewizyjnego czy radiowego przynosi najlepsze efekty. Wykorzystywane na zajęciach materiały o charakterze multimedialnym aktywizują uczniów, a ponadto dostarczają okazji do porównywania różnych przekazów i środków wyrazu. Nauczyciel może sięgnąć po film, aby uatrakcyjnić lekcję poświęconą lekturze czy uwspółcześnić problematykę analizowanego tekstu literackiego. Można skorzystać z adaptacji filmowej podczas omawiania *Akademii Pana Kleksa*, *Pana Tadeusza*, zaproponować uczniom obejrzenie ekranizacji *Zemsty* czy *Kamieni na szaniec*.

Nie należy zapominać o innych sposobach nauczania. Doskonale w praktyce szkolnej sprawdzają się tradycyjne **metody podające**, np. rozmowa nauczająca (pogadanka) czy krótki wykład informujący (maksymalnie dziesięciominutowy) w starszych klasach, ale pod warunkiem, że nie zamienia się w mówienie i myślenie za ucznia. Dziecko powinno być aktywnym słuchaczem i uczestnikiem rozmowy, pytać i formułować odpowiedzi. Warto zadbać też o przełamanie najbardziej popularnego modelu pracy z tekstem na lekcji. Dobrze, żeby uczeń nie tylko odpowiadał na pytania sformułowane w podręczniku czy stawiane przez nauczyciela, lecz także samodzielnie układał pytania do tekstu.

Opis wybranych metod i technik dydaktycznych

PROJEKT EDUKACYNY

Uwagi ogólne

Projekt to jedna z najskuteczniejszych metod nauczania – wymaga od uczniów dużego zaangażowania i samodzielności. Skłania do twórczej aktywności. Polega na samodzielnym realizowaniu przez uczniów zadania w oparciu o zaplanowane działania. Projekt można przygotowywać indywidualnie lub w grupach. Praca nad zadaniem może trwać tydzień, kilka tygodni, kilka miesięcy lub być działaniem całorocznym. Nauczyciele korzystający z metody projektu, powinni indywidualizować techniki pracy tak, aby różnicować wymagania wobec uczniów.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel przygotowuje dla uczniów czytelną instrukcję, w której ustala temat projektu, wskazuje zadania dla ucznia lub grupy, określa cele i metody pracy, wyznacza termin realizacji i podaje jasne kryteria oceny. Temat projektu powinien być zgodny z zainteresowaniami uczniów. Ważne, by uczniowie mogli aktywnie uczestniczyć w podejmowaniu decyzji dotyczących wyboru treści, technik pracy czy sposobu prezentacji. Poczucie współdziału sprawi, że chętniej zaangażują się w pracę nad zadaniem. Prezentacja projektu odbywa się na forum klasy w ustalonej przez uczniów i nauczyciela formie: wykładu, wystawy, pokazu slajdów czy filmu itp. Po niej następuje dyskusja, w której nauczyciel wspólnie z uczniami ocenia poziom wykonania zadania i jakość współpracy w grupie. Elementami oceny są także samoocena i opinia kolegów.

Zalety

Metoda projektu pozwala nauczycielowi zaplanować działania tak, aby były one zgodne z zainteresowaniami jak największej liczby osób. Uczniowi daje możliwość odwoływania się do własnych doświadczeń i korzystania z doświadczeń innych. Świetnie motywuje do nauki, ponieważ dziecko natychmiast widzi efekty swoich działań. Pomaga rozwijać **kreatywność i przedsiębiorczość**. Uczniowie korzystają z różnych źródeł informacji, ćwiczą umiejętność selekcjonowania i porządkowania wyszukanych wiadomości, doskonałą sprawność publicznego wypowiadania się. Metoda kładzie mocny nacisk na **samodzielną pracę**, wdraża do planowania i organizowania poszczególnych działań, uczy odpowiedzialności, podejmowania decyzji, dokonywania samooceny. W pracy grupowej uczniowie rozwijają **umiejętność efektywnego współdziałania w zespole i skutecznego komunikowania się** –

dziela się własnymi pomysłami, uczą się rozwiązywania konfliktów, poszukiwania kompromisów, dyskutowania, wyrażania własnego zdania i słuchania opinii innych. Stają się samodzielni i aktywni. Projekt to metoda, która dzięki swej różnorodności w największym stopniu kształci umiejętności zapisane w podstawie programowej, jest też zgodna z filozofią uczenia zaprezentowaną w niniejszym programie nauczania. Wiele ćwiczeń „W grupie...”, zamieszczonych w podręcznikach „NOWE Słowa na start!”, może stanowić inspirację do pracy metodą projektu.

DRAMA

Uwagi ogólne

Drama jest formą świadomie przygotowanej **improwizacji na określony temat**. Polega na działaniu w fikcyjnej sytuacji i budowaniu doświadczeń w zaaranżowanym przez prowadzącego wycinku rzeczywistości. Najbardziej istotne jest w niej **autentyczne przeżycie emocji odgrywanej postaci**. W dramie nie ma publiczności, wszyscy biorą w niej udział, także prowadzący. Celem tej metody jest zrozumienie cudzych przeżyć i emocji, rozwijanie empatii, asertywności i otwartości. Nieważne są uzdolnienia aktorskie uczestników. Istotą dramy jest „wczucie się” w postać, **bycie w roli**, nie zaś – granie.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel proponuje temat, który niesie jakiś konflikt lub problem. Wskazuje rodzaj dramy, omawia zasady oraz podaje cel ćwiczenia. Razem z uczniami aranżuje wnętrze pomieszczenia – może to być kilka rekwizytów, wykonanie skromnej dekoracji. Uczniowie przygotowują się do wejścia w rolę za pomocą różnych form i technik. Improwizację można na każdym etapie przerwać i przeanalizować. Ważne, by uczestnicy **zrozumieli motywację postępowania bohaterów** oraz ich reakcje na zachowania pozostałych osób. Na lekcjach języka polskiego częste zastosowanie ma drama społeczna, odwołująca się do bezpośrednich doświadczeń uczniów. Dzięki niej mogą oni poznać różne aspekty życia codziennego i rozwijać świadomość społeczną.

Przykłady technik dramowych: rola, rozmowa, wywiad („gorące krzesło”, „płaszcz eksperta”), scenka improwizowana, etiuda pantomimiczna (scena ruchowa z wyimaginowanym przedmiotem), rzeźba, żywy obraz, stop-klatka.

Zalety

Drama przyczynia się do bogatego rozwoju wewnętrznego uczniów. Wyzwala emocje, pobudza do refleksji, inspirowa do działania, rozwija kreatywność, buduje empatię. Uczy aktywności i otwartości, wdraża do samodzielności w myśleniu i działaniu. Uczy koncentracji na sobie i innych, wyrabia umiejętność współpracy w grupie.

Na co uważać?

Podczas wykonywania ćwiczeń dramatycznych nie wolno nikogo pouczać ani komentować jego zachowań. Po zakończeniu zadania należy stworzyć okazję do podzielenia się przeżyciami. Zrezygnować z pytania „Dlaczego?” na rzecz pytań: „Co czułeś?”, „Co było najtrudniejsze?”, „O czym wtedy myślałeś?”, „Co cię poruszyło?”, „Co cię rozłościło?”.

SYMULACJE

Uwagi ogólne

Uczniowie uczestniczą w symulowanym wydarzeniu, odgrywając realistyczne role. Przedstawiane sceny naśladują bądź odtwarzają prawdziwe lub prawdopodobne sytuacje. Uczestnicy nie wygłaszają napisanego tekstu. Otrzymują jedynie krótką charakterystykę bohatera, którego mają odegrać, i dokładny opis okoliczności, w jakich należy umiejscowić postać. Na podstawie tych materiałów oraz własnej wiedzy dotyczącej wycinka rzeczywistości, który symulacja ma odtwarzać, uczestnicy swobodnie interpretują zdarzenia, dając upust swojej wyobraźni. Prowadzący pełni funkcję obserwatora, sporządza notatki na temat zachowań poszczególnych uczestników. Bardzo dobre efekty daje powtórzenie tej samej symulacji ze zmianą przy podziale ról. Podsumowaniem gry jest omówienie i próba objaśnienia motywacji zachowań poszczególnych postaci. Należy zawsze pamiętać o „wyprowadzeniu” uczestników z ról przed zakończeniem zajęć.

Zalety

Gry symulacyjne przypominają zabawę dzieci w „na niby”. „Odegrany” wycinek wymodelowanej rzeczywistości poddawany jest później analizie, co pozwala uczestnikom ćwiczenia lepiej zrozumieć różne mechanizmy rządzące ich zachowaniem. Odgrywanie ról umożliwia zbadanie osobistych doświadczeń poprzez obejrzenie siebie w konkretnej sytuacji życiowej. Ukazuje czyjeś intencje, wartości priorytetowe, sposób budowania relacji z innymi osobami. Czasem pozwala na lepsze poznanie świata widzianego i odczuwanego z

perspektywy kogoś drugiego – pomaga w zrozumieniu jego sposobu myślenia i zachowania.

METODA UCZENIA SIĘ W MAŁYCH ZESPOŁACH

Zespoły wymieniające się wynikami pracy powinny być tworzone przez nauczyciela w zależności od celów zadania – losowo albo według ustalonych przez osobę prowadzącą kryteriów. Jeśli jednak grupy są zespołami roboczymi i mają coś nowego wytworzyć, dobrym rozwiązaniem jest sytuacja, w której członkowie mogą dobrać się samodzielnie, kierując się sympatią i wspólnymi doświadczeniami. Praca w małych zespołach daje większą swobodę, umożliwia częstszą wymianę spostrzeżeń i szybsze reagowanie na to, co mówi druga osoba. Stwarza warunki do lepszego rozumienia omawianego problemu i pozwala bardziej efektywnie gospodarować czasem. Nie wszyscy uczniowie równie chętnie zabierają głos na forum całej klasy. Małe zespoły pozwalają osobom nieśmiałym na większe zaangażowanie się w pracę.

UKŁADANKA EKSPERCKA (PUZZLE, JIGSAW, GRUPY EKSPERCKIE)

Uwagi ogólne

Układanka to technika pracy zespołowej, która angażuje wszystkich jej uczestników. Każdy zdobywa informacje dzięki indywidualnej pracy z tekstem źródłowym oraz współpracy polegającej na rozmowie z innymi. Taka organizacja pracy pozwala włączyć się w działania uczniom słabszym lub mającym trudności ze znalezieniem się w grupie. Technikę tę łatwo zastosować na zajęciach wprowadzających nowe tematy, przydaje się również do powtórzeń. Uczy umiejętnego wybierania najważniejszych treści oraz odpowiedzialności za pracę grupy.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. W optymalnym układzie liczba członków zespołu powinna wynosić tyle, ile liczba części (stanowiących logiczną i spójną całość), na które został podzielony materiał. Każdy uczeń otrzymuje numer. Określa on grupę, w której będzie pracował w następnym etapie. Następnie prowadzący rozdaje wszystkim uczniom tekst podzielony na części – zespół I otrzymuje część 1., zespół II – część 2. itd. Każda osoba czyta tekst. Najpierw samodzielnie podkreśla w nim to, co uważa za najbardziej istotne, później cała grupa wspólnie rozmawia na temat przeczytanego utworu, uzgadniając najważniejsze treści. Na kolejnym etapie tworzone są nowe zespoły: w skład każdej drużyny wchodzi przedstawiciel z poprzedniej grupy eksperckiej. Eksperci relacjonują to, czego nauczyli się w poprzednich grupach. W tym momencie dobrze jest polecić uczniom, aby każdy sporządził notatkę z relacji

poszczególnych ekspertów. Następnie wszyscy wracają do grup wyjściowych i rozmawiając ze sobą na temat opracowywanego tekstu, sporządzają plakat lub mapę pojęciową ze wszystkich wiadomości.

MAPA SKOJARZEŃ

Uwagi ogólne

Technikę tę najczęściej wykorzystuje się jako rozgrzewkę służącą ustaleniu obszarów wspólnych znaczeń. Ilustruje ona potencjalną wieloznaczność funkcjonowania pojęć, nawet bardzo oczywistych (np. mapa skojarzeń do słowa *przyjaciół*). Mapy wykorzystuje się do wyjaśnienia określonego zagadnienia bądź do wspólnego sformułowania definicji dla podanego terminu. Uczniowie mogą wykonywać mapy skojarzeń indywidualnie, w parach lub w zespołach.

Sposób przeprowadzenia

Na polecenie nauczyciela uczniowie zapisują na środku arkusza papieru termin, do którego poszukują skojarzeń, i otaczają go owalem. Następnie prowadzą od niego promienie i na ich końcach dopisują wyrazy kojarzące się z danym hasłem. Od tych słów ponownie prowadzą linie i zapisują następne skojarzenia. Należy zawsze określić czas przeznaczony na wykonanie mapy.

Zalety

Mapa skojarzeń pomaga uporządkować myśli. Angażuje wszystkich uczestników zajęć – każdy ma szansę na wniesienie swojego wkładu w wykonanie zadania. Pokazuje prowadzącemu, jak uczniowie rozumieją znaczenie podanego terminu.

Na co uważać?

Skojarzeń się nie ocenia. Na mapie powinno się zapisać wszystkie pomysły, które przychodzą do głowy.

MAPA MYŚLI (MAPA MENTALNA, MAPA POJĘCIOWA)

Uwagi ogólne

Mapa myśli (w j. ang. *mental map* lub *mind map*) to jedna z technik zaproponowanych przez

Amerykanina Tony'ego Buzana¹, światowej sławy autorytet w dziedzinie twórczego wykorzystywania umysłu. Technika ta polega na wizualnym opracowaniu danego zagadnienia za pomocą rysunków, haseł i symboli. Mapy myśli służą przede wszystkim do sporządzania notatek i organizowania powtórek z dowolnej partii materiału. W ten sposób można się też przygotowywać do wygłaszania przemówień czy pisanie artykułów, a także notować na wykładach oraz planować pracę. Na lekcjach języka polskiego mapy myśli można stosować do definiowania pewnych pojęć, gdy rozpoczyna się z uczniami omawianie nowego zagadnienia, działu czy modułu, lub przy powtórkach i powtórzeniach. Pomagają one zorientować się w wyobrażeniach uczniów i zasobie ich wiedzy na dany temat. Mapy myśli warto stosować wszędzie tam, gdzie niezbędne jest **zapamiętywanie, planowanie i twórcza aktywność**.

Sposób przeprowadzenia

• Praca indywidualna

Nauczyciel poleca uczniom, aby w dowolnym tekście, który mają zapamiętać, podkreślili słowa kluczowe najlepiej oddające główną i drugoplanową treść utworu. Mają to być wyrazy bądź zwroty żywo oddziałujące na wyobraźnię, wywołujące skojarzenia, zawierające w sobie szeroką gamę wyobrażeń. Najlepiej, jeśli będą to rzeczowniki z przymiotnikami lub czasowniki z przysłówkami. Rolą słów kluczowych jest skłonienie umysłu do podążania we właściwym kierunku. Buzan nazywa takie słowa „haczykami”, ponieważ łączą się w łatwy sposób z innymi, umożliwiając odtworzenie przeczytanego tekstu.

Zasady przygotowania mapy myśli:

1. Na środku arkusza zapisujemy zagadnienie lub wykonujemy kolorowy rysunek, który ma symbolizować meritum zagadnienia.
2. Od rysunku odprowadzamy promieniście linie, a na ich końcach umieszczamy słowa kluczowe.
3. Na każdej linii zapisujemy tylko jedno słowo lub jeden zwrot.
4. Piszemy wyraźnie, dużymi literami.
5. Przy poszczególnych słowach bądź zwrotach wykonujemy jak najczęściej rysunki – symbole, które stymulują pracę obu półkul, przyciągają wzrok i wspomagają pamięć.
6. Od każdej linii odprowadzamy następne rozgałęzienia, umieszczając na nich kolejne wyrazy lub zwroty kojarzące się z danym słowem kluczowym.
7. Do sporządzenia mapy myśli najlepiej używać pisaków w różnych kolorach, które

¹ Tony Buzan, *Rusz głową*, Łódź, 1996

wspomagają naszą pamięć poprzez stymulację prawej półkuli.

8. Nie zastanawiamy się długo nad miejscem umieszczenia poszczególnych haseł. To nie ma znaczenia. Najważniejsze jest zapisanie wszystkiego, co nam przychodzi do głowy w związku z danym tematem.

9. Pamiętajmy, że mapa myśli nie jest tworem skończonym. W każdej chwili można do niej dopisać to, co nam się przypomniało.

• Praca w grupie

Nauczyciel podaje temat do opracowania. Następnie dzieli uczniów na kilkusobowe zespoły. Grupy tworzą mapy mentalne na dużych arkuszach szarego papieru. W centrum każdej mapy uczniowie zapisują lub przedstawiają w postaci symbolu omawiane zagadnienie. Dookoła dorysowują linie, strzałki, obrazki oraz dopisują hasła (mogą także doklejać wycinki z gazet i czasopism). Na przygotowanie mapy potrzeba około 30 minut. Po zawieszeniu gotowych map na ścianie członkowie każdego zespołu zapoznają się z rezultatem pracy koleżanek i kolegów z innych grup. Mogą wówczas uzupełniać swoje mapy. Następnie przedstawiciele poszczególnych zespołów prezentują przygotowane prace. Ostatnie minuty zajęć należy przeznaczyć na posumowanie – uczniowie powinni opowiedzieć o swoich wrażeniach, odkryciach, o tym, co ich zaskoczyło, czego się nauczyli, co lepiej zrozumieli, jak teraz widzą dany problem.

Zalety

Na mapie myśli można jasno i precyzyjnie zdefiniować istotę zagadnienia. Wyraźnie widać, co jest ważne, a co mniej istotne (im bliżej „centrum”, tym ważniejsze informacje), dzięki czemu zebrane wiadomości zostają uporządkowane. Mapa myśli pozwala na ukazanie związków i zależności między różnymi kategoriami zjawisk oraz pojęć. Dzięki niej można szybciej i łatwiej powtarzać wiadomości oraz przeglądać notatki. Struktura mapy pozwala na dodawanie nowych informacji bez skreśleń i chaotycznego dopisywania. Technika map mentalnych wyzwala pomysłowość i sprzyja zaangażowaniu. Jeśli stosujemy ją do pracy z podziałem na grupy, uczy współpracy i odpowiedzialności za efekty działań zespołowych.

Na co uważać?

Podając temat, nauczyciel powinien określić swoje oczekiwania (np. podczas opracowywania tematu „Twórczość Adama Mickiewicza” należy uwzględnić tytuły najważniejszych utworów, wskazać gatunki literackie, głównych bohaterów, istotne problemy). Należy zwracać uwagę na

to, by wykonywane notatki były przejrzyste. Trzeba zadbać także o to, aby uczniowie potrafili na podstawie mapy przekazać zapisaną treść.

STACJE ZADANIOWE

Uwagi ogólne

Sposób pracy tą metodą powstał w wyniku zebrania doświadczeń z nauczania zintegrowanego. Uczniowie wykonują połączone tematycznie zadania o różnym stopniu aktywności.

Sposób przeprowadzenia

Nauczyciel przygotowuje w sali tyle stanowisk, ile zadań będą wykonywać uczestnicy. Każde stanowisko to stół, dookoła którego ustawione zostają krzesła dla uczniów. Prowadzący rozkłada na stołach karteczki z przygotowanymi wcześniej ćwiczeniami. Dołącza również opis jasno sprecyzowanych kryteriów oceny każdego zadania. Uczniowie pracują indywidualnie i sami ustalają tempo wykonywania ćwiczeń, muszą jedynie kontrolować czas na tyle, by zdążyć przejść przez wszystkie stacje. Bodźcem aktywizującym może być samodzielne rozliczanie się z wykonanych zadań. Na arkuszu szarego papieru nauczyciel wypisuje imiona wszystkich uczniów i numery ćwiczeń. Każdy uczestnik zaznacza na planszy wykonane zadanie i wówczas może przejść do następnej stacji. Kolejność realizacji ćwiczeń może być różna, chyba że zadania stanowią logicznie powiązaną ze sobą, przemyślaną całość. Warto tak przygotować ćwiczenia, aby zachęcały uczniów do podejmowania różnych aktywności i kształtowały odmienne umiejętności.

Zalety

Uczestnicy uczą się samodzielności i odpowiedzialności oraz aktywnie pracują. Przyswajają sobie zasady samooceny poprzez sprawdzanie poziomu wykonania zadania z podanymi kryteriami. Doskonale czytanie ze zrozumieniem oraz dużo zapamiętują.

Na co uważać?

Podczas zajęć nauczyciel powinien moderować zachowanie uczniów, stwarzać atmosferę sprzyjającą pracy, skupieniu i koncentracji. Musi również kontrolować czas. Powinien podchodzić do uczniów i służyć im pomocą, zachęcać wolniejsze osoby do zwiększenia tempa pracy. Może też wcześniej przygotować karty realizacji zadania do wypełniania przez uczestników i w ten sposób zmotywować ich do większej staranności. Karty te niekiedy

stanowią podstawę do ocenienia pracy ucznia. Należy jednak pamiętać, aby ta ocena była formułowana życzliwie – jeśli jest cokolwiek do skrytykowania, niech będzie to krytyka konstruktywna.

PRZEKŁAD INTERSEMIOTYCZNY

Uwagi ogólne

Przekład intersemiotyczny polega na przełożeniu jednego systemu znaków na inny, np. słów na obrazy, dźwięki lub ruch. Na lekcjach języka polskiego metoda ta najczęściej wspomaga analizę utworów literackich poprzez tworzenie nowej artystycznej interpretacji. Treść wiersza lub krótkiego tekstu epickiego przekłada się np. na rysunek, obraz, komiks, dramę, inscenizację, grę dydaktyczną, muzykę. Przekład dokonywany jest zawsze z zachowaniem sensu tekstu pierwotnego.

Sposób przeprowadzenia – przykłady

- Obraz do utworu literackiego

Uczniowie po przeczytaniu i omówieniu utworu przekładają jego treść na wypowiedź plastyczną we wskazanej przez nauczyciela formie – malują obrazy, wykonują rysunki lub tworzą kolaże. Następnie kolejno omawiają swoje prace. Po prezentacji następuje dyskusja, w której uczestnicy oceniają pomysły kolegów i własne. Wybierają prace, które najlepiej oddają przesłanie tekstu.

- Komiks o przygodach ulubionego bohatera literackiego

Po zapoznaniu się z utworem literackim (np. mitem o Heraklesie, historią Odyseusza, satyrą *Żona modna*, nowelą *Latarnik*) uczniowie przygotowują w grupach komiks ukazujący losy głównego bohatera lub jego wybraną przygodę. Następnie kolejno prezentują swoje prace.

- Fotografia inspirowana tekstem literackim

Nauczyciel przygotowuje zestaw zdjęć związanych z określonym wierszem lub fragmentem utworu (np. opisy przyrody w *Panu Tadeuszu*). Prosi uczniów o wybranie tych, które najlepiej ilustrują i komentują tekst. Uczniowie uzasadniają swój wybór. Można również ogłosić konkurs klasowy na wykonanie najpiękniejszej fotografii inspirowanej wskazanym utworem.

- Adaptacja filmowa lub teatralna

Uczniowie dokonują adaptacji (filmowej lub scenicznej) krótkiego utworu literackiego. Następnie przygotowują film lub wystawiają inscenizację. Dzielą się rolami – wybierają spośród siebie reżysera, aktorów, osoby odpowiedzialne za rekwizyty, kostiumy, muzykę, montaż itp.

Zalety

Metoda przekładu intersemiotycznego kształci kompetencje komunikacyjne ucznia – doskonali umiejętności z zakresu odbioru, analizy i interpretacji tekstu literackiego. Artystyczne przekładanie treści utworu na różne kody pozajęzykowe pobudza wyobraźnię, wyzwala potrzebę spontanicznej ekspresji, skłania do swobodnego wypowiadania się, rozwija elokwencję.

DYSKUSJA

Uwagi ogólne

Dyskusja polega na wymianie zdań między jej uczestnikami. Kształci umiejętności w zakresie porządkowania wiadomości, logicznego i rzeczowego argumentowania oraz przekonywania do swoich racji.

Rodzaje dyskusji – sposób przeprowadzenia

• Dyskusja punktowana

Forma dyskusji odpowiednia dla uczniów szkoły podstawowej. Przeprowadza się ją w kilkuosobowych zespołach. Nauczyciel dzieli klasę na grupy, a następnie określa temat i czas trwania dyskusji oraz zasady obowiązujące w trakcie jej prowadzenia. Jeśli zadanie podlega ocenie, nauczyciel powinien podać kryteria oceniania. Punkty mogą być przydzielane za podanie właściwych argumentów oraz za merytoryczne komentarze do wypowiedzi współrozmówców.

• Akwarium

Kilkoro uczestników siedzi w kręgu, prowadząc rozmowę na wybrany temat. Pozostałe osoby są obserwatorami. Siedzą wokół, przysłuchując się dyskusji.

• Burza mózgów

Forma dyskusji dydaktycznej wykorzystywana przy twórczym rozwiązywaniu problemów. Nauczyciel przedstawia problem i zachęca uczniów do zgłaszania propozycji rozwiązań. Każdy ma prawo się wypowiedzieć. Pomysły nie są poddawane ocenie. Wszystkie propozycje zostają zapisane na tablicy lub na arkuszu papieru, a następnie uporządkowane. Można wybrać najlepsze rozwiązanie problemu.

• Metaplan

Graficzny zapis dyskusji prowadzonej przez uczestników (w grupie lub w kilku równolegle pracujących zespołach). W czasie wyznaczonym przez nauczyciela uczniowie dyskutują na określony temat, tworząc jednocześnie plakat będący zapisem ich wniosków. Metoda ta jest

stosowana przy omawianiu drażliwych czy trudnych spraw oraz rozwiązywaniu konfliktów. Jej celem jest spokojne rozważenie problemu i skupienie się przede wszystkim na poszukiwaniu wspólnego rozwiązania.

Przykładowy schemat metaplanu:

- Jak jest?
- Jak powinno być?
- Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?
- Wnioski, rozwiązania

Zalety

Dyskusja uczy samodzielnego myślenia, precyzyjnego formułowania argumentów, uzasadniania własnych poglądów oraz szacunku dla odmiennych opinii. Sprzyja rozwojowi umiejętności analizy i oceny faktów.

DEBATA „ZA” I „PRZECIW”

Uwagi ogólne

Techniką umożliwiającą uczniom przyswojenie zasad kulturalnej dyskusji, a przy tym łatwą w realizacji na poziomie szkoły podstawowej, jest debata „za” i „przeciw”. Polega ona na tym, że wybrany problem lub temat jest rozpatrywany z dwóch przeciwstawnych punktów widzenia. Pozwala to uczniom spojrzeć na analizowane zagadnienie z różnych perspektyw oraz uczy ich szacunku do cudzych poglądów. Uświadamia także, jak ważną rolę w rozwiązywaniu problemów odgrywają negocjacje.

Sposób przeprowadzenia

Metodę można zastosować np. w celu oceny postępowania wybranego bohatera literackiego. Nauczyciel dzieli klasę na dwie grupy. Jeden zespół przygotowuje argumenty „za”, drugi – argumenty „przeciw”.

Zalety

Debate rozwija zdolność podejmowania twórczego rozstrzygania spornych kwestii oraz rozwija umiejętność autoprezentacji. Ponadto przygotowuje do podejmowania decyzji i pełnienia różnych funkcji społecznych.

METODY PROGRAMOWANE Z WYKORZYSTANIEM TIK

Uczniowie mają obecnie szeroki dostęp do mediów elektronicznych, które stanowią dla nich główne źródło wiedzy o świecie. Naturalnym środowiskiem dla młodych ludzi są iPady, telefony komórkowe, laptopy, tablety. Dlatego nauczyciel powinien sięgać w nauczaniu po możliwości, jakie dają **nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK)**. Lekcje prowadzone z wykorzystaniem komputerów, rzutników, tablic interaktywnych stanowią doskonałe urozmaicenie tradycyjnych zajęć bazujących na podręcznikach. Są ciekawe i atrakcyjne dla uczniów przyzwyczajonych do funkcjonowania w cyfrowym świecie.

Obecnie technologie informacyjno-komunikacyjne są niezbędne do życia i pracy w społeczeństwie, co stawia przed szkołą ważne zadanie – nauczyciele muszą przygotować uczniów **do odpowiedzialnego i świadomego korzystania z nowoczesnych rozwiązań technologicznych**. Na lekcjach języka polskiego należy stwarzać sytuacje dydaktyczne, podczas których uczniowie będą nabywać kompetencje potrzebne do rozumnego wyszukiwania i krytycznej oceny informacji pochodzących z różnych cyfrowych zasobów informacyjnych, poznają zasady bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, a także nauczą się gromadzić, przetwarzać i przekazywać materiały w formie elektronicznej. Do tego celu może posłużyć na przykład **metoda WebQuest** (<http://webquest.org>), czyli *Poszukiwania w Sieci*. Korzystając z tego rozwiązania, uczniowie weryfikują jakość pozyskanych informacji. Następnie mogą je uporządkować i przygotować do prezentacji za pomocą narzędzi elektronicznych.

Sposobów na zastosowanie TIK w procesie dydaktycznym jest wiele – rozwiązywanie testów i ćwiczeń w systemie on-line, korzystanie z materiałów edukacyjnych dostępnych na portalach i stronach internetowych, stosowanie bezpłatnych programów i aplikacji do tworzenia animacji, filmów, pokazu slajdów, prezentacji. Podczas lekcji poświęconych ortografii można poprosić uczniów o sprawdzanie pisowni wyrazów w internetowym słowniku ortograficznym (Wielki Słownik Ortograficzny; <http://so.pwn.pl/>). Warto też zachęcać ich do systematycznego korzystania z elektronicznych słowników poprawnościowych (Słownik Języka Polskiego; <http://sjp.pwn.pl/>) i internetowych poradni językowych. Zachętę do czytania utworów literackich może stanowić regularne stosowanie na lekcjach e-booków i audiobooków.

Działania interaktywne nie tylko uatrakcyjniają zajęcia, lecz także aktywizują uczniów, podnoszą ich zaangażowanie, uruchamiają ciekawość i skuteczniej motywują do nauki. Wykorzystywanie nowoczesnych technologii ułatwia i przyspiesza zatem osiągnięcie wymaganych celów edukacyjnych. Pozwala także lepiej porozumieć się z uczniami,

ponieważ nauczyciel „mówi” tym samym językiem.

Przykłady bezpłatnych programów do wykorzystania na lekcjach języka polskiego i zajęciach pozalekcyjnych

Nazwa	Opis
CyTaT 5.2	Baza złotych myśli. Zawiera bogaty zbiór ponad 20 tysięcy cytatów i sentencji.
Ortografia 2.0	Program do wspomagania nauki ortografii. Pozwala utrwalić pisownię około 1000 wyrazów z trudnościami ortograficznymi.
ORTOGRAF 1.0.2	Aplikacja pomocna w przyswajaniu ortografii. Użytkownik może dodawać własne wyrazy.
Wierszownik 4.4	Baza poezji polskiej. Zawiera niemal 9 tysięcy wierszy, w tym utwory debiutantów.
Słowa rymowane 1.5	Program wyszukuje w słowniku języka polskiego rymy do podanych słów.
Easel.ly	Strona umożliwia tworzenie diagramów, schematów, grafów, wykresów itp.
http://wolnelektury.pl	Zbiór legalnie dostępnych utworów: lektur szkolnych, arcydzieł literatury polskiej i światowej; audiobooki. Można je czytać on-line lub pobrać na dysk komputera. Można je też przeszukiwać według różnych kryteriów, np. epoki literackiej, autora, motywu.
www.polona.pl	Cyfrowa Biblioteka Narodowa posiada w swoich zbiorach książki, czasopisma, rękopisy, fotografie, mapy i atlasy, grafikę, nuty oraz druki ulotne. Zawiera ponad 500 tysięcy tekstów, które można wykorzystać on-line lub pobrać na dysk.
Quizlet.com	Aplikacja umożliwia tworzenie własnych fiszek ze słówkami oraz korzystanie z bazy fiszek opracowanych przez innych użytkowników. Pozwala przygotować quizy z różnych obszarów leksyki.
AddText, ToonyTool	Narzędzia do tworzenia komiksów lub dodawania tekstów do obrazków. Można je wykorzystać podczas pracy metodą przekładu intersemiotycznego.
Padlet	Tablica on-line przeznaczona do kolekcjonowania słówek, zwrotów, zdań na dany temat.

StoryJumper	Narzędzie do tworzenia książeczek oraz barwnych historyjek on-line. Można je wykorzystać w pracy metodą przekładu intersemiotycznego.
Zondle, Quizizz	Program umożliwia wymyślanie gier edukacyjnych i quizów.
LearningApp	Zestaw krzyżówek, gier, quizów, wykreślanek, puzzli, memory i innych ćwiczeń interaktywnych.

Qmam	Narzędzie do tworzenia multimedialnych gazetek szkolnych.
Edudu	Multimedialny portal e-learningowy, na którym można znaleźć krótkie filmy edukacyjne (edukasty).
Photo Story 3	Program przeznaczony do tworzenia filmów ze zdjęć. Można retuszować fotografie, zmieniać ich wielkość, dodawać muzykę, narrację, tytuły.
StoryBird	Aplikacja umożliwia tworzenie własnych książeczek on-line. Uczniowie wymyślają opowieści, historie, dialogi.
MindMeister, Mind42	Aplikacje do tworzenia map myśli, dzięki którym uczniowie mogą przygotować tematyczne zestawienie słownictwa lub podsumować pracę z tekstem.

Indywidualizacja nauczania. Dostosowanie metod i form pracy do potrzeb i możliwości uczniów

Według szwajcarskiego psychologa, Jeana Piageta, aby zachęcić uczniów do myślenia, należy stawiać przed nimi wyzwania i fascynować tym, co trudne. Wybitny rosyjski pedagog i psycholog Lew Wygotski twierdził z kolei, że nauczyciel powinien stawiać swoim uczniom wymagania na granicy ich możliwości – ani zbyt łatwe, ani za trudne. Zadania, które stanowią „strefę najbliższego rozwoju”, muszą wymagać wysiłku, a uczniowie powinni umieć je wykonać jedynie przy niewielkiej pomocy nauczyciela.

Wiąże się z tym jednak pewna trudność – nie wszyscy uczniowie mają jednakowe umiejętności i talenty. W każdym zespole klasowym znajdą się zarówno uczniowie o szczególnych uzdolnieniach, jak i dzieci z trudnościami w nauce. Jak to obrazowo ujął Raffini, w przeciętnej klasie „żółwie ścigają się z zającami”. Myśl tę przytoczył i rozwinął Jere Brophy²: „To nieuczciwe zmuszać żółwie, by konkurowały z zającami. Zające rozleniwiają się i utną sobie drzemkę, a żółwie popadną w zniechęcenie, bo zwycięstwo jest nieosiągalne”.

² Jere Brophy, *Motywowanie uczniów do nauki*, Warszawa 2002, s. 82.

Dlatego tak ważna jest **indywidualizacja nauczania**, polegająca na dostosowaniu wymagań do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. Każde dziecko pracuje wówczas na lekcji we własnym tempie i wykonuje zadania uwzględniające jego predyspozycje intelektualne, potrzeby rozwojowe, doświadczenia kulturowe czy zdobyte już umiejętności (czytania, pisanie oraz wypowiadania się w formie ustnej i pisemnej). Indywidualne podejście do uczniów zwiększa skuteczność nauczania – zapewnia harmonijny rozwój wszystkim dzieciom, zarówno tym uzdolnionym, jak i słabszym, pozwala każdemu osiągać sukcesy na miarę jego możliwości.

Indywidualizowanie pracy z uczniem jest możliwe po przeprowadzeniu **szczegółowej diagnozy** jego potrzeb edukacyjnych i rozwojowych. Pierwszym krokiem każdego nauczyciela rozpoczynającego pracę w nowej klasie powinno być zdobycie jak najgłębszej wiedzy na temat uczniów. Należy nie tylko sprawdzić stopień opanowania przez nich wiadomości i umiejętności wskazanych w podstawie programowej. Warto rozpoznać ich zainteresowania i upodobania (korzystając np. z techniki niedokończonych zdań), poznać mocne i słabe strony, zdolności, deficyty (na podstawie analizy opinii i orzeczeń poradni pedagogiczno-psychologicznych) czy preferowane style uczenia się – wszystko, co składa się na potencjał drzemiący w każdym dziecku.

Rzetelnie przeprowadzona diagnoza pozwoli skutecznie planować działania dydaktyczne i tak dobierać metody oraz sposoby pracy, aby w jak największym stopniu odpowiadać na indywidualne potrzeby uczniów i wspierać ich w rozwoju.

Jak pracować z uczniem z trudnościami w uczeniu się?

Największym problemem w pracy z uczniami, którzy mają trudności w nauce, jest zachęcenie ich do działania. W wielu wypadkach takich uczniów cechuje drażliwość, skłonność do kłamstwa, błaznowania, niski poziom samoakceptacji, szybkie popadanie w zniechęcenie, kłopoty z przystosowaniem się do wymagań szkolnych i trudności w panowaniu nad emocjami.

Aby zmotywować słabszych uczniów do pracy, należy tworzyć na lekcjach warunki sprzyjające osiągnięciu sukcesów. Nauczyciel powinien **zwracać uwagę na pozytyw**y, a nie koncentrować na popełnionych błędach i brakach. Powinien tak formułować polecenia i zadawać pytania, by uczeń mógł pokazać, co umie. Trzeba zawsze doceniać wysiłek ucznia i odnosić się z szacunkiem do jego starań – nawet tych, które nie przynoszą wielkich efektów. Jeśli uczeń skończy lekcję z poczuciem sukcesu, to będzie chciał ten sukces powtórzyć. Zgodnie z tym, co twierdzą Martin V. Covington, Karen Manheim Teel, autorzy *Motywacji do*

nauki: „to, czy sprawdza się sukcesy, czy błędy, ma naprawdę ogromne znaczenie. Sukces obliuguje do tego, żeby następnym razem wypaść jeszcze lepiej”.

Dobrym sposobem dostosowania wymagań na konkretnej lekcji do możliwości ucznia słabszego, tak by mógł on zaspokoić potrzebę sukcesu i akceptacji, będzie odpowiednie **modyfikowanie ćwiczeń i poleceń** zawartych w podręczniku. Można ograniczać liczbę zadań do wykonania, wydłużyć czas pracy, formułować polecenia w prostszej formie, zmienić typ zadania z otwartego na zamknięte, przygotowywać odpowiedzi w formie zaznaczonego akapitu lub fragmentu w tekście, w postaci rozsypanki wyrazowej bądź karty pracy, organizować odpowiedzi ustne w taki sposób, aby uczeń miał zawsze wcześniej czas do namysłu. W pracy z uczniem z trudnościami doskonale sprawdza się **metoda projektu**, która pozwala nauczycielowi różnicować wymagania i przydzielać zadania w taki sposób, że nawet najsłabsze dziecko znajdzie dziedzinę, w której „zabłyśnie”, okaże się dobre. Jeśli projekt będzie realizowany w grupie, uczeń słabszy będzie miał szansę uzyskać pomoc od zdolniejszego kolegi.

Warto stwarzać jak najczęściej sytuacje, w których dziecko będzie miało możliwość dokonywania **samooceny**, dzięki czemu poczuje się bardziej odpowiedzialne za efekty własnej pracy. W tym celu można sięgać po **fiszki autokorektywne** w postaci tradycyjnej lub w formie slajdów z poleceniem i odpowiedzią (z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej lub tablicy interaktywnej). Uczeń samodzielnie realizuje zadanie zapisane na jednej karcie, a następnie sprawdza poprawność jego wykonania, korzystając z odpowiedzi zamieszczonej na drugiej karcie, i poprawia ewentualne błędy.

Jak pracować z uczniem zdolnym?

Zgodnie z definicją sformułowaną przez Sidneya Marlanda dzieci zdolne mają widoczne osiągnięcia i (lub) przejawiają potencjalne zdolności w jednym z sześciu wskazanych obszarów: ogólne zdolności intelektualne, szczególne uzdolnienia naukowe, twórcze lub produktywnie myślenie, zdolności przywódcze, sztuki wizualne i występy na scenie, zdolności psychomotoryczne³. Język polski jest przedmiotem, na którym z sukcesem można rozwijać wszystkie wymienione uzdolnienia.

Utalentowani uczniowie są w stanie osiągać wysokie wyniki w nauce, ale potrzebują ze strony nauczyciela pomocy i działań wspierających. Nie można ich pozostawić samym sobie,

³ Jere S.P. Marland, *Education of the Gifted and Talented. Report to the Congress of the United States by the U.S. Commissioner of Education*, Washington D.C. 1972.

ponieważ taka sytuacja stwarza szereg zagrożeń, np. brak wykształcenia nawyku systematycznej pracy, co może doprowadzić do rozleniwienia, a w konsekwencji – do braku znaczących, adekwatnych do uzdolnień dziecka, osiągnięć szkolnych.

Indywidualizacja pracy z uczniem zdolnym powinna polegać przede wszystkim na **stawianiu przed nim wyzwań i motywowaniu go do zwiększonego wysiłku**. Jednym ze sposobów na osiągnięcie tego celu jest zaangażowanie wyróżniających się uczniów do **pomocy w nauce słabszym kolegom**. Taką możliwość stwarza praca w parach lub w grupie. Korzyści mogą być obustronne. Wiadomo, że najefektywniej uczymy się, ucząc innych. Aby skutecznie przekazać wiedzę, trzeba się najpierw dobrze przygotować – należy uporządkować swoje wiadomości i umiejętności. Z kolei uczniowi z trudnościami praca w parze ze zdolnym kolegą daje komfort: zmniejsza dystans, pozwala z większą łatwością przyznać się, że czegoś nie rozumie. Takie współdziałanie przynosi zazwyczaj znakomite efekty. Ponadto sprzyja kształtowaniu u młodych ludzi postaw proobywatelskich.

Uczniom zdolnym można proponować też inne formy nauczania rówieśników, np. przygotowywanie referatów na zadany temat z wykorzystaniem odpowiedniej literatury i technologii komunikacyjno-informacyjnych, korygowanie błędów koleżanek i kolegów (szukanie błędów w rozumowaniu), prowadzenie części lekcji, występowanie w roli eksperta (technika „płaszcz eksperta”), wykonywanie pomocy naukowych (plakatów, prezentacji multimedialnych, map mentalnych, albumów).

Nauczyciel powinien stworzyć uczniowi zdolnemu odpowiednie warunki do rozwoju poprzez **stawianie mu bogatszych celów kształcenia i wyższych wymagań** – może przygotowywać dla niego dodatkowe zadania o zwiększonym stopniu trudności (przeznaczone do pracy na lekcjach i w domu), zachęcać do samodzielnej pracy nad zagadnieniami wykraczającymi poza treści podstawy programowej (np. w oparciu o specjalnie przygotowane karty pracy) czy zwiększyć wobec niego wymagania np. co do poprawności, precyzji i poziomu wypowiedzi ustnych i pisemnych.

Ważne jest **motywowanie uzdolnionego ucznia do podejmowania działań samorozwojowych**. Należy umożliwić mu udział w kołach rozwijających jego zainteresowania (np. polonistycznym, teatralnym), olimpiadach, konkursach i turniejach, zachęcać do samodzielnego uczestnictwa w wykładach, warsztatach, seminariach, czytania fachowych czasopism i stron internetowych, pisanie artykułów, redagowania gazetek klasowych, angażowania się w organizację akademii i uroczystości szkolnych.

Niewątpliwie trzeba wykorzystywać i rozwijać potencjał uczniów zdolnych zarówno na lekcjach, jak i podczas zajęć pozalekcyjnych, stawiając przed nimi wyzwania adekwatne do

ich uzdolnień i stymulując ich do podejmowania różnego typu aktywności. Nauczyciel powinien zadbać o właściwy klimat nauczania, sprzyjający twórczym poszukiwaniom, swobodzie wypowiedzi i samodzielności myślenia. Te cenne umiejętności pozwalają bowiem rozwijać „śmiałość poznawczą i zaradność życiową, dzięki czemu wychowujemy obywateli potrafiących rozwiązywać problemy i uczyć się przez całe życie, co wydaje się zasadniczym źródłem sukcesu społeczeństw we współczesnym świecie”⁴.

Indywidualizacja nauczania a podręczniki z serii „NOWE Słowa na start!”

Program oraz podręczniki serii „NOWE Słowa na start!” uwzględniają różne formy i metody pracy z uczniami, które pozwalają zindywidualizować nauczanie języka polskiego w klasach IV–VIII. Temu celowi sprzyja **zróżnicowanie stopnia trudności proponowanych ćwiczeń** – niektóre polecenia zamieszczone pod tekstami w modułach „Po przeczytaniu” kształcą umiejętność czytania ze zrozumieniem, inne – skłaniają do namysłu nad utworem oraz do wyrażania własnych opinii. **Trudniejsze ćwiczenia oznaczono gwiazdką** – one również dotyczą analizy tekstu, ale do ich wykonania potrzebna jest znajomość różnych tekstów kultury. Są to zadania nietypowe, wymagające kreatywności, uruchomienia wyobraźni i sięgnięcia do osobistych doświadczeń.

Innym sposobem indywidualizacji nauczania jest często proponowana w podręcznikach **praca w parach lub w grupach**. Wykonywanie ćwiczeń zespołowo angażuje wszystkich uczniów. Pozwala na podział pracy i realizację przez poszczególnych członków grupy takich etapów zadania lub czynności, które nie są dla nich zbyt trudne. Uczniowie pracują we własnym tempie, zgodnie ze swoimi uzdolnieniami czy możliwościami. Mogą korzystać z pomocy i wskazówek rówieśników, lidera zespołu lub nauczyciela. Uczą się więc od siebie, kształcą umiejętność współpracy oraz podejmowania odpowiedzialności za własne działania i ostateczny efekt działań całego zespołu.

Różne style uczenia się i nauczania

Wszyscy odbieramy świat za pomocą tych samych zmysłów, ale każdy z nas preferuje inne kanały informacyjne – czyli nieco inaczej odbiera, przetwarza i przechowuje informacje. W zależności od zmysłu dominującego w procesie uczenia się dzielimy się na: **wzrokowców**, **sluchowców** i **kinestetyków** (tzw. czuciowców). Wzrokowcy zwracają uwagę głównie na obrazy. Sluchowcy najwyraźniej odbierają dźwięki. Dla kinestetyków najważniejsze są czucie, dotyk, ruch, smak i zapach. Jeśli nauczyciel rozpozna potrzeby swoich uczniów

⁴ M. Fedorowicz, *Nie myślę – bo jestem w szkole*, „Gazeta Wyborcza”, 21 czerwca 2011 r

w zakresie preferowanego przez nich stylu sensorycznego, będzie mógł dobrać na lekcji odpowiednie metody i techniki pracy, które wpłyną na efektywność nauczania.

Ćwiczenie na rozpoznanie wzrokowca: nauczyciel kładzie na stole 10 przedmiotów i pozwala dziecku przyjrzeć się im przez około 15 sekund. Następnie je zakrywa i prosi, by uczeń wymienił wszystkie, które zapamiętał. Wzrokowiec łatwo przypomni sobie większość z nich. Znając wynik, można nauczyć dziecko, jak poprawić umiejętności obserwacyjne. Jedną z technik ułatwiających zapamiętanie jest grupowanie przedmiotów.

Ćwiczenie na rozpoznanie słuchowca: nauczyciel głośno, w jednosekundowych odstępach wymienia liczby lub litery. Rozpoczyna od trzech liczb czy liter, a następnie dodaje kolejne tak długo, dopóki dziecko jest w stanie je powtórzyć. Słuchowcom powtarzanie liczb zazwyczaj przychodzi z łatwością.

Ćwiczenie na rozpoznanie kinestetyka: czuciowcom często w nauce pomagają ruch. Nauka słów piosenek lub wierszyków przychodzi tym osobom znacznie łatwiej, jeśli podczas powtarzania słów klaszczą, podskakują lub maszerują.

Należy pamiętać, że w typowej klasie znajdują się uczniowie o różnych stylach uczenia się (często mieszanych). Kluczem do sukcesu będzie zatem różnorodność działań ze strony nauczyciela.

Techniki i metody pracy dobrane do potrzeb uczniów w zakresie preferowanego przez nich stylu sensorycznego

Typ sensoryczny	Typ uczenia się	Preferowane sposoby uczenia się	Skuteczne metody i techniki pracy
wzrokowiec	wzrokowy (wizualny) uczenie się poprzez patrzenie	• sporządzanie notatek w formie tabel, schematów, plakatów, plansz, rysunków, map z wykorzystaniem wielu kolorów • tworzenie ilustracji do tekstów • fiszki autokorektywne • rozwiązywanie krzyżówek, rebusów • oglądanie obrazów, filmów • charakteryzowanie bohaterów w formie graficznej	• foliogramy • slajdy • reprodukcje • prezentacje multimedialne, • filmy • przekład intersemiotyczny • mapa mentalna • diagram postaci • gwiazda opowiadania • linia czasu • drzewko decyzyjne • metaplan

		(portret, symbol)	• krzyżówki, rebusy • tablica interaktywna
słuchowiec	słuchowy (audialny) uczenie się poprzez słuchanie	• czytanie na głos, z podziałem na role, z chórem • nagrywanie treści do nauczania na dyktafon • głośne powtarzanie treści do zapamiętania • korzystanie ze słownych skojarzeń przy zapamiętywaniu faktów • powtarzanie swoimi słowami omawianych zagadnień • słuchanie audiobooków • muzyki, piosenek • słuchanie dyskusji, ustnych instrukcji	• rozmowy, dialogi • dyskusje, debaty • wykłady • rymowanki • łamigłówki i żarty słowne • piosenki, muzyka • audiobooki • filmy • głośne czytanie, • czytanie z podziałem na role • wcielanie się w role
kinestetyk	ruchowy (kinestetyczny) uczenie się poprzez ruch, działanie, doświadczanie, dotykane, bezpośrednie zaangażowanie	• nauka w krótkich blokach czasowych, w czasie przerw dużo ruchu • nauka w połączeniu z aktywnością fizyczną • przyswajanie wiedzy z równoczesnym wykonywaniem innych czynności manualnych, np. rysowaniem • korzystanie z fiszek	• wycieczki edukacyjne (do muzeum, na wystawę) • trójwymiarowe pomoce naukowe • ankiety, wywiady • odgrywanie ról i scenek • pantomima, drama • kalambusy • gry planszowe utrwalające poznane wiadomości • opracowanie komiksu • przedstawienie tekstu w formie scenopisu • narracyjne gry fabularne • projekty

Style uczenia się a podręczniki „NOWE Słowa na start!”

Biorąc pod uwagę rozmaite preferencje uczniów, w podręcznikach z serii „NOWE Słowa na start!” zaproponowano różne typy zadań:

- rozmowy na tematy związane z codziennymi doświadczeniami uczniów, ich emocjami, planami i marzeniami;
- dyskusje w grupie rówieśniczej na tematy dotyczące m.in. postaw i działań bohaterów utworów literackich, uniwersalnych wartości;
- przedstawianie swojego zdania w przykładowej sprawie, a także konfrontowanie własnego stanowiska z poglądami innych;
- publiczna prezentacja indywidualnej opinii w określonej sprawie, uzasadnianie własnego zdania;
- formułowanie problemów i określanie stanowiska wobec problemu, posługiwanie się argumentami w sporze i dyskusji;
- samodzielne i wspólne budowanie opowiadań związanych z własnymi doświadczeniami i przeżyciami lub poznanymi tekstami literackimi;
- przygotowywanie pytań do przeczytanego utworu, udzielanie odpowiedzi na te pytania przez rówieśników, wzajemne wyjaśnianie problemów poruszanych w tekście;
- samodzielne i grupowe formułowanie pytań dotyczących pozaliterackich tekstów kultury, problemów językowych, gramatycznych i ortograficznych;
- ćwiczenia w grupie poświęcone rozwiązywaniu problemów zarysowanych w wybranych tekstach kultury;
- głośne odczytywanie wskazanego fragmentu tekstu literackiego, czytanie krótkich tekstów z podziałem na role;
- sporządzanie notatek odnoszących się do treści literackich lub językowych w formie tabel, schematów, map myśli, plakatów, rysunków, plansz;
- ćwiczenia związane z wyszukiwaniem, selekcją i krytyczną oceną informacji;
- kalambusy, gry i zabawy dydaktyczne oparte na aktywności ruchowej uczniów, np. utrwalające znajomość lektur, wzbogacające słownictwo, polegające na stosowaniu w praktyce zasad językowych i ortograficznych;
- tworzenie rysunków, komiksów, plakatów do tekstów literackich;
- pisanie tekstów, opowiadań inspirowanych muzyką, dziełami plastycznymi, utworami literackimi, redagowanie scenariuszy filmowych na podstawie fragmentu przeczytanego tekstu;

- wcielanie się w role postaci przedstawionych w utworach, przygotowywanie inscenizacji na podstawie lektur, odgrywanie krótkich scenek pantomimicznych, wprowadzających lub utrwalających zagadnienia językowe.

Z indywidualizacją nauczania nierozzerwalnie wiąże się indywidualna ocena postępów każdego dziecka. Z reguły nauczyciele oceniają porównawczo, stawiając jednakowe wymagania wobec wszystkich uczniów. U większości dzieci, które gorzej wypadają podczas takiego sposobu oceniania, pojawia się wówczas uczucie upokorzenia, frustracji, a nawet stresu. Niektóre reagują agresją, jeszcze inne skutecznie tracą motywację do nauki.

5. Sposoby rozwijania kompetencji czytelniczych. Upowszechnianie czytelnictwa

Czytanie ze zrozumieniem to umiejętność kluczowa we współczesnym świecie, niezbędna do tego, by dobrze funkcjonować w społeczeństwie – zarówno w szkole, jak i w życiu dorosłym. Dzieci, które mało lub wcale nie czytają, mają ubogi zasób słownictwa, nie potrafią nazwać swoich emocji, mają problemy w relacjach z rówieśnikami, częściej sprawiają kłopoty wychowawcze i gorzej radzą sobie z obowiązkami szkolnymi. Dlatego rozwijanie kompetencji czytelniczych jest ważnym zadaniem edukacji polonistycznej i w programie „NOWE Słowa na start!” zostało szczególnie wyeksponowane.

Doskonalenie umiejętności czytania metodą NUR

Najważniejszym elementem umiejętności czytania jest rozumienie czytanego tekstu. Uczniowie słabiej czytający opanowali zazwyczaj podstawy dekodowania, potrafią przeczytać większość wyrazów, jednak robią to powoli, z wysiłkiem. Całą uwagę koncentrują na odczytaniu poszczególnych wyrazów, mają więc problemy ze zrozumieniem zawartych w tekście informacji. Dobrym sposobem na poprawienie techniki czytania jest **praca metodą NUR**, która zakłada współdziałanie nauczyciela, ucznia i rodzica (stąd jej nazwa). Praca tą metodą powinna trwać co najmniej 8 tygodni. Następnie należy dokonać ewaluacji programu. Jego zaletą jest przede wszystkim skuteczność – uczniowie zaledwie w ciągu dwóch miesięcy poprawiają kompetencje czytelnicze. Ponadto dzieci wdraża się do samokształcenia oraz niesienia pomocy koleżeńskiej.

METODA NUR

N jak nauczyciel (zadania nauczyciela)

- Nauczyciel przeprowadza pomiar techniki czytania (np. metodą Karola Lausza) i wybiera uczniów, z którymi będzie pracował metodą NUR. W pierwszej kolejności w programie powinny znaleźć się osoby, które w klasie IV opanowały umiejętność czytania na poziomie klasy II lub niżej, a w klasie V – na poziomie klasy III lub niżej itd.
- Nauczyciel rozpoznaje zainteresowania uczniów zakwalifikowanych do programu za pomocą techniki niedokończonych zdań. Uczeń kończy następujące zdania:

Moją największą pasją jest
Jestem kibicem sportowym, najbardziej kibicuję
Najchętniej czytam teksty o
Moją ulubioną książką jest
Mój ulubiony zespół muzyczny/piosenkarz to
W szkole organizowane są spotkania z ciekawymi ludźmi. Chcę, by zaproszono
Kiedy mam wolny czas, to
W przyszłości chcę zostać

- Prowadzący przygotowuje dla uczniów teksty o tematyce zgodnej z ich zainteresowaniami. Dla każdego dziecka wybiera inny tekst. Warto wspólnie z uczniami założyć teczki tematyczne i zgromadzić w nich jak najwięcej tekstów, skserowanych lub przepisanych na komputerze. Każdy tekst powinien zajmować maksymalnie pół strony formatu A4 i być zapisany czcionką wielkości 14 punktów. Teczki należy stale wzbogacać. W gromadzeniu powinien pomagać bibliotekarz.

- Nauczyciel w porozumieniu z uczniem wyznacza trzy dni w tygodniu na wspólne czytanie. Każde spotkanie powinno trwać około 15 minut. Czytanie odbywa się według następującego planu:

1. Uczeń przy pomocy nauczyciela wybiera do czytania tekst o tematyce, która go interesuje (będzie go czytał na trzech kolejnych spotkaniach).
2. Nauczyciel i uczeń wspólnie czytają tekst – głośno, w tempie dostosowanym do możliwości ucznia. Prowadzący tylko towarzyszy dziecku, w żadnym wypadku go nie wyprzedza⁵. Uczeń w każdej chwili może zacząć czytać tekst bez wsparcia. Wystarczy zdanie

⁵ Modyfikacja metody *Duolog reading*, zob. A. Janowski., *Nauczanie w praktyce*, Warszawa 2009, s.101–103.

„Czytam sam”. W momencie, gdy pojawią się problemy, nauczyciel powraca do głośnego, wspólnego czytania z uczniem. Dziecko może również już od początku spotkania czytać tekst samodzielnie – najpierw cicho, następnie głośno. Jeżeli popełni błąd, nauczyciel wstrzymuje czytanie i prosi, by przeczytał wyraz ponownie. Czytanie tekstu powinno zajmować około 10 minut.

3. Ostatnie 5 minut należy przeznaczyć na rozmowę o przeczytanym fragmencie. Na początku rozmowy (w trakcie pierwszego spotkania) uczeń wskazuje w tekście słowa, które są dla niego niezrozumiałe. Nauczyciel dąży do tego, by dziecko samodzielnie odkryło ich znaczenie – prosi ucznia o ponowne przeczytanie zdania z „kłopotliwym” słowem i zastąpienie go wyrazem bliskoznacznym. Zdanie może również głośno odczytać nauczyciel – ułatwi to zrozumienie tekstu. Następnie nauczyciel formułuje kilka pytań, które sprawdzają umiejętność rozumienia czytanego tekstu na poziomie podstawowym i wymagają wyszukania w tekście informacji podanych wprost, np. *Kim jest bohater tekstu? Czym się zajmuje? Gdzie przebywa? Co robi?* Na kolejnym spotkaniu nauczyciel wspólnie z uczniem czyta ten sam tekst. Zadaje jednak inne pytania, np. dotyczące tematu, chronologii wydarzeń, oceny postępowania bohatera. Uczeń może także samodzielnie ułożyć przykładowe pytania do tekstu i na nie odpowiedzieć. Podczas trzeciego spotkania uczeń samodzielnie czyta ten sam tekst. Następnie krótko opowiada o tym, co najważniejsze, i zapisuje swoją wypowiedź.

U jak uczeń (praca z koleżanką/kolegą)

- Nauczyciel wybiera uczniów, którzy bardzo dobrze opanowali umiejętność czytania ze zrozumieniem i chcą pomóc słabiej czytającym kolegom. Mogą to być dzieci z innych klas.
- Uczniowie dobierają się w pary – warto, by zrobili to samodzielnie.
- Osoby w parach wybierają książkę, którą będą wspólnie czytać. Tematyka książki powinna być zgodna z zainteresowaniami obojga dzieci. Nauczyciel i bibliotekarz mogą wystąpić w roli doradców.
- Uczniowie pracują w parach dwa razy w tygodniu po 15 minut. Wspólne czytanie odbywa się według następujących zasad:
 1. Uczniowie razem czytają tekst – głośno, w tempie dostosowanym do możliwości ucznia słabiej czytającego. Dziecko z problemami w czytaniu może również czytać tekst samodzielnie, na głos.
 2. Kiedy uczeń słabiej czytający popełni błąd, kolega wspierający prosi o ponowne przeczytanie wyrazu.
 3. Czytanie tekstu powinno zajmować 10 minut. Uczeń udzielający pomocy powinien

pamiętać o zaznaczeniu w książce miejsca, w którym skończyli czytać.

4. Ostatnie 5 minut uczniowie przeznaczają na rozmowę o przeczytanym fragmencie. Mogą się w niej odwoływać do doświadczeń własnych.

5. Uczeń udzielający pomocy w czasie weekendu czyta samodzielnie fragment, który jego słabiej czytający kolega przeczyta ze swoim rodzicem.

R jak rodzic (praca z własnym dzieckiem)

Rodzic pracuje z dzieckiem dwa razy w tygodniu (w weekend) po 15 minut. Czytają tę samą książkę, którą dziecko czyta w szkole ze swoim kolegą. Wspólne czytanie odbywa się według następujących zasad:

1. Rodzic z dzieckiem razem czytają tekst – głośno, w tempie dostosowanym do możliwości dziecka. Dziecko może również czytać tekst samodzielnie, na głos.
2. Kiedy czytający popełni błąd, rodzic prosi o ponowne przeczytanie wyrazu.
3. Czytanie tekstu powinno zajmować 10 minut. Dorosły powinien pamiętać o zaznaczeniu w książce miejsca, w którym skończyli czytać.
4. Ostatnie 5 minut należy przeznaczyć na rozmowę o przeczytanym fragmencie. Dziecko może się w niej odwołać do doświadczeń własnych.

Czytanie multisensoryczne

Dobłą praktyką na lekcjach języka polskiego powinno być głośne odczytywanie fragmentu utworu przez nauczyciela lub wybranego ucznia. Czytanie na głos ułatwia bowiem rozumienie tekstu, zwłaszcza w wypadku dzieci z trudnościami w uczeniu się. Na zajęciach można także korzystać z audiobooków, multibooków lub dołączonych do podręczników nagrań. Warto również stosować metodę **aktywnego czytania, które wymaga angażowania różnych zmysłów**. Może to być czytanie z wykorzystaniem ruchu, efektów dźwiękowych lub znaków graficznych. Ćwiczenia tego typu nie tylko wpływają na rozwój kompetencji czytelnich, lecz także doskonałą umiejętność koncentracji.

Przykłady ćwiczeń angażujących różne zmysły w trakcie czytania

• *Chińskie czytanie*

Uczniowie w trakcie czytania tekstu konsekwentnie zastępują wybraną literę innym znakiem, wskazanym przez nauczyciela, np. literę *r* zamieniają na literę *j*.

• *Policz błędy*

Nauczyciel odczytuje na głos fragment tekstu, umyślnie przekręcając niektóre wyrazy

lub zastępując je innymi. Uczniowie uważnie śledzą tekst, zaznaczając ołówkiem bądź za pomocą kolorowych karteczek słowa, które zostały podmienione. Następnie wspólnie liczą błędy popełnione przez nauczyciela.

• **Teraz ja**

Nauczyciel rozdaje uczniom na karteczkach krótkie fragmenty tekstu. Następnie głośno odczytuje cały tekst. Kiedy dochodzi do fragmentów, które rozdał uczniom, czyta tylko trzy pierwsze wyrazy. Czytanie kontynuuje uczeń, który dostał określony fragment.

• **Ślady mojego myślenia**

Uczniowie zapoznają się z zaproponowanymi przez nauczyciela symbolami. W trakcie czytania stosują odpowiednie znaki, stawiając je na marginesie tekstu: X *ważne, muszę to zapamiętać*; ? *nie rozumiem tego*; – *z tym się nie zgadzam*; + *myślę podobnie*; O! *zupełnie inaczej niż dotychczas mi się wydawało*⁶. Technika ta jest bardzo przydatna podczas analizowania tekstów o charakterze informacyjnym, w których pojawiają się treści polemiczne. Sprzyja kształceniu umiejętności odróżniania informacji istotnych od drugorzędnych. Postawienie znaku – (*z tym się nie zgadzam*) jest zaproszeniem do dyskusji. Znak O! symbolizuje zmianę, która dokonała się w sposobie myślenia ucznia. Za każdym razem nauczyciel powinien dokładnie przeanalizować sposób, w jaki uczniowie odczytali tekst. Ważne, by uczestnicy ćwiczenia zostali zachęcani do szukania argumentów przemawiających za ich wyborami.

Sposoby wzbogacania słownictwa

Ważnym zadaniem nauczyciela języka polskiego jest dbałość o wzbogacanie słownictwa uczniów. W tym celu warto wykorzystywać na lekcjach proste zabawy słowne, takie jak wymyślanie słów zaczynających się lub kończących na określoną literę, szukanie rymów do podanych wyrazów czy dopisywanie do wskazanych słów synonimów, antonimów i homonimów. Dobrym sposobem na poszerzanie zasobu słów są także gry dydaktyczne typu Scrabble, Literaki czy Taboo. Można proponować uczniom budowanie „chmur wyrazów” w jednej z aplikacji dostępnych on-line lub zachęcić ich do tworzenia wyrazów i kolaży z liter wyciętych z tekstów, plakatów i map zeskanowanych przez Bibliotekę Narodową i zamieszczonych na stronie www.typo.polona.pl.

Przykłady ćwiczeń wzbogacających słownictwo

⁶ Na podstawie propozycji F.P. Robinsona z Ohio State University, zob. *Nauka aktywnego czytania*, „Gazeta Wyborcza”, 28 września 2004.

1. *Utwórz jak najwięcej wyrazów zakończonych na -ak, -at, -an.*

Przykłady:

-ak – robak, plecak, tasak, hamak, bosak, kajak, pływak, rybak, czerpak, cedzak, flak, strażak, durszlak, żołdak, luzak, pijak, kumak, tartak, ratrak, wiatrak, żebrak, Polak, świstak, rosomak, kurczak, koniak, szarak, burak;

-at – prałat, powiat, mecenat, warsztat, agregat, kombinat, brat, literat;

-an – pan, stan, kran, tran, ekran, baran, taran, pelikan, krajan, sultan, dzban, bałwan

Uwaga: Ćwiczenie można zrealizować w formie zabawy. Uczniowie po kolei podają wyrazy z odpowiednim zakończeniem. Z gry odpadają te osoby, które nie potrafią utworzyć nowego słowa lub powtarzają słowo już wcześniej wymienione. Uczniowie powinni wyjaśnić znaczenie trudniejszych wyrazów, tak by wszyscy mogli poszerzyć zasób słownictwa.

2. *Podaj jak najwięcej wyrazów związanych z garderobą, w których występuje litera u.*

Przykłady: *buty, ubranie, kożuch, koszula, okulary, mundurek, futro, kostium, bluzka, bluza, koszula, biżuteria, uniform, garnitur, sukienka, kurtka, łańcuszek, fartuszek, pulower, koturny*

3. *Wymień jak najwięcej wyrazów związanych ze sportem, które zaczynają się na literę t.*

Przykłady: *tenis, tenisista, taniec, tancerz, triathlon, tyczka, tyczkarz, trampolina, trener, trening, tor, trybuny, trucht*

4. *Z liter wyrazu ODPOWIEDZIALNOŚĆ ułóż jak najwięcej rzeczowników w mianowniku liczby pojedynczej.*

Przykłady: *len, lin, lew, lep, ość, wiedza, powieść, wola, wino, pole, woda, polano, lipa, pal, pan, paw, wieść, wina*

5. *Jakie słowo kojarzy się z podanymi wyrazami?*

Przykłady: *słońce, morze, góry, lato, odpoczynek – wakacje; tarcza, godło, znak, miasto, rycerz – herb; szacunek, zrozumienie, inność, wiara, rasa – tolerancja*

6. *Do liter tworzących słowo GRA dopisz skojarzenia związane z tym wyrazem.*

Przykłady: *G – gracz/gimnastyka (umysłu), R – rozum/ruch/rekord, A – aktywność/ambicja*

Duży nacisk na naukę nowych słów położono w skorelowanych z programem podręcznikach „NOWE Słowa na start!”. Temu celowi służą zamieszczone pod tekstami liczne ćwiczenia wzbogacające słownictwo oraz stały, regularnie powtarzający się element „Przydatne słowa” – słowniczek zawierający objaśnienie występujących w utworach trudniejszych wyrazów, wraz z przykładami ich użycia.

Kryteria doboru tekstów i lektur uzupełniających

„Zgódźmy się z tą prawdą: czytamy dla samej radości czytania. W akcie lektury odnajdujemy własne pytania egzystencjalne, wobec których stajemy, odnajdujemy świat, który z jakichś względów pociąga nas i interesuje: świat przeszłości lub współczesności, świat człowieka lub przyrody, doświadczamy wzruszeń, emocji, olśnień, przeżyć, których pożądamy. Tego samego szuka młody czytelnik, ze względu na specyficzną kondycję psychiczną skoncentrowany przede wszystkim na sobie, własnych problemach, przeżyciach, na odkrywanych tajemnicach własnego wnętrza, których ani nazwać, ani zrozumieć nie potrafi”⁷. Co zrobić, żeby zachęcić uczniów do czytania? Przy wyborze tekstów warto kierować się następującymi kryteriami:

• teksty mają zaciekawiać i inspirować do rozmowy

Uczniowie powinni czytać teksty literackie dostosowane do ich możliwości poznawczych – odpowiadające charakterystycznej dla ich wieku wrażliwości. Należy im proponować lektury atrakcyjne – zgodne z ich zainteresowaniami, związane ze znaną im rzeczywistością, poruszające aktualne i istotne dla nich problemy. Ważne, by uczniowie mogli utożsamiać się z bohaterami literackimi, by tekst wzbudzał w nich emocje i skłaniał do refleksji. Silne przeżycia zagwarantują przyjemność czytania. Lektura odwołująca się do doświadczeń uczniów zachęci do rozmowy o sprawach dla nich ważnych i bliskich.

• teksty powinny pomóc funkcjonować w społeczeństwie

Odpowiednio dobrane utwory literackie wzmacniają poczucie wartości ucznia, pomagają w przełamywaniu lęków, w rozpoznawaniu i nazywaniu uczuć, wskazują sposoby radzenia sobie z trudnymi emocjami. Uczą wrażliwości, empatii i szacunku dla drugiego człowieka.

• teksty powinny przekazywać wartości

Młodym ludziom potrzebne są drogowskazy, czytelny i atrakcyjny przekaz, jak żyć mądrze, uczciwie i odpowiedzialnie. Właściwie dobrane teksty literackie pozwalają poznać świat wartości, tradycji i kultury, kształtują istotne dla życia we współczesnym świecie postawy i zachowania.

Uczniowie powinni aktywnie uczestniczyć w wyborze lektur uzupełniających – łatwiej im będzie potem identyfikować się z wybranym przez siebie tekstem.

⁷ J. Podgórska, *Cukier, lukier, róż*, <http://www.polityka.pl/kraj/237977,1,cukier-lukier-roz.read> [dostęp: 04.12.2007].

Motywowanie do czytania. Wykorzystanie metody projektu w upowszechnianiu czytelnictwa⁸

Z badań przeprowadzonych przez Instytut Badań Edukacyjnych wynika, że aktywność czytelnicza ma bezpośredni wpływ na osiągnięcia w nauce: „Uczniowie, w których domach nie ma książek lub jest ich zaledwie kilka, są uczniami z najslabszymi wynikami egzaminu. Natomiast księgozbiory liczące co najmniej 250 czy nawet więcej niż 500 książek znajdują się przede wszystkim w domach uczniów osiągających najlepsze wyniki”⁹. Zadaniem szkoły jest zatem podejmowanie różnorodnych działań, które rozbudzą w uczniach zainteresowania czytelnicze. Nauczyciel powinien stwarzać dzieciom i młodzieży jak najwięcej okazji do kontaktu z książką, zachęcać ich do częstego korzystania z zasobów bibliotek szkolnych i publicznych. Sposobów na promowanie czytelnictwa może być wiele – głośne czytanie książek w szkołach, dyskusje czytelnicze podejmowane przez uczniów w grupie rówieśniczej, wspólne ustalanie listy nowości książkowych do biblioteki szkolnej, spotkania z autorami, konkursy czytania, lekcje biblioteczne.

W działaniach promujących czytanie warto wykorzystać bardzo atrakcyjną dla uczniów **metodę projektu**, która aktywizuje, zachęca do pracy w grupie i skłania do twórczego myślenia. Zadaniem nauczyciela będzie zaplanowanie i koordynacja prac oraz pomoc w realizacji zadania, ale tylko wtedy, gdy będzie taka potrzeba. Projekt może być działaniem jednorazowym (np. konkurs pięknego czytania) lub trwać dłużej – kilka tygodni lub kilka miesięcy (np. nowości czytelnicze lub inna z propozycji podanych poniżej). Uczniowie przed przystąpieniem do realizacji pomysłu powinni opracować zasady współpracy, a nauczyciel – ustalić kryteria oceny zadań oraz zaplanować sposób prezentowania efektów pracy zespołów.

Pomysły na upowszechnianie czytania wśród uczniów nie lubiących czytać

- „Szukanie książek” – uczniowie wcielają się w rolę detektywów; korzystając z przygotowanej wcześniej instrukcji, szukają ukrytych na terenie szkoły książek
- „Nowości książkowe” – uczniowie lubiący czytać wspólnie z nauczycielem lub bibliotekarzem cyklicznie prezentują w każdej klasie nowości – książki i audiobooki
- Prezentacja filmu *Wychowanie przez czytanie* fundacji ABC *Cała Polska czyta dzieciom* – film w skuteczny sposób zachęca do czytania
- Półka z książkami wyeksponowana w klasie lub bibliotece szkolnej

⁸ Autorka programu dziękuje nauczycielom – laureatom konkursu „Warto czytać” na najlepszy projekt zachęcający do czytania za inspiracje przy tworzeniu tego rozdziału.

⁹ <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news,32728,najwiekszy-wplyw-na-wyniki-uczniow-ma-srodowisko-rodzinne.html> [dostęp: 18.02.2016].

Pomysły na działania pozalekcyjne realizowane w zespołach międzyklasowych

- Szkolny blog, na którym prezentowane są książki warte przeczytania
- Dyskusyjny klub książki
- Kawiarenka literacka
- Konkurs pięknego czytania
- Czytanie w plenerze
- Festyny literackie
- Gry terenowe
- Noc w bibliotece
- Spotkania z autorami
- Czytanie młodszym uczniom / rodzicom (*Poczytam Ci... mamę/tatę/babcie/dziadku*)
- Galerie z fotografiami lub pracami plastycznymi inspirowane twórczością poetów
- Fotografie ludzi, przedmiotów, krajobrazów podpisane cytatami z wierszy
- Powieść czytana w odcinkach w szkolnym radiowęźle
- Audiobooki nagrane przez ucznia i jego rodziców/rodzeństwo/dziadków
- Niezapomniane lektury naszych nauczycieli – nauczyciele piszą do uczniów listy, w których prezentują swoje ulubione lektury z dzieciństwa
- „Drzewo literackie” – na zielonych liściach zawieszonych na gałęziach drzew uczniowie przedstawiają swoim koleżankom i kolegom własne propozycje czytelnicze. Każdy liść zawiera krótką recenzję rekomendowanej książki

Pomysły dla zespołu klasowego

- Gry dydaktyczne na podstawie lektury
- Tworzenie kolaży z sentencji wyszukanych w przeczytanych książkach
- Pisanie kartek z podziękowaniami dla ulubionego żyjącego pisarza
- Projektowanie plakatów z samodzielnie wymyślonymi hasłami zachęcającymi do czytania (*Czytania nadszedł czas, niech czyta każdy z nas; Na kanapie czy w fotelu, czytaj zawsze, przyjacielu; Książki nie są karą, są rozrywką, za którą Cię pochwalą; Kto dużo czyta, dużo wie; Książka nie komar, nie gryzie*)

Pomysły na działania indywidualne

- Samodzielne wykonanie zakładki do książki
- Samodzielne napisanie i wykonanie książki, np. z wykorzystaniem TIK
- Tworzenie okładki ulubionej lektury

- Przygotowanie komiksu ukazującego losy bądź przygodę ulubionego bohatera literackiego
- Lapbooki – „książki na kolanach” w formie papierowego, interaktywnego teatrzyku
- Książki sensoryczne

Zabawy twórcze wspierające kompetencje czytelnicze

• Co ich łączy?

Uczeń wskazuje podobieństwa między wybranymi bohaterami literackimi, np. między Anią z Zielonego Wzgórza i Alicją w Krainie Czarów, Nemeckiem (*Chłopcy z Placu Broni*) i Stasiem Tarkowskim (*W pustyni i w puszczy*), Telimeną (*Pan Tadeusz*) i żoną modną (*Żona modna*).

• Prezent

Klasa zostaje podzielona na trzyosobowe zespoły. Pierwsza osoba w zespole wymienia imię wybranego bohatera literackiego. Druga osoba wskazuje rzecz, którą chciałaby ofiarować tej postaci. Zadaniem trzeciego dziecka jest uzasadnienie, dlaczego właśnie taki dar byłby najlepszym prezentem.

• Inny punkt widzenia

Uczeń opowiada o zdarzeniach przedstawionych w utworze, przyjmując punkt widzenia wybranego przez siebie bohatera literackiego, np. losy Kopciuszka opowiedziane z perspektywy siostry.

• Ciąg dalszy nastąpi

Uczeń wymyśla dalsze losy bohaterów literackich, np. Adasia Niezgódki (*Akademia Pana Kleksa*), Rejenta i Cześnika (*Zemsta*), Zosi i Tadeusza (*Pan Tadeusz*).

• Porozmawiaj z...

Uczniowie przeprowadzają wywiad z wybranym bohaterem literackim. Zabawa ta nie tylko utrwala znajomość lektury, lecz także uczy formułowania pytań i prowadzenia rozmowy.

• Gorące krzesło

Wybrany osoba siada na „gorącym krześle” i wciela się w rolę bohatera literackiego. Pozostali uczniowie zadają mu pytania związane z treścią lektury. Zabawę tę można proponować uczniom na lekcjach powtórzeniowych, kiedy mają oni już określoną wiedzę na temat utworu.

• Płaszcz eksperta

Wskazany uczeń zakłada płaszcz i staje się ekspertem w określonej dziedzinie, np. znawcą Cesarstwa Rzymskiego w czasach panowania Nerona (*Quo vadis*), geografii Afryki (*W pustyni i w puszczy*), ruchu oporu w czasie II wojny światowej (*Kamienie na szaniec*).

• Biograficzna krzyżówka

Uczniowie układają krzyżówkę, której rozwiązaniem będzie np. imię (i nazwisko) wybranej postaci literackiej. Hasła powinny dotyczyć wydarzeń związanych z bohaterem.

• **Literacki bigos**

Uczniowie piszą opowiadanie twórcze, w którym pojawiają się bohaterowie wszystkich omawianych w ciągu roku szkolnego lektur.

• **Kim jestem?**

Nauczyciel przygotowuje kartki z imionami bohaterów omawianych lektur. Wybrany uczeń losuje jedną kartkę, którą prowadzący przypina mu na plecach. Dziecko odwraca się tyłem do klasy. Próbuje odgadnąć, kim jest, zadając pozostałym osobom pytania sformułowane tak, by można było udzielić na nie jednoznacznej odpowiedzi: tak lub nie.

• **Wywiad z autorem**

Uczniowie dzielą się na kilkusobowe grupy. Każdy zespół losuje karteczkę z nazwiskiem jednego pisarza lub poety. Uczniowie znajdują w podręcznikach i innych źródłach informacje o autorach i ich twórczości. Przygotowują zestawy pytań i odpowiedzi. Następnie jeden z uczniów w grupie wciela się w postać wybranego autora. Pozostałe osoby przeprowadzają z nim wywiad.

Propozycje dla klas IV–VI	Propozycje dla klas VI – VIII
Jan Brzechwa	Jan Kochanowski
Ignacy Krasicki	Adam Mickiewicz
Julian Tuwim	Aleksander Fredro
Czesław Miłosz	Wisława Szymborska

6. Zakładane osiągnięcia uczniów

Zakładane osiągnięcia uczniów wynikają z celów kształcenia i wychowania. Mają pomóc nauczycielom zarówno w planowaniu pracy, jak i w ocenie postępów uczniów. W programie osiągnięcia podzielono na dwa etapy – wskazano je na zakończenie klasy VI oraz klasy VIII.

NA ZAKOŃCZENIE KLASY VI

W zakresie kształcenia literackiego i kulturowego

Uczeń:

- identyfikuje wypowiedź jako tekst literacki, informacyjny, publicystyczny lub reklamowy,

- określa główny temat utworu literackiego, dzieła sztuki, artykułu prasowego,
- wskazuje główną myśl tekstu,
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio,
- odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych,
- odróżnia informacje o faktach od opinii,
- nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst,
- przedstawia własne rozumienie utworu i je uzasadnia,
- wyraża sąd o postaciach i zdarzeniach,
- wskazuje wartości w utworze oraz określa wartości ważne dla bohatera,
- objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach,
- odróżnia dialog od monologu, rozumie ich funkcje w utworze,
- omawia elementy świata przedstawionego,
- opowiada o wydarzeniach fabuły oraz ustala kolejność zdarzeń,
- wskazuje wątek główny oraz wątki poboczne,
- charakteryzuje narratora, rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową,
- wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy,
- rozpoznaje fikcję literacką, rozróżnia elementy realistyczne i fantastyczne,
- rozpoznaje podstawowe gatunki literackie (baśń, legendę, przypowieść, mit, opowiadanie, nowelę, powieść),
- rozpoznaje odmiany powieści i opowiadania,
- omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu,
- wyodrębnia obrazy poetyckie w poezji, charakteryzuje podmiot liryczny,
- rozpoznaje w tekście środki stylistyczne (epitet, porównanie, przenośnię, wyrazy dźwiękonaśladowcze, zdrobnienie, zgrubienie, uosobienie, ożywienie, apostrofę, pytanie retoryczne, powtórzenie) i określa ich funkcje,
- rozpoznaje elementy rytmizujące wypowiedź, w tym wers, rym, strofę, refren i rozumie ich funkcję,
- dostrzega relacje między częściami wypowiedzi: wstępem, rozwinięciem i zakończeniem,
- dostrzega swoistość tekstów kultury przynależnych do literatury, teatru, filmu, muzyki, sztuk plastycznych i audiowizualnych oraz wskazuje ich cechy charakterystyczne,
- rozpoznaje komiks jako tekst kultury i wskazuje jego cechy charakterystyczne,
- wyodrębnia elementy spektaklu teatralnego oraz dzieła filmowego i telewizyjnego,
- jest świadomym odbiorcą tekstów kultury adresowanych do dzieci i młodzieży.
- rozumie istotę adaptacji utworu literackiego i potrafi porównać ją z oryginałem,

- odczytuje tekst poprzez przekład intersemiotyczny (np. rysunek, dramę, spektakl teatralny).

W zakresie kształcenia językowego

Uczeń:

- rozumie pojęcia: głoska, litera, sylaba, akcent,
- wyróżnia samogłoski i spółgłoski,
- rozróżnia głoski dźwięczne i bezdźwięczne, twarde i miękkie, ustne i nosowe,
- zna i stosuje reguły akcentowania wyrazów,
- rozróżnia odmienne i nieodmienne części mowy,
- rozpoznaje w wypowiedziach rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki, liczebniki, zaimki, przysłówki, przyimki, spójniki, partykuły, wykrzykniki i określa ich funkcję,
- odmienia czasowniki przez osoby, liczby, czasy, tryby i rodzaje,
- odróżnia czasowniki dokonane od niedokonanych,
- rozpoznaje bezosobowe formy czasownika,
- rozumie konstrukcję strony biernej i czynnej czasownika, przekształca konstrukcję strony biernej na czynną i odwrotnie,
- odmienia rzeczowniki przez przypadki i liczby oraz rozpoznaje rodzaj rzeczownika,
- odmienia przymiotniki przez przypadki, liczby i rodzaje,
- stopniuje przymiotniki i przysłówki oraz używa poprawnych form stopnia równego, wyższego i najwyższego w tworzonych wypowiedziach,
- wyróżnia typy liczebników i zaimków,
- rozpoznaje formy przypadków, liczby, osoby, czasu, trybu i rodzaju gramatycznego czasowników, rzeczowników, przymiotników, liczebników i zaimków,
- stosuje poprawne formy gramatyczne wyrazów odmiennych,
- rozumie rolę nieodmiennych części mowy w wypowiedzeniach i poprawnie stosuje spójniki i przyimki,
- nazywa części zdania (podmiot, orzeczenie, dopełnienie, przydawka, okolicznik) i rozpoznaje ich funkcje składniowe w wypowiedzeniach,
- określa funkcję wyrazów poza zdaniem, rozumie ich znaczenie i poprawnie stosuje w wypowiedziach,
- rozpoznaje związki wyrazów w zdaniu,
- rozpoznaje wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące, rozumie ich funkcje,
- wie, czym się różni zdanie od równoważnika zdania, i rozumie funkcje tych

wypowiedzeń,

- rozróżnia zdania pojedyncze nierozwinięte i rozwinięte oraz zdania pojedyncze i złożone,
- rozpoznaje typy zdań złożonych współrzędnie i podrzędnie,
- przekształca konstrukcje składniowe, np. zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, zdania w równoważniki zdań i odwrotnie,
- poprawnie stosuje znaki interpunkcyjne, pisze poprawnie pod względem ortograficznym, stosując wiedzę o wymianie głosek, pisowni wielką i małą literą, pisowni *nie* z różnymi częściami mowy,
- wskazuje główne cechy języka mówionego i języka pisanego,
- posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny,
- identyfikuje tekst jako komunikat, rozróżnia typy komunikatów,
- identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi,
- dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi,
- rozróżnia synonimy, antonimy, wyrazy wieloznaczne, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje w wypowiedziach,
- rozpoznaje związki frazeologiczne, rozumie ich znaczenie oraz poprawnie stosuje w wypowiedziach, rozpoznaje słownictwo neutralne i wartościujące, rozumie ich funkcje w tekście,
- zna i stosuje zasady spójności formalnej i semantycznej tekstu,
- używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej,
- stosuje zasady etykiety językowej.

W zakresie tworzenia wypowiedzi

Uczeń:

- uczestniczy w rozmowie na zadany temat,
- rozróżnia typy argumentów,
- wskazuje środki perswazji użyte w tekstach, rozumie ich funkcję,
- rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji,
- stosuje intonację poprawną ze względu na cel wypowiedzi,
- tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: dialog, opowiadanie, opis, list, sprawozdanie z wydarzenia, dedykacja, zaproszenie, podziękowanie, ogłoszenie, życzenia, charakterystyka, tekst o charakterze argumentacyjnym,
- tworzy logiczną, semantycznie pełną i uporządkowaną wypowiedź,

- stosuje odpowiednią do danej formy gatunkowej kompozycję i układ graficzny,
- rozumie rolę akapitów w budowaniu wypowiedzi, zna zasady ich budowy i je stosuje,
- dokonuje selekcji informacji,
- tworzy plan odtwórczy i twórczy tekstu,
- redaguje notatki,
- opowiada o przeczytanym tekście,
- rozróżnia współczesne formy komunikatów i odpowiednio się nimi posługuje,
- tworzy opowiadania związane z treścią utworu,
- wygłasza z pamięci tekst z odpowiednią intonacją, dykcją, właściwym akcentowaniem.

W zakresie samokształcenia

Uczeń:

- doskonali ciche i głośne czytanie,
- zapisuje pozyskane informacje w różnej formie,
- korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach,
- gromadzi i selekcionuje pozyskane informacje, poddaje je krytycznej analizie,
- stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych,
- korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, oraz słownika terminów literackich,
- efektywnie posługuje się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi i wykorzystuje je do prezentowania własnych zainteresowań.

NA ZAKOŃCZENIE KLASZY VIII

Uczeń powinien opanować treści wymagane w klasach IV–VI, a ponadto

W zakresie kształcenia literackiego i kulturowego

Uczeń:

- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu, porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie,
- dostrzega różnice między literaturą piękną a innymi rodzajami piśmiennictwa,
- rozróżnia rodzaje i gatunki literackie (w tym komedię, fraszkę, pieśń, tren, balladę, epopcję, tragedię),
- rozpoznaje w utworze środki stylistyczne (neologizm, inwokacja, symbol, alegoria) i określa ich funkcje,

- rozpoznaje gatunki dziennikarskie (reportaż, wywiad, artykuł) i określa ich podstawowe cechy,
- rozpoznaje w utworach komizm i określa jego funkcje,
- rozpoznaje w tekście ironię,
- określa problematykę egzystencjalną w tekście i poddaje ją refleksji,
- uwzględnia w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty,
- określa wartości etyczne i estetyczne w tekstach kultury,
- interpretuje dzieła sztuki (obraz, grafika, rzeźba, fotografia),
- znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

W zakresie kształcenia językowego

Uczeń:

- rozumie mechanizm upodobień fonetycznych; rozumie rozbieżności między mową a pismem
- w wyrazie pochodnym wskazuje temat słowotwórczy i formant; określa rodzaje formantów i wskazuje ich funkcje w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym; rozpoznaje rodzinę wyrazów, łączy wyrazy pokrewne, wskazuje rdzeń,
- zna zasady tworzenia wyrazów złożonych,
- rozpoznaje imiesłowy, rozumie zasady ich tworzenia i odmiany, poprawnie stosuje imiesłowy równoważnik zdania i rozumie jego funkcje; przekształca go na zdanie złożone i odwrotnie,
- rozróżnia wypowiedzenia wielokrotnie złożone,
- odróżnia mowę zależną i niezależną, przekształca mowę zależną na niezależną i odwrotnie,
- dostrzega zróżnicowanie słownictwa, rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu, wyrazy rodzime i zapożyczone,
- rozpoznaje nazwy osobowe i miejscowe, używa poprawnie ich form gramatycznych,
- rozumie znaczenie homonimów,
- rozróżnia treść i zakres znaczeniowy wyrazu, rozumie pojęcie stylu, rozpoznaje podstawowe style funkcjonalne,
- zna zasady grzeczności językowej i stosuje ją w wypowiedziach,
- rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich,
- rozumie, na czym polega błąd językowy,

- wykorzystuje wiedzę o wymianie głosek w wyrazach pokrewnych oraz w tematach fleksyjnych wyrazów odmiennych,
- poprawnie przytacza cudze wypowiedzi, stosując odpowiednie znaki interpunkcyjne, wykorzystuje wiedzę o różnicach w pisowni samogłosek ustnych i nosowych, spółgłosek twardych i miękkich, dźwięcznych i bezdźwięcznych,
- zna i stosuje w praktyce zasady pisowni wyrazów nieodmiennych i pisowni partykuły „nie” z różnymi częściami mowy.

W zakresie tworzenia wypowiedzi

Uczeń:

- tworzy wypowiedź, zachowując zasady kompozycji, budowy akapitu jako spójnej całości myślowej oraz spójności językowej między akapitami,
- redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi,
- funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę,
- wykorzystuje znajomość tezy i hipotezy oraz argumentów przy redagowaniu rozprawki oraz innych tekstów argumentacyjnych,
- odróżnia przykład od argumentu,
- przeprowadza wnioskowanie jako element wyводу argumentacyjnego,
- rzeczowo uzasadnia własne zdanie w dyskusji,
- rozpoznaje w wypowiedziach środki perswazji i manipulacji oraz określa ich funkcje,
- zna i stosuje zasady etyki wypowiedzi,
- tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, podanie, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad,
- wykonuje przekształcenia na tekście cudzym: streszcza i parafrazuje, formułuje pytania do tekstu,
- dokonuje interpretacji głosowej tekstów.

W zakresie samokształcenia

Uczeń:

- korzysta z informacji, respektując prawa autorskie,
- rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania,
- uczestniczy w życiu kulturalnym swojego regionu,
- realizuje projekty edukacyjne oraz uczestniczy w konkursach,

- przygotowuje prezentacje, wykorzystując technologie multimedialne,
- samodzielnie prezentuje wyniki swojej pracy,
- systematycznie się uczy,
- potrafi formułować opinie i rozwija umiejętność krytycznego myślenia.

7. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć uczniów

Formy sprawdzania osiągnięć uczniów

Ocenianie na II etapie edukacyjnym (w klasach IV–VIII) odbywa się w skali cyfrowej od 1 do 6. W bieżącym ocenianiu dopuszcza się stosowanie ocen cząstkowych, które stanowią część stopnia końcowego określonego w Szkolnym Systemie Oceniania i zostały szczegółowo opisane w Przedmiotowym Systemie Oceniania.

Ocenie podlegają realne osiągnięcia uczniów, czyli aktualny stan wiedzy i umiejętności oraz wkład pracy i postępy w uczeniu się. Zadania zlecane uczniom do realizacji muszą być adekwatne do zdobywanych wiadomości i kształconych kompetencji zapisanych w podstawie programowej, a potem w programie nauczania. Warto określić kryteria oceniania zadania i podać je uczniom.

Każdy test, każdą pracę klasową należy zapowiedzieć co najmniej z tygodniowym wyprzedzeniem i poprzedzić lekcją powtórzeniową. Nauczyciel powinien zwrócić na niej uwagę na te zagadnienia, które będą podstawą sprawdzianu. Prace klasowe, sprawdziany, testy powinny zawierać ćwiczenia reprezentujące różne poziomy wymagań. Oznacza to, że poszczególne zadania powinny reprezentować różny stopień trudności i sprawdzać zarówno wiedzę (treści, które należy zapamiętać i zrozumieć), jak i umiejętności. Do każdego testu powinny być dołączone klucz odpowiedzi i kartoteka z kryteriami oceniania, które pomagają nauczycielowi w ocenie pracy oraz w późniejszej analizie wyników ucznia. Po pracy klasowej, sprawdzianie lub teście przewidziana jest lekcja poświęcona ich omówieniu i poprawie. Wszystkie oceny muszą być jawne. Uczeń powinien otrzymać też informację zwrotną z wyszczególnieniem, co zrobił dobrze, a nad czym musi jeszcze popracować, oraz ze wskazówkami, w jaki sposób może poprawić swoją pracę. Wszystkie zadania, których poziom łatwości nie przekroczy 75 procent, należy ponownie wytłumaczyć. Mogą to zrobić uczniowie, którzy poprawnie wykonali ćwiczenia. Pozostałe zadania, o ile będzie taka potrzeba, należy wyjaśnić indywidualnie.

Wnioski płynące z przeprowadzonej po każdym sprawdzianie analizy jakościowej i ilościowej wyników nauczyciel powinien wykorzystać do modyfikacji planu nauczania –

szczególnie wtedy, kiedy sprawdzian pokazał braki uczniów. Ocenianie to nie tylko przekazywanie informacji o postępach ucznia, lecz także informacja zwrotna dla nauczyciela o efektach jego pracy, o konieczności modyfikacji działań (w razie niepowodzeń uczniów) w zakresie doboru treści, metod i organizacji zajęć. Systematycznej ocenie powinny podlegać różne przejawy aktywności ucznia.

Różne sposoby sprawdzania osiągnięć uczniów

- recytacja prozy i poezji,
- odpowiedzi ustne,
- prace klasowe,
- sprawdziany,
- kartkówki,
- testy,
- dyktanda,
- prace domowe,
- zadania wykonywane w zeszycie,
- wypowiedzi pisemne na lekcji,
- prace długoterminowe, m.in. projekty, gazetki,
- udział w konkursie klasowym, szkolnym, międzyszkolnym, w przedstawieniu, akademii szkolnej,
- różnorodne działania twórcze, w których uczeń prezentuje swoje pasje i wykorzystuje uzdolnienia.

Kryteria ocen

Ocena końcowa (okresowa) jest wypadkową ocen cząstkowych, które uczeń otrzyma w ciągu roku szkolnego. Powinna uwzględniać również rozwój ucznia. Wynika z zakresu opanowanych umiejętności, zdobytych wiadomości, a także wkładu pracy. Szczegółowe kryteria oceniania wszystkich aktywności uczniów powinny znaleźć się w Przedmiotowym Systemie Oceniania (zgodnym ze Szkolnym Systemem Oceniania). Prezentowane poniżej kryteria ogólne dotyczą oceniania na koniec etapu edukacyjnego.

OCENA CELUJĄCA

Uczeń:

- opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie rozwiązuje problemy i ćwiczenia o dużym stopniu trudności,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, potrafi analizować i interpretować je w sposób pogłębiony i wnikliwy, posługując się terminologią z podstawy programowej,
- posługuje się bogatym i różnorodnym słownictwem oraz poprawnym językiem zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach (pełni funkcję asystenta nauczyciela) i zajęciach pozalekcyjnych,
- z powodzeniem bierze udział w konkursach tematycznie związanych z językiem polskim,
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym,
- odznacza się samodzielnością i dojrzałością sądów,
- wzorowo wykonuje prace domowe i zadania dodatkowe,
- współpracuje w zespole, często odgrywając rolę lidera,
- wykorzystuje wiedzę, umiejętności i zdolności twórcze (kreatywność) przy odbiorze i analizie tekstów oraz tworzeniu wypowiedzi.

OCENA BARDZO DOBRA

Uczeń:

- opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie rozwiązuje problemy i ćwiczenia o znacznym stopniu trudności,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, potrafi analizować je samodzielnie, podejmuje próby interpretacji,
- posługuje się bogatym słownictwem i poprawnym językiem zarówno w mowie, jak i w piśmie,

- aktywnie uczestniczy w lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych,
- bierze udział w konkursach tematycznie związanych z językiem polskim,
- tworzy wypowiedzi pisemne zgodnie z wyznacznikami gatunkowymi, w większości poprawne pod względem kompozycji, spójności wypowiedzi, językowym, ortograficznym i interpunkcyjnym,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach,
- wykonuje prace domowe, często angażuje się w zadania dodatkowe.

OCENA DOBRA

Uczeń:

- w większości opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie rozwiązuje zadania o niewielkim lub średnim stopniu trudności, a z pomocą nauczyciela – trudne,
- czyta ze zrozumieniem teksty kultury przewidziane w programie, samodzielnie odnajduje w nich informacje,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia niewiele błędów językowych, ortograficznych i stylistycznych,
- bierze czynny udział w lekcji,
- wykonuje prace domowe, czasem także nieobowiązkowe.

OCENA DOSTATECZNA

Uczeń:

- częściowo opanował umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- samodzielnie wykonuje tylko zadania łatwe; trudniejsze problemy i ćwiczenia rozwiązuje przy pomocy nauczyciela,
- odnajduje w tekście informacje podane wprost, rozumie dosłowne znaczenie większości wyrazów w tekstach dostosowanych do poziomu edukacyjnego,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia błędy językowe, ortograficzne i stylistyczne; wypowiedzi cechuje ubogie słownictwo,
- wypowiada się krótko, ale wypowiedź jest na ogół uporządkowana,
- niekiedy popełnia rażące błędy językowe zakłócające komunikację,
- rzadko aktywnie uczestniczy w lekcjach,
- wykonuje obowiązkowe prace domowe, ale popełnia w nich błędy.

OCENA DOPUSZCZAJĄCA

Uczeń:

- opanował w niewielkim stopniu umiejętności zapisane w podstawie programowej,
- większość zadań, nawet bardzo łatwych, wykonuje jedynie przy pomocy nauczyciela,
- czyta niezbyt płynnie, niewłaściwie akcentuje wyrazy, nie stosuje odpowiedniej intonacji,
- ma problemy z czytaniem tekstów kultury, ale podejmuje próby ich odbioru,
- nie potrafi samodzielnie analizować i interpretować tekstów,
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych popełnia rażące błędy utrudniające komunikację, ma ubogie słownictwo i trudności z formułowaniem nawet prostych zdań,
- nie jest aktywny na lekcjach, ale wykazuje chęć do pracy, stara się wykonywać polecenia nauczyciela,
- pracuje niesystematycznie, wymaga stałej zachęty do pracy,
- często nie potrafi samodzielnie wykonać pracy domowej, ale podejmuje próby.

OCENA NIEDOSTATECZNA

Uczeń:

- nie opanował nawet podstawowych wiadomości, ma bardzo duże braki w wiedzy i umiejętnościach z zakresu podstawy programowej,
- ma kłopoty z techniką czytania,
- nie odnajduje w tekście informacji podanych wprost, nie rozumie dosłownego znaczenia wielu wyrazów w tekstach dostosowanych do poziomu edukacyjnego,
- nie wykonuje zadań ani poleceń nauczyciela,
- wykazuje się niechęcią do nauki,
- zaniedbuje wykonywanie prac domowych,
- nie angażuje się w pracę grupy.

Sposoby ewaluacji uczniów

Na lekcjach należy nagradzać aktywność i zaangażowanie ucznia. Trzeba tak planować sytuacje dydaktyczne, aby umożliwić każdemu osiągnięcie sukcesu. Warto dostrzegać nawet najmniejsze postępy ucznia, ponieważ każda pochwała mobilizuje do dalszej nauki. Docenianie osiągnięć jest bardzo ważne, zwłaszcza w wypadku osób z trudnościami w uczeniu się. Należy pamiętać, by eksponować osiągnięcia indywidualne ucznia, porównując je ze stanem poprzednim, a nie z postępami innych dzieci, szczególnie tych bardziej uzdolnionych.

Bardzo ważnymi elementami oceniania są: ocena koleżeńska, samoocena, ocenianie działań zespołu. **Samoocena**, w której uczeń poddaje refleksji swoje działania na lekcji, wspiera jego rozwój i uczy podejmowania odpowiedzialności za proces uczenia się, rozpoznawania swoich słabych i mocnych stron. Efekty uczniowskiej autorefleksji nauczyciel powinien wykorzystać podczas planowania kolejnych zajęć. Należy ustalić, co było dla ucznia łatwe, a co sprawiało mu trudność i wymaga powtórnego wytłumaczenia. Warto też sprawdzić, w jakiej atmosferze przebiegała lekcja. Poniżej zamieszczono kilka propozycji ćwiczeń pomocnych w ewaluacji zajęć.

Uzupełnij zdanie.

Po dzisiejszej lekcji:

wiem
potrafię.....
mam problem z.....
nie rozumiałam/nie rozumiałem

Dokończ zdania.

Na dzisiejszej lekcji nauczyłam/nauczyłem się

Na dzisiejszej lekcji nie rozumiałam/nie rozumiałem

Odpowiedz na pytania.

Co było najtrudniejsze na dzisiejszej lekcji?.....

Które zadania były najłatwiejsze?.....

Zapisz dwie rzeczy, które koniecznie trzeba zapamiętać po dzisiejszej lekcji.

.....

Sygnalizacja świetlna

Uczeń dysponuje kartkami w trzech kolorach: zielony oznacza: „opanowałem umiejętność”, żółty – „jestem na dobrej drodze do opanowania tej umiejętności”, czerwony – „nie opanowałem umiejętności”. Nauczyciel zadaje pytanie dotyczące konkretnych osiągnięć. Uczeń dokonuje samooceny, podnosząc kartkę w określonym kolorze¹⁰.

Ewaluacja osiągnięć uczniów odbywa się systematycznie na każdej lekcji, podczas której należy obserwować zarówno indywidualne, jak i grupowe postępy dzieci. Ocenie podlegają nie tylko umiejętności polonistyczne, lecz także ponadprzedmiotowe, takie jak współpraca w zespole, planowanie i organizowanie własnego warsztatu pracy, rozwiązywanie problemów w twórczy sposób. Poniżej załączono przykładową propozycję.

¹⁰ Por. P. Black, Ch. Harrison, *Jak oceniać, aby uczyć*, Warszawa 2006, s. 35.

Postaw znak × w odpowiedniej rubryce tabeli.

Umiejętność	Często	Czasami	Nigdy
Słucham z uwagą innych.			
Zadaję pytania.			
Podsuwam pomysły.			
Prezentuję efekty pracy grupy.			
Pomagam grupie w podejmowaniu decyzji.			

8. Ocenianie kształtujące i ocenianie podsumowujące

Znawcy pomiaru dydaktycznego twierdzą, że zasadnicze znaczenie ma rozróżnienie między ocenianiem **podsumowującym** (sumatywnym) a ocenianiem **kształtującym** (formatywnym). Paul Black i Dylan Wiliam, dwaj brytyjscy profesorowie specjalizujący się w zagadnieniach związanych z ocenianiem, w publikacji zatytułowanej *Wewnątrz czarnej skrzynki. Podnoszenie standardów poprzez ocenianie w klasie* proponują, aby spojrzeć na proces uczenia się w klasie szkolnej jak na „czarną skrzynkę”¹¹. Pojęciem tym posługują się cybernetycy w odniesieniu do układów o nieznanym mechanizmie reakcji na pobudzenia zewnętrzne. Autorzy używając terminu „ocenianie kształtujące”, zwracają uwagę na różne sprzężenia występujące w procesie edukacji. I posługują się tym określeniem w opozycji do oceniania podsumowującego.

Ocenianie podsumowujące kończy zawsze określony etap nauczania – i najczęściej sprowadza się do wystawienia ocen śródrocznych lub końcoworocznych. Jego celem jest podsumowanie wszystkich osiągnięć ucznia na zakończonym etapie edukacji. W praktyce szkolnej przykładami oceniania podsumowującego będą egzaminy i testy końcowe, klasówki i sprawdziany przeprowadzane na podsumowanie określonego obszaru (cyklu, programu) kształcenia. Ocena sumująca ma najczęściej wpływ na to, gdzie uczeń kontynuuje naukę. Nie zawsze jednak jest rzeczywistym miernikiem jego wiedzy, umiejętności i talentów. Daje opis osiągnięć, ale uczeń nie otrzymuje żadnych wskazówek co do dalszej pracy.

Brytyjscy profesorowie wskazują, że o wiele bardziej wartościowa z punktu widzenia rozwoju dziecka jest ocena formatywna. O ile bowiem ocenianie podsumowujące koncentruje się na mierzeniu i porównywaniu rezultatów uczenia się, o tyle ocenianie kształtujące polega na obserwacji i analizie umiejętności ucznia, nadawaniu osobistych znaczeń nowo poznanym

¹¹ P. Black, D. Wiliam, *Inside the black box. Rising standards through classroom assessment*, Londyn 1998.

wiadomościom oraz udzielaniu osobie uczącej się wsparcia w postaci adekwatnych informacji, pytań, zaleceń, rad. Wyrazem oceniania kształtującego są tzw. oceny częściowe.

Czym jest ocenianie kształtujące?

Metoda pracy z uczniami nazwana w języku angielskim „assessment for learning” lub „formative learning”, a w Polsce znana pod nazwą „ocenianie kształtujące” (skrót: OK), stosowana jest powszechnie w wielu państwach, m.in. w Finlandii – w kraju, którego uczniowie osiągają najlepsze wyniki w badaniach PISA (Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów). Jest to przemyślana strategia nauczania, która prowadzi do zwiększenia motywacji uczniów i przejęcia przez nich aktywności w procesie uczenia.

Ocenianie kształtujące nie jest jednorazowym wydarzeniem, odbywa się w trakcie nauczania. Jego zasadnicze cele to:

- 1) **systematyczna, bieżąca ewaluacja** i w razie potrzeby, korygowanie przez nauczyciela procesu nauczania,
- 2) motywowanie uczniów do uczenia się przez dostarczanie im **systematycznych informacji o aktualnym stanie osiągnięć oraz wskazówek dotyczących dalszego uczenia się**.

W ocenianiu kształtującym tok lekcji powinien być starannie przemyślany i zaplanowany – wszystkie polecenia należy formułować tak, aby uruchamiały procesy poznawcze u uczniów, wzbudzały ich ciekawość, skłaniały do poszukiwania informacji, stawiania pytań, prowadzenia dialogu, pobudzały do refleksji i uważności, uczyły krytycznego myślenia. W trakcie zajęć trzeba uważnie obserwować, co uczniowie robią, słuchać, o czym mówią, w jaki sposób się wypowiadają. Nauczyciel koncentruje się na rzeczywistym mierzeniu postępów swoich uczniów, a nie na wyszukiwaniu braków.

W sposobie postępowania zwanym „assessment for learning” ważne jest głównie to, aby **zmotywować uczniów do większego samodzielnego wysiłku, do efektywniejszej nauki**. Termin „ocena” obejmuje tu wszystkie podejmowane przez nauczyciela i uczniów aktywności, które mogą dostarczyć informacji zwrotnych służących do wprowadzenia zaplanowanej w procesie nauczania zmiany. U podstaw idei oceniania kształtującego leży założenie, że uczniowie będą bardziej zainteresowani zdobywaniem wiedzy i rozwijaniem umiejętności, kiedy uświadomią sobie, że to, czego się uczą, jest przydatne i potrzebne w życiu. Badania amerykańskich specjalistów wykazały, że uczniowie uczą się najlepiej, kiedy:

- wiedzą, jakie są wobec nich oczekiwania;

- rozumieją dokładnie, czego się uczą;
- otrzymują informację zwrotną na temat aktualnych osiągnięć – co zrobić, aby było lepiej;
- dostają wskazówki dotyczące dalszego uczenia się – jak postępować, aby było lepiej;
- są świadomi, że to do nich należy decyzja, co należy zrobić dalej;
- mają kogoś, kto może im udzielić pomocy, jeśli tylko jej potrzebują.

Dlatego też ocenianie kształtujące składa się z kilku precyzyjnie określonych kroków i polega na:

- wstępnym sprawdzeniu przez nauczyciela poziomu wiedzy i umiejętności uczniów w określonym obszarze;
- zdecydowaniu, które wiadomości i umiejętności z danego obszaru są najważniejsze;
- zorientowaniu się, co z omawianego zagadnienia jest dla uczniów najbardziej interesujące;
- udzieleniu uczniom informacji na temat tego, co powinni wiedzieć i umieć;
- poinformowaniu, w jaki sposób wymagane wiadomości i umiejętności będą sprawdzane;
- przekazaniu uczniom wskazówek dotyczących dalszej pracy;
- udzielaniu im pomocy, kiedy jej potrzebują.

Stosowanie takiej strategii w praktyce szkolnej sprawia, że strony zaangażowane w proces uczenia się zaczynają ściślej ze sobą współpracować i rozumieć, że przede wszystkim **uczymy się, aby coś rzeczywiście umieć**. Ważny staje się komentarz nauczyciela o tym, co uczeń zrobił dobrze, a nad czym powinien jeszcze popracować. Istotne są również konkretne wskazówki, w jaki sposób można poprawić swoje osiągnięcia.

Uczniowie potrafią włożyć wiele wysiłku w naukę, kiedy zauważają, że nauczycielowi zależy na tym, aby czegoś się nauczyli, i kiedy wiedzą, że mniejszą wagę przywiązuje on do ocen wyrażonych cyfrą. Uczniowie potrafią z zaangażowaniem uczyć się bez stopni – potwierdzają to moje wieloletnie doświadczenia w pracy z dziećmi oraz przeprowadzone badania¹². Wystarczy, że nauczyciel pokaże dzieciom, jak bardzo interesujące jest to, czym się zajmują, i pomoże im dostrzec, że to, czego się uczą, jest powiązane z ich codziennym życiem.

Ważne, aby system pracy z uczniami – nazywany „ocenianiem kształtującym” – akceptowali i stosowali wszyscy nauczyciele uczący w danej szkole. Warto także poinformować o nim rodziców – wyjaśnić im, na czym polega taka strategia postępowania z uczniem, wskazać zalety i poprosić, aby pytali dzieci częściej o to, czego się w szkole

¹² <http://www.ocenianie-ksztaltujace.pl/ocenianie-ksztaltujace-jo.html>.

nauczyły, a nie – jaki stopień otrzymały. Postawa nauczycieli i rodziców wobec osiągnięć dzieci powinna być spójna.

Jak to zrobić w praktyce?

• Krok pierwszy – diagnoza

Pierwszym etapem pracy z uczniami przy wykorzystaniu strategii „assessment for learning” jest sprawdzenie poziomu ich wiedzy i umiejętności. Pomocne w postawieniu diagnozy będą sprawdziany, klasówka, test, rozmowa czy ankieta.

Nauczyciel powinien pamiętać, aby swoje lekcje zawsze rozpoczynać od wskazania celu realizowanych zadań i podania kryteriów, według których będzie oceniał pracę uczniów. Przed każdym sprawdzianem uczeń powinien otrzymać dokładny opis zagadnień, które będą podlegały ocenie. I tylko do nich może się odnosić informacja zwrotna prowadzącego. Jeśli nauczyciel nie zapowie czegoś wcześniej, to nie może brać tego pod uwagę przy ocenianiu pracy uczniów. Przestrzeganie takiej zasady daje dzieciom poczucie bezpieczeństwa i zapewnia komfort podczas nauki. Jeśli lekcja stanowi kontynuację treści, których uczniowie już się uczyli, to trzeba ich o tym poinformować na początku zajęć.

• Krok drugi – koncentracja na najważniejszych zagadnieniach

W sposobie postępowania zwanym „assessment for learning” kluczowy jest termin NaCoBeZU („na co będę zwracał uwagę”). Prowadzący decyduje, które treści nauczania będą przedmiotem zajęć, i wskazuje uczniom, które z nich są najważniejsze do opanowania. W ten sposób uczy swoich uczniów koncentrowania się na najbardziej istotnych zagadnieniach.

• Krok trzeci – formułowanie pytań kluczowych

W trakcie zajęć nauczyciel stawia pytania kluczowe, które mają ucznia zaintrygować, skłonić do myślenia i poszukiwania odpowiedzi. Pytać mogą również sami uczniowie. Warto jednak pamiętać o tym, że ich pytania powinny być związane z problemem, który nauczyciel uznał za istotny.

• Krok czwarty – konstruktywne wskazówki dotyczące poprawy, czyli informacja zwrotna

Niezwykle ważnym elementem w ocenianiu kształtującym jest dostarczanie uczniom informacji zwrotnej, która powinna spełniać następujące warunki:

- musi być przekazywana systematycznie i na bieżąco – dotyczyć aktualnych osiągnięć ucznia;
- nie może opierać się wyłącznie na wskazywaniu braków;
- powinna być rzetelna;
- ma dawać szansę wypowiedzenia się drugiej stronie – uczniowi;
- musi zawierać konstruktywne, szczegółowe wskazówki i zalecenia, jak dalej postępować.

• Krok piąty – współpraca z rodzicami i innymi nauczycielami

W strategii nazwanej „ocenianiem kształtującym” istotne jest także wsparcie rodziców. Opiekun, który chce pomóc dziecku, również potrzebuje wskazówek. Zadaniem nauczyciela jest:

- wskazanie rodzicom mocnych stron dziecka i doradzenie, jak pomóc je rozwijać;
- określenie słabych stron dziecka oraz podanie konkretnych zaleceń, jak można im zaradzić;
- udzielenie rodzicom rad służących usprawnieniu pracy ucznia.

Wpływ „assessment for learning” na postawy uczniów

W ocenianiu kształtującym ważne jest zbudowanie u uczniów innej niż dotychczasowa postawy wobec nauki – rozwinięcie w nich poczucia przejmowania odpowiedzialności za proces uczenia się. Uczniowie powinni zrozumieć, że zdobywają wiedzę dla siebie, a nie dla stopni. Dużą rolę w motywowaniu ich do nauki odgrywają pozytywne emocje. Najważniejszym zadaniem nauczyciela jest zatem **podkreślanie postępów i osiągnięć ucznia**, a nie – koncentrowanie się na jego porażkach.

Dzięki postawie, którą promuje idea „assessment for learning”, uczniowie zyskują większą świadomość. Wiedzą, dlaczego się uczą. I wiedzą, co mogą zrobić, aby nauczyć się lepiej. Nauczyciel musi także pamiętać o tym, żeby przyjmować jednakową postawę wobec wszystkich uczniów, formułować takie same wymagania wobec każdego z nich, nikogo nie wyróżniać.

„Assessment for learning” to sztuka prowadzenia dialogu. Nauczyciel powinien zadawać pytania, na które uczniowie będą chcieli i potrafili odpowiadać. Zajęcia prowadzone według zasad oceniania kształtującego są pouczającą rozmową, a nie wygłaszaniem sądów *ex cathedra*. Uczą przede wszystkim myślenia.

Przykładowe tabele kryteriów oceny

W ocenianiu kształtującym ważną funkcję pełnią znane obu stronom – oceniającemu nauczycielowi i poddanemu ocenie uczniowi – **jasno sprecyzowane, zrozumiałe kryteria oceny**. Do każdego z zadań, które realizują uczniowie, można ułożyć tzw. tabele kryteriów oceny. Ułatwiają one zrozumienie wymagań stawianych przez nauczyciela. Im precyzyjniej nauczyciel określi, jakiego spodziewa się rezultatu, tym lepiej uczniowie zrozumieją, jaki jest cel ćwiczenia. Łatwiej też będzie im dokonać samooceny. Przejrzyste sformułowane wymagania motywują ucznia do podjęcia większego wysiłku. Oto kilka przykładowych tabel kryteriów oceny dla proponowanych w programie zadań.

• Praca w zespole

Jeżeli przed rozpoczęciem realizacji zadania zespołowego nauczyciel przekaże arkusze obserwacyjne z kryteriami, według których można oceniać indywidualny wkład pracy każdego członka grupy, uczniowie będą mogli dokonać samooceny. Nauczyciel może również wyznaczyć w każdej grupie obserwatora, który oceni pracę koleżanek i kolegów.

Arkusz obserwacyjny *Praca w zespole*

Imię i nazwisko:

Grupa:

Kryteria oceny	Liczba punktów
Uczeń chętnie podejmuje współpracę z innymi.	2
Uczeń czuje się odpowiedzialny za rezultat pracy zespołu.	2
Uczeń jest zaangażowany w pracę zespołu do końca realizacji ćwiczenia.	1
Uczeń odpowiedzialnie wykonuje powierzone zadania.	2
Uczeń życzliwie zachęca innych do pracy.	1
Uczeń ma ciekawe pomysły.	2
Uczeń liczy się ze zdaniem innych.	1
Uczeń grzecznie odnosi się do innych.	1
Uczeń umie słuchać innych.	2
Uczeń pomaga innym w pracy.	1
Uczeń przeszkadza innym w pracy.	-2

Uczeń nie chce pomóc innym w pracy.	-2
Uczeń nie wykonuje rzetelnie powierzonych zadań.	-1
Uczeń w sposób agresywny narzuca innym swoje przekonania i poglądy.	-1
Uczeń lekceważy i wyśmiewa innych.	-2
Uczeń nie przyjmuje krytyki.	-1
Suma punktów	

Propozycja punktacji

15–14 p. – celujący

13–10 p. – bardzo dobry

9–6 p. – dobry

5–4 p. – dostateczny

3–1 p. – dopuszczający

poniżej 1 p. – niedostateczny

• Plakat

Wręczenie uczniom tabeli kryteriów oceny plakatu przed wykonaniem przez uczniów pracy wyznaczy poziom realizacji zadania. Jeśli nauczyciel chciałby zastosować taką tabelę do oceny plakatu podsumowującego określone zagadnienie, konkretną lekturę, omówiony dział bądź wiadomości z całego semestru, powinien ją uzupełnić o kryterium „znajomość treści”.

Tabela kryteriów oceny plakatu

Stopień szkolny	Kryteria oceny		
	przekaz	pomysł	wykonanie
6	- jasny - zrozumiały - jednoznaczny	- oryginalny - niepowtarzalny - dowcipny	- plakat o przemyślanej kompozycji, robiącej wrażenie na odbiorcy - praca ciekawa pod względem
	- właściwie dobrana symbolika		użytej techniki - plakat wykonany dużym nakładem pracy
5	- jasny	- ciekawy - intrygujący	- plakat o ciekawej kompozycji - starannie wykonane rysunki i litery

4	- budzący wątpliwości	- tradycyjny - stereotypowy - schematyczny	- staranna kompozycja pracy - plakat poprawnie wykonany
3	- trudny do odczytania	- nieciekawý - mało pomysłowy	- plakat niezbyt starannie wykonany - praca nierobiąca dobrego wrażenia na odbiorcy
2	- nieczytelny - niejasny lub o wulgarnej treści - rażący uczucia odbiorców	- wyraźny brak koncepcji - pomysł zaczerpnięty np. z mediów - brak własnej interpretacji pomysłu	- praca niewykończona - plakat nieestetyczny - niestaranne wykonanie
1	- niezrozumiały dla odbiorców	- brak pomysłu	- plakat wyjątkowo niedbale wykonany

• Dyskusja

Tabela kryteriów oceny udziału w dyskusji klasowej

Stopień szkolny	Kryteria oceny Uczeń:
6	- aktywnie uczestniczy w dyskusji - wypowiada się na temat - jego wiedza wykracza poza obowiązujący zakres treści - używa rzeczowych argumentów - nie przerywa innym - nie obraża nikogo - nie monopolizuje dyskusji, lecz zachęca do niej innych - formułuje zdania poprawne pod względem stylistycznym - używa ze zrozumieniem pojęć i terminów
5	- często zabiera głos - nie przerywa innym

	- mówi na temat - wykazuje dużą znajomość problematyki - wypowiada się rzeczowo i jasno - nie obraża innych - podaje słuszne argumenty - formułuje zdania poprawne pod względem stylistycznym - używa ze zrozumieniem pojęć i terminów
4	- dość często zabiera głos - raczej nie przerywa innym - czasami używa mniej przekonujących argumentów - nie obraża innych
3	- przerywa innym - nie ma przekonujących argumentów - jego wypowiedzi świadczą o niepełnej znajomości problematyki - czasem mówi nie na temat - niekiedy popełnia błędy językowe
2	- rzadko zabiera głos - nie zawsze jasno formułuje argumenty - mówi nie na temat - jego wypowiedzi świadczą o nieznajomości problematyki - nie potrafi budować poprawnych stylistycznie zdań
1	- nie bierze udziału w dyskusji - przeszkadza - nie potrafi odpowiedzieć na zadane pytania

• Głośne czytanie

Tabela kryteriów oceny głośnego czytania

Stopień szkolny	Kryteria oceny
	Uczeń:
6	- czyta bardzo płynnie, pewnym głosem, wyraźnie, dbając o poprawną i staranną artykulację głosek, wystarczająco głośno i w tempie pozwalającym słuchaczom na zrozumienie treści czytanego tekstu - nie myli się - dba o intonację, czyli zmienia głos w zależności od form i charakteru czytanych zdań - potrafi barwą głosu oddać emocje opisane w tekście - sugestywnie akcentuje ważne wyrazy, zwracając uwagę słuchacza na istotne treści

	- stosuje pauzy logiczne pozwalające na lepsze zrozumienie czytanego tekstu
5	- czyta płynnie, pewnym głosem, wyraźnie, dbając o poprawną i staranną artykulację głosek, wystarczająco głośno i w tempie pozwalającym słuchaczom na zrozumienie treści czytanego tekstu - nie myli się albo robi to bardzo rzadko - dba o intonację, czyli zmienia głos w zależności od form i charakteru czytanych zdań - sugestywnie akcentuje ważne wyrazy, zwracając uwagę słuchacza na istotne treści - stosuje pauzy logiczne pozwalające na lepsze zrozumienie czytanego tekstu
4	- czyta dosyć płynnie, ale w nierównym tempie (zbyt szybko lub zbyt wolno) - zaburzenia płynności pojawiają się sporadycznie, przy dłuższych, nieznanym mu wyrazach - zapomina o modulacji głosu, różnicowaniu jego tonu i barwy - zapomina o oddawaniu głosem ładunku emocjonalnego zawartego w tekście - nie pamięta o stosowaniu pauz
3	- skupia swoją uwagę na odczytaniu wyrazów, a nie na rozumieniu treści zdań - czyta wolno lub zbyt szybko, niepewnym głosem, niewyraźnie, czasami „zacina się” i wraca do poprzedniej części tekstu - myli litery w wyrazach i zmienia końcówki słów - czyta cicho, monotonicznie - nie moduluje głosu - nie zwraca uwagi na znaki interpunkcyjne
2	- czyta bardzo wolno, sylabizując - błędnie odczytuje wyrazy lub je opuszcza - skupia się na odczytaniu poszczególnych wyrazów, a nie na treści tekstu - podejmuje próby doskonalenia techniki czytania
1	- czyta bardzo wolno - odczytuje poszczególne sylaby, niekiedy łączy je w wyrazy, nie budując z nich zdań - nie rozumie sensu czytanego tekstu - mimo prób pomocy podejmowanych przez nauczyciela nie wykazuje chęci doskonalenia techniki czytania

9. Ewaluacja programu

Ewaluacja formatywna (w trakcie realizacji programu)

Bieżąca, systematyczna ewaluacja programu to wszystkie badania osiągnięć uczniów, zwłaszcza te, które obejmują całą klasę – testy, prace klasowe, wypowiedzi pisemne. Za każdym razem trzeba je rzetelnie przeanalizować pod względem ilościowym i jakościowym. Wyniki testów osiągnięć szkolnych pokazują, które cele programowe zostały zrealizowane w pełni, które – częściowo, a które w ogóle nie zostały osiągnięte. W wypadku wyników niesatysfakcjonujących od razu należy podjąć działania naprawcze i skorygować proces nauczania, np. ponownie zrealizować niektóre treści, zmienić metody i formy pracy. Trzeba pamiętać, że ocena pracy ucznia jest formatywna (czyli prorozwojowa) tylko wówczas, kiedy systematycznie otrzymuje on od nauczyciela informacje o stanie swoich osiągnięć („co zrobiłem dobrze”, „co muszę jeszcze poprawić”) i wskazówki dotyczące dalszej nauki („jak mogę poprawić swoje osiągnięcia”). Ten sposób oceniania wzmacnia motywację uczniów, skłania do większego zaangażowania i odpowiedzialności za własne działania.

Ewaluacja sumatywna (na koniec etapu kształcenia)

W związku z tym, że w podstawie programowej dla szkoły podstawowej wymagania szczegółowe w zakresie języka polskiego zostały ujęte w odrębnych zapisach dla klas IV–VI oraz dla klas VII–VIII, ewaluację sumatywną należy przeprowadzić dwukrotnie – na koniec klasy VI i na zakończenie etapu edukacyjnego, po klasie VIII. Jej zadaniem jest określenie, jakie zmiany zaszły w zakresie wiedzy i umiejętności uczniów w czasie realizacji programu oraz czy zostały osiągnięte zamierzone cele. W badaniu wykorzystuje się ankiety i wywiady. Wielu informacji dostarcza analiza prac klasowych, testów, projektów. Bardzo istotnym elementem ewaluacji programu jest analiza wyników egzaminów zewnętrznych, przeprowadzonych na zakończenie klasy VIII. W efekcie ewaluacji należy podjąć decyzję o kontynuacji programu i zastanowić się, co w nim ulepszyć lub zmienić.

10. Bibliografia

- Bowkett S., *Wyobraź sobie, że... Ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie uczniów*, Warszawa 1996.
- Black P., Harrison Ch., *Jak oceniać, aby uczyć*, Warszawa 2006.
- Black P., Wiliam D., *Inside the black box. Rising standards through classroom assessment*, Londyn 1998.
- Chomczyńska-Miliszkievicz M., Pankowska D., *Polubić szkołę: ćwiczenia grupowe do pracy wychowawczej*, Warszawa 1998.
- Fedorowicz M., *Nie myślę – bo jestem w szkole*, „Gazeta Wyborcza” 2011, 21 czerwca.
- Fisher R., *Uczymy, jak się uczyć*, Warszawa 1999.
- Goleman D., *Inteligencja emocjonalna*, Poznań 1997.
- Gelb M., *Myśleć jak Leonardo da Vinci: siedem kroków do genialności na co dzień*, Poznań 1999.
- Hamer H., *Klucz do efektywności nauczania*, Warszawa 1997.
- Harmin M., *Duch klasy: jak motywować uczniów do nauki?*, Warszawa 2005.
- Havas H., *Jestem genialny, czyli jak wykorzystać w 100% swój potencjał umysłowy*, Katowice 2006.
- Janowski A., *Nauczanie w praktyce*, Warszawa 2009.
- Komorowska H., *O programach prawie wszystko: biblioteka nauczyciela*, Warszawa 1999.
- Marland, S. P., *Education of the Gifted and Talented. Report to the Congress of the United States by the U.S. Commissioner of Education*, Washington D.C. 1972.
- Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 1992.
- Partyka M., *Zdolni, utalentowani, twórczy: poradnik dla pedagogów, psychologów, nauczycieli i rodziców*, Warszawa 1999.
- Podgórska J., *Cukier, lukier, róż*, <http://www.polityka.pl/kraj/237977,1,cukier-lukier-roz.read>.
- Sterna D., *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa 2006.
- Strzemieczny J., *Dlaczego ocenianie kształtujące?*, „Dyrektor Szkoły” 2005, nr 5.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej, czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1996.
- Uhman G., *Motywowanie uczniów w praktyce*, Warszawa 2005.